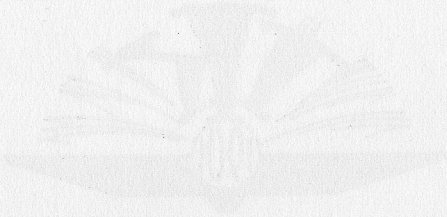

1901

Штампарија
Драг. Грегорића

САБРАНА ДЕЛА БРАНИСЛАВА НУШИЋА

Сабрана Дела Бранислава Нушића

XII

Народни Посланик
Опасна игра

Издавачка Књижарница
Геце Кона

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

НАРОДНИ ПОСЛАНИК

БЕОГРАД
Издавачка књижарница Геце Кона
1, Кнез Михаилова улица, 1
1932

213/52

I 4042/12
II 111021/XII

ПРЕ ПЕДЕСЕТ ГОДИНА

Народнога посланика, написао сам пре четрдесет и осам година. Ја сам и раније писао неке комадиће, те их или приказивао са друговима, или их, верујући у њихову вредност, чувао у своме столу, но без храбрости да их објавим; али је *Народни посланик* први комад који сам написао са намером да га предам Народноме Позоришту на приказивање. Па ипак, зазорно ми је било да се у својој деветнаестој години јавим позоришној управи, и тражио сам не би ли ме ко на то охрабрио. То охрабрење ми је дошло из куће Илића, из које је тада ницао многи књижевни подстицај и многи покрет.

Песничка кућа Илића била је осамдесетих година једини књижевни клуб у престоници. Сви покушаји, и ранији и познији, да се оснује какво књижевно друштво које би књижевнике зближило и дало јачега подстицаја књижевности, нису ни близу добацивали ономе утицају који је у том погледу имала кућа Илића. Кроз ту кућу, на којој

су и дању и ноћу врата била отворена, прошло је неколико генерација књижевника; на прагу те куће сусретала се стара романтична књижевност, која је већ изумирала и нова, реалистична, која се место ње јављала; кроз ту кућу, једном речју, продефиловала је цела наша књижевност седамдесетих и осамдесетих година. Почевши од Матије Бана, Љубе Ненадовића, Чеде Мијатовића, Ђорђа Малетића и Јована Ђорђевића, ја сам лично у Илићевој кући сретао: Владана Ђорђевића, Лазу Костића, Ђуру Јакшића, Лазу Лазаревића, Милорада Шапчанина, Змаја, Каћанскога, Ђуру Јанковића (даровитог и рано преминулог песника), Јашу Томића (тада необично популарног социалистичког песника), Павла Марковића-Адамова, Милована Глишића, Светислава Вуловића, Владимира Јовановића, Јанка Веселиновића, Симу Матавуља, Брзака, Светолика Ранковића, Косту Арсенијевића (типографа, социалистичког песника), Стеву Сремца, Матоша, Домановића; Шантића, Ћоровића; Божу Кнежевића, Љубу Недића, Николу Ђорића; Д-ра Милана Савића, Илију Вукићевића, Милорада Петровића, Јована Скерлића, Милорада Митровића; и још један дуги низ мање знатних културних и националних радника.

Сусрети набројаних у кући Илићевој нису могли остати без последица, и често се многи покрет тадањи и многи покушај, јавља као резултат тих сусрета. Може се готово тврдити да је

ово литерарно прибежиште — Илићева кућа — било средина у којој се развијао процес прелаза из романтизма у реализам; да се из те средине развила она снага која је сузбила литерарну хегемонију Новога Сада и извојевала Београду првенство, и најзад, да је та средина, дајући у Војиславу песничкога реформатора, дала књижевности и многа друга знаменита имена.

Мене је у кућу Илића увео Војислав, с којим сам још од 1880 године друговао, пошто смо се раније већ сретали радовима у појединим листовима. У почетку се моје и Војислављево познанство сводило на обична виђења код „Дарданела", знаменитога клуба боемскога и духовитога Београда осамдесетих година, али је, нешто затим, наше познанство постало тешње, те сам постао не само свакодневни гост, већ по гдекад и становник куће Илићеве.

Улазак у песничку кућу Илића за мене је тада имао нарочиту драж. У машти шеснаестогодишњега младића, та кућа ми је издалека изгледала као неки чаробни замак, или као недокучно гнездо где царује стари орао, а орлићи излећу у свет и враћају се с вечери на легало. Стари Јово Илић, — „таткана" како су га звала деца, а крај њих и сви ми остали, — био је тада још врло крепак старац. То је управо било доба када се са покретањем Владанове *Отаџбине* (1875) он, дуго времена дотле отргнут политиком,

понова враћа песми и пева једним новим, чудним и егзотичним маниром:

Цвијет ми цавти, Џемшед-лале,
Ацем ђул;
Бисер ми сјаје, Басра-кале,
Истамбул!

Најстарији од браће Илића, Милутин, када сам ја дошао у кућу, није био у Београду. Био је у неком срезу београдскога округа срески старешина и често је долазио, а често и губио службу, те се досељавао у Београд. И ако ваљан чиновник, Милутин је био изданак омладинскога покрета на Великој Школи, те се није умео довољно да прилагоди времену и режиму. С тога није била ни мало необична појава да се пред кућом Илићевом зауставе кочије покривене арњевима са дењковима, коритом, ногарима и столицама привезаним о шараге. То је Милутин изгубио службу, и ено га где се извлачи, онако сух и кракат, испод арњева, да се насели у очевој кући док опет не добије службу.

Милутин Илић је био необично марцијална појава; препланула лица и оштрих линија, дубоких и топлих очију, високих рамена и дугих бркова. Одевен у народно одело и са пиштољима у силаву, он би личио на слику побеглу из музеја која представља орашачке устанике. Но карактером својим, Милутин ни у колико није одговарао таквој спољашности. Он је био особито благ и питом, топао

у односима и врло духовит. Милутин је имао еминентан дар за хумор и сатиру, што је у објављеним радовима довољно и нагласио. Што тај дар није развио до оних размера до којих је могао, два су узрока. Први је: класичарска атмосфера Илићеве куће, у којој се та врста књижевности осећала као дивљи цвет у леји питомих и племенитих ружа, а други је узрок био његов брак. Најстарији Илић имао је иначе један супружански врло срећан брак, али његова супруга и сувише је тежила, и успевала у томе, да га издвоји из средине у којој се једино могао његов таленат развијати, и сувише је хтела да га начини „домаћином", издвајајући га из оне средине која је имала један лежеран поглед на све врлине набројане у читанци за први разред основне школе. Ја мислим да су то околности које су омеле Милутина да се јаче изрази у књижевности.

Драгутин Илић, први по Милутину, био је тада већ заогрнут једним вишим ореолом. Поета који још са Велике Школе — где носи покрет листа *Побратимства* (1884) — пробија са својим друговима Николом Ђорићем и Владимиром Јовановићем нагло у књижевност, и расипа своје радове кроз ступце свих литерарних листова у Српству, он убрзо ступа и на позорницу, што је за тадању, позоришној уметности врло наклоњену омладину, имало нарочиту драж. Драгутин не само да се одаје драми, већ постаје најзначајнији представник онога живога покрета осамдесетих година, који обећава да нам донесе обнову националне драме.

Драгутин Илић је у ствари био представник куће Илића, и „таткана"; који је имао пуно нежних осећаја за Војислава, једино би са Драгутином разговарао и о политичким и о литерарним и о породичним пословима. Али, и ако њен представник, Драгутин ипак није увек и довољно припадао кући, заузет сем поезије још и свима другим јавним покретима, политичким, националним и културним. И ма да од свих Илића преживљује најбурнији живот, ипак је он најплоднији, највише пише, бави се свима врстама поезије (песма, лирска и епска, роман, прича, драма); расипа снагу и на филозофске и политичке проблеме, а троши се и у дневној штампи полемишући и пишући политичке чланке.

Увек марцијалан, са калабрејским шеширом и рашчешљаном брадом, неизмењене спољашности и држања све до старости, он је нама младима, кад смо долазили у кућу Илића, нарочито импоновао. Отуда је на мене и имао утицаја савет који ми је он негда дао: да напустим песму (ја сам се у почетку свога књижевног рада, као и сви, најпре и најрадије бавио писањем песама) и да се одам писању комедије.

Војислав, трећи Илић, био је тада када сам га је првипут познао, младо и голобрадо момче, које су тада у кући од мила звали „Ћела" због врло ретке косе у детињству. Он је певушио до душе, али још без онога замаха којим ће, мало

доцније, привући на себе пажњу свега литерарног света. Војислав је у кући сматран и пажен као мезимац, јер је његов млађи брат, Жарко, био врста одметника који се здружио са палилулчићима, ишао са њима у оне знамените битке београдске дечурлије, одлазио у лов на сенице и штиглице, заметао по периферијским рогљевима битке, и уопште обећавао да не припада кући Илића, којој се тек доцније вратио и здружио с браћом, када се у њему јавља један од најдуховитијих усмених приповедача нашега доба. Да није тако страћио детињство, што му је и одузело вољу да се бави пером, да се раније приљубио браћи и оној средини око њих, у Жарку би наша књижевност имала једнога великога приповедача и најизразитијега представника реалистичке приче.

Но Војислав је приграбио Жарков положај мезимца и уживао све симпатије и нежност родитеља и куће још и стога што је био слабуњав, увек блед, упалих очију и неразвијених груди. Жарко, који је можда био гдекад и љубоморан на Војислава, често га је исмевао што пише песме. У тим приликама би му увек цитирао његову прву песму, коју је Војислав као дете од дванаест година, ђак првога разреда гимназије, написао, и коју су сви, сем Жарка, заборавили. Ја сам поједине делове те детиње песме упамтио, благодарећи само томе што их је Жарко врло често понављао пркосећи Војиславу, којега је то једило.

У тој првој песми Војислав исмева своју браћу, Милутина, Драгутина и Жарка, када су пошли у Топчидер да набаве за баште расаде. Путују њих тројица — вели Војислав у песми — и кад су дошли на сред шуме, најстарији брат, који се дотле јуначио и храбрио, осети силан страх:

А кад збриса чело знојно,
Рече тада Шојдин* војно:
— Ала, браћо, ала, друзи,
Дубоки су ови лузи,
Страхота је њима ићи,
Јер нас може курјак стићи!

На то други брат, Драгутин, одговара:

— Какав курјак, ха, Бога ми,
Свог крвавог, на ножу ми
Пушила б' му с' зверска крв!
Чујте горе, чујте лузи,
Почујте ме, верни друзи
Постануће курјак стрв!

Трећи јунак, много мањи,*
Много сувљи, много тањи,
Ал' носина ипак дуга,
Надмашује оба друга...

Овај трећи предлаже да се врате, али најстарији — јуначина — неће, већ их храбри. Курјак, међутим, слушао цео тај разговор, па се одједном појави а „јуначина" нада први у бегство. Све се свршава стихом како се курјак слатко смејао својој шали:

А курјак је тада стао,
Па се слатко насмејао.

---

* Милутинов надимак у породици.
* Трећи брат, Жарко.

Доцније, када би му, уз чашу вина, Жарко цитирао ове стихове, Војислав се и сам слатко смејао.

Војислав је био необично симпатична појава и у животу ван куће, те је уживао љубав и био, тако рећи, мезимац тадањега друштва. Увек закопчана капута, са једном руком у џепу од панталона и цигаретом у другој руци, Војислав је ходио одмерено, мало уздигнуте главе и увек замишљена погледа. Било је нечега врло отменога у његовој појави. Опходио се са људима необично љубазно и према свакоме је био срдачан, искрен и поверљив. Материјалне невоље, које су га стално гониле, подносио је са безбрижном равнодушношћу, и био је кадар и усред највеће невоље писати са толико исто надахнућа и душевне снаге, као што би то и при најбољем расположењу чинио. Многа је његова добра песма баш у таквим часовима невоље писана.

Војислав не само што је имао много сликарскога елемента у поезији, већ је имао и сликарских манира при самом писању. Много смо времена пробавили заједно, а последње године његова живота, коју смо опет провели заједно у Приштини, били смо готово и под једним кровом. „Амора на селу" писао је тада преда мном, у моме присуству, и сећам га се добро на самоме раду. Пред њим су били чисти, бели листови хартије, и он је по њима, читким словима, писао са задо-

вољством, лако, без натезањња. Стих му је текао из пера као да га је унапред смислио, и једва би се погдекад задржао, поново прочитао исписани ред, замислио се, тргао дим из цигарете; па се опет вратио исписаноме стиху, пребрисао реч и заменио је срећнијом, јачом, погоднијом. Личио ми је тада на сликара који лако прелети преко платна кичицом, измиче, застаје, и опет се враћа да појача, да боље осенчи поједина места. Тако је он увек пажљиво радио, па чак и онда када је у кафани, на прљавоме парчету хартије, можда и на полеђини јеловника, писао стихове каквоме уреднику дечјега или шаљивога листа, који је ту за столом чекао са хонораром од пет или десет динара у џепу.

Између мене и Војислава било је толико поверљивих, толико интимних односа да је управо сасвим природно што сам се ја њему обратио и поверио да сам написао једну шаљиву игру, и њему оставио да организује форум пред којим бих ствар прочиао. И Војислав је нашао да би тај форум најбоље био састављен из Милутина Илића, Владимира Јовановића, који је тада већ важио као признати сатиричар, и Косте Арсенијевића, типографа, социалистичкога песника. Било је то с јесени 1883 године, када сам пред означенима, и у присуству Војисављевом (Драгутин није био у Београду), читао једно после подне *Народнога Посланика* тамо у дубини Илићеве баште, под великим орахом.

И Милутин и Влада су ме охрабрили, а социалиста-поета Арсенијевић чак је био и одушевљен.

И ако довољно охрабрен, ја нисам смео лично да поднесем рукопис Милораду Шапчанину, бојећи се, кад станем голобрад дечко у деветнаестој години преда њ, оличеног бирократу, да ћу унапред изазвати његово неповерење према делу. Предао сам рукопис посредно, преко једнога глумца, мога пријатеља.

Ваља ми овде поменути да је мој рукопис, коме је био наслов *Народни посланик*, а сиже: исмевање политичке борбе, избора и посланика владине странке, пао на управнички сто баш у моменту када су политичке страсти у нас достигле биле кулминацију, изражену у једној револуцији која се баш у то доба крваво угушивала у Источној Србији. И, док је такав рукопис, у тако незгодноме часу, лежао на управничком столу, за тим столом је седео човек који је био оличење лојалности и биготни поклоник постојећем реду и режиму Под таквим околностима, комад који је за то доба представљао праву револуцију, имао би отићи у архиву и непрегледан. Има се само једној околности благодарити што је он ипак дат реценсентима на оцену. Развила се била у то доба у јавности оштра кампања противу управе позоришта што изворну драму не само не подржава, већ је и потискује. Шапчанин, који је као мало ко водио рачуна о јавној речи, хтео је, дакле, да пред нападима буде

обезбеђен и покривен стручним рецензијама, и тако мој комад доспе у руке Милована Глишића и Лазе Лазаревића да о њему реферишу. И у одбору и у позоришним круговима завладала је извесна радозналост о комаду који се јавља у доба апсолутистичке владавине романтике на позорници, те већ тим самим представља револуционарну, а с обзиром на политичке прилике у земљи готово и нихилистичку појаву.

Благоје Недић, зет Лазе Лазаревића, тадањи учитељ, а касније и сам писац једнога комада *(На ниѕбрдици)* причао ми је тада — а и сада још препричава — о једној вечери код Лазе Лазаревића на којој су били Шапчанин, Љуба Ковачевић и Владан Ђорђевић, тадањи позоришни одборници. Владан је тада о вечери радознало питао Лазу Лазаревића:

— Прочита ли, Лазо, онога *Послани ка?*

— Прочитао сам.

— Па шта велиш?

— Добар домаћи пасуљ, али без запрашке! одговори Лазаревић.

— Море, ако је само добро скуван и ако се да сварити — одговорио је Владан — лако ћемо му додати мало запрашке.

Рецензенти су, разуме се, морали дати и писмени суд. Тај суд написали су и Лазаревић и Глишић на спољнем омоту, табаку на коме је био наслов комада а који је служио као корица. Из-

гледа да је Глишић први читао, јер он први исписује мишљење, а Лазаревић испод њега. Глишићево је мишљење из неколико речи и гласи: „Добро, по гдешто скратити и ублажити, а исправити језик". То је све. Лазаревић је једва мало опширнији; његова оцена гласи: „Почетнички и младићски посао, али заслужује сву пажњу. Са нешто коректуре и прераде, ваљана принова оригиналној драми. Обраћам пажњу Управи да са пуно обзира прихвати младога писца који обећава будућега комедиографа."

На основу ових мишљења, ја сам одиста стекао „пуно обзира" Шапчанинових, али не и приказ комада. Шапчанин је тада водио са мном дуге родитељске разговоре, пуне савета, пуне поуке. Захтевао је од мене да много што-шта ублажујем, поправљам, па и изостављам. Кадгод сам му однео рукопис понова, он ми га је враћао са новим саветима. Најзад, кад се већ није имало где и како, Шапчанин ми изјави да је комад дефинитивно примљен на репортоар, али да морам бити стрпљив, јер „моменталне" политичке прилике не дозвољавају да се одмах и прикаже. Те „моменталне" политичке прилике, међутим, трајале су годинама — као што у нас уопште све „моменталне" невоље годинама трају. Мој посланик, и ако је на корицама носио повољно мишљење реценсената, и ако је био већ уврштен у репортоар, имао је да пође на нову оцену и нов реферат. Милорад Шапчанин упу-

тио га је под поверљивом нумером Министарству полиције, с молбом за мишљење „како би се од стране тога Министарства тумачио приказ оваквог једног комада на државној позорници, и не налази ли то Министарство да у комаду има елемената који би евентуално могли послужити као провокација, или бар као повод за разнолике противдржавне манифестације."

И — кад је једном мој рукопис пао у шаке државној администрацији и доспео као прилог уз акта — онда већ можете замислити даљу судбину његову. Добио је најпре на корицама, на којима је било исписано мишљење Лазе Лазаревића и Милована Глишића, нумеру Министарства полиције, а затим је почео да шета из канцеларије у канцеларију, од надлежног до ненадлежног, и од ненадлежног до надлежног, у друштву са актима о злочинцима, о чиновничким кривицама, о политичким прогонима и пограничној безбедности. У регистру је досије који се односио на мој предмет добио рубрику: „Нушић; види Народни Посланик", а рукопис је доспевао час у архиву, а час се завлачио у фијоке појединих чиновника да ту почива као у гробници.

Што тај рукопис није једнога дана кренуо у провинцију, у какав округ можда, или што није, удружен са каквим другим предметом, отишао у Управу Фондова па да се отуд враћа као „ненадлежно" упућен, има се благодарити једино срећној случајности што је једнога дана доспео у руке

књижевнику-полицајцу Таси Миленковићу, који га је истргао из канџи државне администрације и вратио га Позоришту.

А док је мој *Народни посланик* путовао из канцеларије у канцеларију или се башкарио по полицијским фијокама, дотле је време нагло одмицало, године пролазиле, живот се мењао. Кампања противу Шапчанина, што не принавља оригинални репертоар, не само да није престајала, већ је све више расла. Разуме се да у тој кампањи и ми млади а безнадежни писци нисмо били само невини читаоци.

Када је та кампања узела била већ широке размере и прешла у отворено негодовање, Шапчанин је осетио потребу да се јавно оправда. Тога ради приреди он јавну седницу позоришнога одбора 27 марта 1888 године, на самој позорници, пред публиком. На тој седници у уводноме говору он се правда, и у том правдању врло је интересантан и карактеристичан пасус који се односи на мој комад, који већ годинама важи као примљен али се никако не игра, — *Народни посланик* од Б. Нушића — вечи Шапчанин у своме говору — прошао је кроз две пургаторије, па и у овој трећој редакцији, коју је писац усвојио, упућен је на чекање, јер су се међутим догађали избори посланика, са разним епизодама које су дале повода многој препирци у штампи. И тим самим постао је *Народни посланик* немогућан. У комаду долази много што-шта што вређа и посла-

нике и чланове владе. Народни посланик, главно лице у комаду, приказан је као блесан. Би ли то годило посланицима који су, исто тако као и овај, трговци, занатлије и сељаци? И кад тај посланик говори: да ће он у скупштини говорити како му кажу министри у Београду („министри ће њега научити"), да ли то онда може примити позорница која је под врховном управом владином? Која влада, који мудри државници могу ово дозволити у заводу што виси о њиховој врховној бризи?"

Шапчанин ме је пре овакве своје јавне беседе звао и понудио ми да напишем какав други комад, који би био погоднији и који би се могао приказивати, док би *Народни посланик* међутим чекао згодније прилике. Ја сам га послушао и написао сам — *Сумњиво лице.*

После Шапчанинове беседе, мене су осудили на две године затвора због једне политичке песме, те је и та околност осудила уједно и *Народнога посланика* на све дуже, на једно бескрајно чекање. Из затвора сам донео „Протекцију" те је једва она успела да буде приказивана, а *Посланик* и *Сумњиво лице* имали су и даљу, сваки своју, дугу и занимљиву историју.

НАРОДНИ ПОСЛАНИК

Комад у три чина

Л И Ц А:

Јеврем Прокић.
Павка, његова жена.
Даница, њихова кћи.
Спира, Јевремов пашеног.
Спиринца.
Ивковић, адвокат.
Госпа Марина, његова тетка.
Секулић, полицијски писар.
Јовица Јерковић.
Сима Сокић.
Срета.
Први
Други } грађанин.
Трећи
Говорник из народа.
Младен, покућар Јевремов.
Кафански момак.
Жандарм.
Шегрт.

ЧИН ПРВИ

Соба код Јеврема Прокића. Врата са десне стране и у дну. На левом зиду два прозора, на сваком чисте завесе и саксије са цвећем. Између прозора миндер са жанилском застирком; са стране боље дрвене столице. Између прозора велико огледало у златном раму. У углу између овог зида и задњег већа гвоздена пећ, која се ложи споља. Између пећи и врата орман са фијокама, а више ормана кредом рађене слике Јевремова и Павкина. На орману ваза са цвећем, фигурице од гипса, већи сат, шатуле од бонбона, слике у рамовима са наслоном и друге ситнице. На десном зиду, од публике на до врата, мали етажер на три спрата и на њему шољице, чаше и још по где која ситница. На средини собе сто са куповним чаршавом и око њега столице. Над њим виси са плафона већа лампа.

Паланачка соба из осамдесетих година у чији се стил унео и укус девојке која је по гдешто примила одлазећи родбини у Београд.

I

ПАВКА. ДАНИЦА

ПАВКА

(Долази из десних врата па кад види да никог нема у соби, одлази вратима у дну. Напоље.)

'Оди овамо! Чујеш ли, овамо кад ти кажем!

ДАНИЦА

(Улази.)

ПАВКА

Ти опет? Јесам ли ти хиљаду пута казала: нећу да те видим тамо!

ДАНИЦА

Боже, мајка...!

ПАВКА

Ама немој ти мени: „Боже, мајка!" Нећу да те видим тако кад немаш посла, па то.

ДАНИЦА

Учинило ми се да је пала саксија.

ПАВКА

Пала саксија, хм! Није него још нешто! Што се мени не учини да је пала саксија!

ДАНИЦА

(Гуњђа.)

А, већ...

ПАВКА

Шта кажеш?

ДАНИЦА

Ништа!

ПАВКА

Слушај ти! Моја мајка није вукла реп за собом, нисам га ни ја вукла, па не дам ни ти да га вучеш! Не дам, разумеш ли ме!....

ДАНИЦА

Боже, мајка, какав реп?

ПАВКА

Него шта, ако те узме свет у уста?

ДАНИЦА

Ех, већ свет...!

ПАВКА

Свет дабоме!

ДАНИЦА

А Мица Антићева, је л' имала оволики реп, па шта? Опет се удала!

ПАВКА

Нећу ја тебе с репом да удајем, разумеш ли? И не нађе другу да ми кажеш него Мицу Антићеву! Што ми не кажеш за Росу Јањићеву? Ето, баш красна девојка, па како је прошла? Узе је свет у уста па: ау, а-у, а-у, а-у... те ено је и сад седи и броји дане.

ДАНИЦА

Броји дане зато што нема да изброји паре, а да има...

ПАВКА

И да има, бога ми, кад свет узме на зуб?

ДАНИЦА

А по чему има мене свет да узме на зуб?

ПАВКА

По томе видиш што ти се сваки час чини да је пала саксија.... а он млад човек!

ДАНИЦА

Знам, ал' ово је друго!

ПАВКА

По чему друго, ни по чему. Није да кажеш да је човек отворено казао, него тако: била његова тетка два-три-пут, проговорила о томе, распитивала колико носиш и... ето, то! Само разговор и ништа више. Оцу чак нисам ни говорила; шта имам да му говорим празне речи.

ДАНИЦА

Нису то празне речи.

ПАВКА

Него шта су?

ДАНИЦА

Ја знам да нису.

ПАВКА

Ти знаш? Казао ти ваљда? Ама, ја сам крива, нико други није крив него ја.

ДАНИЦА

Шта имаш ти да будеш крива?

ПАВКА

То што сам се стегла као кукавица па хоћу да уштедим. „Издај, Јевреме, две собе; нама је много пет соба, што ће нама пет соба!" А ето ти сад, уселио ти се у кућу млад човек, а имаш девојку у кући, па сад трљај главу!

ДАНИЦА

Свеједно, да није он, уселио би се други.

ПАВКА

Уселио би се, јест, ал' је могла да се усели каква фамилија. Овако... јеси чула, нека попадају све саксије, нећу више да ми излазиш тамо! А не знам ни шта ће ми оне саксије у ходнику, унеће их Младен још данас у кујну.

ДАНИЦА

Ух, саксије у кујну!.... Неко куца. Извол'те!

II

СИМА СОКИЋ И ПРЕЋАШЊИ

СИМА

(На средња врата).

Добар дан желим!

ПАВКА

Добар дан.

СИМА

Је ли господин код куће?

ДАНИЦА

Није!

СИМА

Хтео сам знаш... а ти си његова госпођа?

ПАВКА

Јесте!

СИМА

Хтео сам знаш да га замолим нешто. Баш... ако хоћеш, госпођо, молим ти се, проговори му и ти, Реци му, кумим га Богом, нека ме не гони толико! И да је зашто, него ни зашто! Реци му долазио Сима Сокић, онај што га гониш због жене...

ПАВКА

(Изненади се.)

Због жене?... (Прекрсти се) Ама шта говориш, човече и пријатељу, зар те мој муж гони због жене?

СИМА

...Реци му, није човек крив! Једанпут двапут што је испребијао жену, то толико. А ко ће је и испребијати ако неће муж?

ПАВКА

Ја не знам о чему ти то говориш?

СИМА

Ама, ево шта је. Одбегла ми, знаш, жена. Вели: тучем је, а није, Бога ми! Јест, дигао сам руку, није да нисам; ал' онако два-трипут, као што и приличи мужу, ал' није да кажеш душмански. Па она сад каже: досадило јој, и отишла од мене, као да ће негде наћи боље. Него тако, женска памет! Па отишла право у адвоката, те твој господин тужи мене за тешку повреду и сад ме гони као вука по планини.

ПАВКА

А, то је?
(Чисто јој лакне.)

ДАНИЦА

Ти си погрешио врата. Не седи овде адвокат.

СИМА

Него?

ДАНИЦА

Ево овде, ова друга врата. 'Оди, показаћу ти.

ПАВКА

Ама, немој ти да му показујеш. (Сими.) Ево овде, исти ходник, само она друга врата.

СИМА

Е, опростите, ја видио знаш фирму на кући; па мислим... ова друга врата, је л'?

ДАНИЦА

Јесте!

СИМА

Е, хвала, опростите! (Одлази.)

III

ПАВКА, ДАНИЦА

ПАВКА

Ја не знам само зашто тај човек не напише на своја врата: Адвокат; овде је Адвокат; и да измолује онај прст (Показује познати прст из огласа) него тако, сваки час нам долазе! И што дође ништа, него што ме престрави...

ДАНИЦА

Па има доле на улици фирму.

ПАВКА

Има на улици, али нема овде. А казао му је Јеврем да метне и овде, па ето....

IV

ЈЕВРЕМ, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕВРЕМ

(Улази забринут, пуни му џепови новина. Чим уђе даје знак Павки да уклони Даницу; а она да остане.)

ПАВКА

(Разумела га је, па се окреће Даници.)

'Ајде, оцу кафу!

ЈЕВРЕМ

(После извесне паузе, пошто је размишљао мало.)

Овај... Павка... имам нешто важно да ти кажем...

ПАВКА

А ја опет теби...

ЈЕВРЕМ

Ама остави ти, ово што ја имам да ти кажем много је важније. Дакле, идем од јутрос ја чаршијом....

ПАВКА

Баш кад помену, а што, бога ти...?

ЈЕВРЕМ

Та не прекидај ме!... Ето, сад морам опет из почетка. Дакле, идем ја јутрос чаршијом, а господин начелник, па тек мени спусти руку на раме, па вели...

ПАВКА

А, знам шта је, избори...

ЈЕВРЕМ

Ето ти сад, какви избори?

ПАВКА

Сећам се знаш да ти је господин начелник спустио руку и прошле године, кад су били општински избори.

ЈЕВРЕМ

Ама није то, него човек ме упита: како, како газда Јевреме?

ПАВКА

Па то је то што ти ја кажем. Чим се приближе избори, он тебе пита: како газда Јевреме? (Спази му новине.) Уосталом, што те и питам, кад ето ти пуни џепови новина.

ЈЕВРЕМ

То онако.

ПАВКА

Није онако, Јевреме. Знам ја тебе. Кад је онако, ти идеш у кафану, попијеш кафу и прочиташ новине. А и не читаш их, него само огласе. А кад дођу избори, ти набијеш новинама џепове па се заријеш у њих, а дућан о клин.

ЈЕВРЕМ

Ех, ех... Ти опет претерујеш!

ПАВКА

Ама како претерујем! Па, ето, откуд ти сад, у ово доба кући? Где је себе подне!

ЈЕВРЕМ

Дошао, знаш, да прочитам новине. Стигла пошта, а у дућану ларма па не могу да читам.

ПАВКА

Ето. Је л' кажем ја! Оставио дућан да чита новине! Баш право да ти кажем, Јевреме, кад дођу тако ти избори, а мени чисто смркне!

ЈЕВРЕМ

Ето ти сад! А шта има теби да смркне?

ПАВКА

Тако. Не мили ми се. Да си ти као други људи, да одеш на дан избора па да гласаш, 'ајд, 'ајд! Него се сав предаш и промениш, постанеш други човек. Дигнеш руке и од дућана и од куће.

ЈЕВРЕМ

Е, није него... Боље иди ти па ми скувај каву. Знаш како је, слађе се читају новине уз каву.

ПАВКА

(Полазећи.)

Добро, Јевреме. Ал' кажем ти, не волим кад наиђу ти избори, па то ти је! (Одлази.)

V

ЈЕВРЕМ, ДАНИЦА

ЈЕВРЕМ

(Вади новине из џепова и ставља их на сто. Седа, савија цигарету, припаљује, развија новине и разгледа их.)

„Реч две у очи избора." (Чита даље у себи.)

ДАНИЦА

(Доноси кафу и ставља на сто.)

ЈЕВРЕМ

Дедер, бога ти, кад си ту; прочитај, ево, ово! Нешто ми много замршено. (Даје јој новине, означујући место које жели да му се чита, а он устаје и слуша шетајући.)

ДАНИЦА

(Седне на његову столицу и чита.)

„Еволуција једнога друштва зависи често и у многоме од напора и подвига појединаца, када исти подвизи хармонишу са социјалним потребама и савременим тежњама тога друштва."

ЈЕВРЕМ

Не могу да разумем шта је казао, ал' види се, лепо је казао.

ДАНИЦА

(Чита даље.)

„Тежње су пак модернога друштва: стално сузбијање консервативних институција, заснованих на предрасудама и неморалним принципима, који појам личности стављају над појмом општности, солидарности и једнакости"....

ЈЕВРЕМ

(Више себи.)

Паметни, брате, ти новинари. Пишу, читају и разуму сами себе. (Гласно) Какав беше наслов томе чланку?

ДАНИЦА

(Чита.)

Реч две уочи избора.

ЈЕВРЕМ

Па то, дабоме! Шта има вазда ту да пише кад се из наслова види да су скоро избори а то је најглавније. Уосталом, чак и кад би друкчији наслов био, знамо ми и сами да су скоро избори, не мора то кроз новине да нам се каже. А, дедер, овај, преврни унутра.

ДАНИЦА

(Отвори новине.)

ЈЕВРЕМ

Има ли што?

ДАНИЦА

(Чита.)

„Русија".

ЈЕВРЕМ

Прескочи!

ДАНИЦА

(Чита.)

„Енглеска."

ЈЕВРЕМ

Прескочи и Енглеску. Види-дер ти тамо, у дневним вестима: да није ко од бивших министара ишао у двор, јер, знаш, чим бивши мини-

стри почну да иду у двор, онда знај да ће бити кризе!

ДАНИЦА

(Разгледа дневне вести и чита наслове у себи.)

VI

ИВКОВИЋ, ПРЕЂАШЊИ

ИВКОВИЋ

(Пошто је кућао.)

Извините!

ДАНИЦА

(Хитно устаје.)

ЈЕВРЕМ

А ти си, господине Ивковићу? Изволи!

ИВКОВИЋ

Даници.)

Хтео сам да се извиним! Вас опет узнемиравају моји клијенти?

ДАНИЦА

Да. Мало пре је био један који се, сиромах, жали да га гоните као вука!

ИВКОВИЋ

Хе, шта ћете! Такав је наш посао. Али, неће вас више узнемиривати (Вади из џепа једну таблицу на којој пише *Адвокат.*) Чим сте ме опоменули, Газда-Јевреме, ја сам наручио, али, ето, тек сад стигло!

ЈЕВРЕМ

Е, баш добро! Прикуцај ти то лепо на твоја врата, да те лакше нађу твоје муштерије!

ИВКОВИЋ

Хвала Богу, те је стигло. Нећу бити овде два три дана па би вас још више узнемиравала.

ДАНИЦА

Нећете бити овде?

ИВКОВИЋ

Да, морам мало до Београда, због избора. На дан два само.

ЈЕВРЕМ

(Тргне се.)

Због избора, је л'?.... Аха, аха! Дакле, мислиш због избора у Београд. Хм! хм! (Маше за леђима руком Даници да се уклони из собе.)

ИВКОВИЋ

Морађу!

ЈЕВРЕМ

Па јесте! (Маше енергичније Даници, која га првицут није довољно разумела.)

ДАНИЦА

(Пошто га је разумела.)

Извините, ја морам мајци; звала ме још мало пре, а ја се задржала. Клањам се! (Одлази.)

ИВКОВИЋ

До виђења, госпођице!

VII

ЈЕВРЕМ, ИВКОВИЋ

ЈЕВРЕМ

(Пошто су остали сами.)

А овај... шта сам оно хтео да те питам, господине Ивковићу? А, тако, а... идеш мало у Београд, а?

ИВКОВИЋ

Па да, да се видим с пријатељима, да разговоримо.

ЈЕВРЕМ

Да разговориш... о изборима, је л'?

ИВКОВИЋ

О изборима, о кандидату.

ЈЕВРЕМ

Како о кандидату? Зар није Петровић ваш кандидат?

ИВКОВИЋ

Он је био прошлога пута. Али сад... видећемо... можда нећемо њега.

ЈЕВРЕМ

Хоћете новога?

ИВКОВИЋ

А ви?

ЈЕВРЕМ

Па, знате...

ИВКОВИЋ

Опет Илића?

ЈЕВРЕМ

Кажу: он је најбољи!

ИВКОВИЋ

Ама ја чујем да Илић неће овом приликом бити биран.

ЈЕВРЕМ

Како то?

ИВКОВИЋ

Та већ знате да је начелник у завади с Илићем, па... ко зна како је он то горе, у Београду, представио; тек чуо сам да је начелник једном свом пријатељу рекао: ја избрисах Илића!

ЈЕВРЕМ

Гле, молим те, баш тако рекао?

ИВКОВИЋ

Кажу чак да је начелник добио поверљиво писмо из Београда да нађе каквог мекшег кандидата.

ЈЕВРЕМ

(Радознао и пријатно изненађен.)

Мекшег?

ИВКОВИЋ

Па да. Онако... савитљивијег, погоднијег.

ЈЕВРЕМ

(Размишља, али му се огледа задовољство на лицу. Он говори више себи.)

Хм! Гле, молим те! А ко би то могао бити? (Гла) Шта ти мислиш, господине Ивковићу, ко би од наших био онако мекан?

ИВКОВИЋ

(Смешећи се.)

Не знам, ал' то ће већ знати господин начелник!

ЈЕВРЕМ

Па јесте што кажеш, он ће знати! А ти баш мислиш: неће Илић бити биран?

ИВКОВИЋ

Оно, знате како је, и Илић има своје људе, па ако удари у страну, може свашта бити!

ЈЕВРЕМ

А то би ви као волели, да он удари у страну?

ИВКОВИЋ

Па, право да вам кажем, волели би!

ЈЕВРЕМ

Е, то ти не ваља, господине Ивковићу. Не ваља ти што си отишао у опозицију а сад се још радујеш и за Илића. Камо среће, како седимо у истој кући, под истим кровом, да смо још и у истој партији, па да пријатељски разговарамо, а овако....

ИВКОВИЋ

Па ми можемо пријатељски разговарати, а не бити у истој партији.

ЈЕВРЕМ

Можемо, не кажем да не можемо. Могу ја теби, на пример, да кажем: господине Ивковићу, скупе шљиве ове године. А ти мени да одговориш: јест, скупе су! Па тако можемо да разговарамо и о орасима и о јарећим кожама. Али кад треба да проговоримо о политици, како можемо пријатељски да разговарамо, кад сам ја влада а ти опозиција.

ИВКОВИЋ

Па ми не морамо разговарати о политици.

ЈЕВРЕМ

Па не морамо сваки пут, ал' кад су избори како можеш да не разговараш о политици? О чему ћеш друго да разговараш кад су избори?

ИВКОВИЋ

Па ако проговоримо и о изборима, газда Јевреме, будите уверени да ћу ја увек умети да сачувам према вама све поштовање.

ЈЕВРЕМ

То јест, то ти признајем. И ако си ти друге партије, ја те, видиш, само политички мрзим, а онако у души, ја те волим.

ИВКОВИЋ

Хвала вам, газда Јевреме! И ја се, право да вам кажем, у вашој кући осећам некако као код своје куће, као да сте ми родитељи и ви и госпођа Павка...

ЈЕВРЕМ

Е, па онда, кад се тако осећаш, баш да те нешто запитам. Реци ти мени (Завирује у новине) шта ће то рећи „индивидуа!"?

ИВКОВИЋ

Значи особа. Ја сам, на пример, индивидуа, ви сте индивидуа!

ЈЕВРЕМ

А је ли моја Павка индивидуа?

ИВКОВИЋ

Да!

ЈЕВРЕМ

Е, хвала ти. То сам знаш хтео да те питам. А велиш начелник добио поверљиво писмо да нађе мекшег човека?

ИВКОВИЋ

Тако се чује!

ЈЕВРЕМ

Може! Може!

ИВКОВИЋ

Дозволите, одох ја да закуцам ову таблу.

ЈЕВРЕМ

Е, ако, ако! Због ом, господине Ивковићу!

ИВКОВИЋ

Због ом, газда-Јевреме! (Одлази.)

VIII

ЈЕВРЕМ, ШЕГРТ

ЈЕВРЕМ

(Враћа се и стане на сред собе замишљен. На лицу му се оцртава брига која га све више обузима. Узима шешир и хтео би да пође, али се код врата устави, враћа се и седа на столицу брижан.

ШЕГРТ

(Носи једну дућанску кесу од хартије и на њој нешто написано.)

Газда! Послао калфа Јоца.

ЈЕВРЕМ

(Чита, примичући и одмичући кесу од очију.)

'Оди овамо, ти имаш боље очи. Је ли ово „Ф"?

ШЕГРТ

(Гледа дуже.)

Може, газда, а може да буде и „Р", а може и „К."

ЈЕВРЕМ

Кажи калфа Јоци, другипут кад хоће нешто да напише, нека узме кесу од две киле па нека крупније пише (Натежући чита.) „Господин Секулић писар моли две банке зајма, вратиће сутра" (Сам

себи.) Сви они сутра враћају, него... (Размишља) Може ми он сад и затребати. (Пише на другој страни кесе.) „Дај му!" (Даје кесу шегрту.) На, носи ово калфа Јоци.

ШЕГРТ

А увраћао у дућан и газда Јовица, питао за тебе газда.

ЈЕВРЕМ

Добро!

ШЕГРТ

(Сретајући се на вратима са Јовицом.)
А, ево га! (Оде).

IX

ЈЕВРЕМ, ЈОВИЦА

ЈОВИЦА

(С врата.)
А ја свратио у дућан, па кажу момци отишао кући.

ЈЕВРЕМ

Откуд ти?

ЈОВИЦА

Откуд? Отуд, наишао, нанео ме ветар!

ЈЕВРЕМ

Седи! (Одлази десним вратима). Данице, дедер још једну кафу.

ЈОВИЦА

(Седајући).

Имам, знаш, неке наполеоне, па рекох, да их не дајем из руке док тебе не питам за курс.

ЈЕВРЕМ

Море другом ти тај курс, немој мени! Бајаги ниси могао у чаршији да се припиташ, него потегао овамо да ме нађеш, као да ја сваки дан само наполеоне превртем преко руке. Него, ако си дошао за неки посао а ти говори!

ЈОВИЦА

Па... па и за посао. Ти имаш, знаш, неке јареће коже. Једанпут си ми се жалио не знаш шта ћеш са њима, па, рекох, ја ћу скоро у Београд...

ЈЕВРЕМ

Ама откуд ти, бре брате, коже падоше на памет! Откад коже биле па битисале! Него ти увек тако: обилазиш девет сокака док стигнеш у у кућу у коју си пошао. Друго си ти дошо, ниси за коже.

ЈОВИЦА

Ништа друго, него за коже!

ЈЕВРЕМ

Е, па, дедер сад, немој да му кажеш! Па јеси ли ти, бре, пио алвалук кад сам их продао?

ЈОВИЦА

(Као бајаги досећа се.)

Па је л' то за коже било?

ЈЕВРЕМ

Није него за дрењине!

ЈОВИЦА

Ја смео с ума.

ДАНИЦА

(Доноси кафу, оставља и одлази.)

ЈЕВРЕМ

Море, ниси смео с ума него, знам ја тебе. Ако хоћеш да купиш коња, а ти прво почнеш разговор о обручима и бурадима.

ЈОВИЦА

Па, знаш како је, трговачки ред колико да се отпочне разговор. А... јеси ли слазио одјутрос у чаршију?

ЈЕВРЕМ

Јесам.

ЈОВИЦА

Па биће онда и да си чуо што?

ЈЕВРЕМ

А шта има да се чује? Има л' што ново?

ЈОВИЦА

Знаш, идем ја јутрос чаршијом, а начелник, па тек спусти мени руку на раме...

ЈЕВРЕМ

(Изненађено и суревњиво.)

Ама, на чије раме?

ЈОВИЦА

Спусти руку мени на раме.

ЈЕВРЕМ

Ко спусти?

ЈОВИЦА

Господин начелник.

ЈЕВРЕМ

Ама и он, кога-год сретне, а он му спусти руку на раме! Па шта ти вели?

ЈОВИЦА

Вели: Бога ми, газда Јовице, не стоје добро ствари!

ЈЕВРЕМ

Које ствари?

ЈОВИЦА

Па о политици ми говори човек.

ЈЕВРЕМ

А што не стоје добро?

ЈОВИЦА

Вели: Они наши у Београду канда не би хтели више да им Илић буде посланик.

ЈЕВРЕМ

(Као бајаги изненађен.)

Е, Бога ти, како то?

ЈОВИЦА

Ето тако ми каже човек од речи до речи.

ЈЕВРЕМ

Ја то, боме, не верујем. Што, брате! Илић је баш човек на своме месту.

ЈОВИЦА

Е, видиш, онима тамо горе није на своме месту!

ЈЕВРЕМ

Па сад? Шта каже господин начелник?

ЈОВИЦА

Вели, морамо наћи другога!

ЈЕВРЕМ

Јес, другога, као да овде роде посланици на врби, па ми само да узберемо.

ЈОВИЦА

А кад се човек зрело размисли: зашто као не би могао и ко други?

ЈЕВРЕМ

(Подозриво.)

Могао би, не кажем да не би могао, ама дедер кажи ко?

ЈОВИЦА

(Бојаги размишља.)

Могао би... Ето, Мита Арсић!

ЈЕВРЕМ

Па је л' човек под стечајем?

ЈОВИЦА

А Јова Црвљанин?

ЈЕВРЕМ

Па је л' украо тестаменат и био у апсу?

ЈОВИЦА

А поп Пера?

ЈЕВРЕМ

Он јесте. Ако тамо у скупштини треба зинути, поп уме да зине па да га мајци олако не затвори уста. Али, брате, одвешће свастику у Београд, па ће да нам пуца брука.

ЈОВИЦА

То јесте!

ЈЕВРЕМ

Па после, брате, у Београду има много музика, а он чим чује музику мора повести коло, па макар то и о задушницама било. А то још овде и бива, али тамо...

ЈОВИЦА

Па онда, не знам кога би?

ЈЕВРЕМ

(Подозриво.)

Не знам ни ја.

ЈОВИЦА

Јер ту треба наћи човека, али таквог да му се не вуче реп. А где ти је данас такав? Ето, на пример, мислио сам нешто и на тебе...

ЈЕВРЕМ

(Престрави се.)

ЈОВИЦА

Па му знаш дође незгодно због оног шпиритуса.

ЈЕВРЕМ

Ког шпиритуса?

ЈОВИЦА

Оног, знаш, што кажу да си шверцовао.

ЈЕВРЕМ

(Увређен.)

Слушај ти, ако и кажу за мене да сам шверцовао шпиритус, ја државу нисам оштетио. Ја сам казну поштено платио, а за мене бар не кажу да сам лиферовао војсци цркнуто месо.

ЈОВИЦА

Ето ти сад! Сад па да почнемо да се вређамо. Нисам ја зато, брате, дошао; него сам дошао као човек и као пријатељ да се разговарамо као људи.

ЈЕВРЕМ

Е па, разговарај као човек, а немој да ми помињеш више шпиритус, кад о томе нема више ни аката.

ЈОВИЦА

Па нема дабоме кад их је писар за пет банке појео.

ЈЕВРЕМ

Ако их је и појео, акта је јео, а није црк-нуто месо. И у другом свету може чиновник да поједе акта, али нигде у свету нема да војска једе црknуто месо.

ЈОВИЦА

(Корсем диже се.)

Е, па да идем ја!

ЈЕВРЕМ

Ама, што да идеш?

ЈОВИЦА

Па кад ти једнако наврћеш на увреду!

ЈЕВРЕМ

Ама није ја, него ти једнако наврћеш на шпи-ритус.

ЈОВИЦА

Остави, Бога ти, то па да разговарамо као људи.

ЈЕВРЕМ

Па седи, де!

ЈОВИЦА

(Сео па после извесне паузе.)

Видиш, Јевреме, а знаш и сам, послови више не иду. Разлабавило се нешто па не иде. Окрпиш

с једне стране а распа_ - се с друге... Не иде, па то ти је...?

ЈЕВРЕМ

Јест стало!

ЈОВИЦА

Стало боме, па мора човек, хтео не хтео, да гледа ако може с које друге стране да се спомогне те да изађе на крај.

ЈЕВРЕМ

Не мислиш ваљда у службу?

ЈОВИЦА

Да ми не да Бог!

ЈЕВРЕМ

Е, па шта друго може?

ЈОВИЦА

Знаш, мислим се нешто и велим, ако си ми ти пријатељ, ти и још два три у чаршији, те ако хтеднете да ме помогнете... Велим, знаш, ово је сад добра прилика... кад би на место Илића ја нешто отишао у Скупштину.

ЈЕВРЕМ

(Пренерази се.)
Посланик да будеш?

ЈОВИЦА

Па велим, Јевреме, нисам да кажеш човек везан. Умем да се разговарам, умем да се нађем,

имао сам хвала Богу посла и са властима, па знаш, нисам баш ћутао а он да ми записује шта хоће, него сам и сам говорио. Па велим... Могао би', зашто да не би' могао! А ти знаш мене, нисам од оних који се неће одужити. Спомоћи ћу се и ја, али одужићу се и пријатељима, знаш како је кад си посланик... Па... (Застане и посматра Јеврема) Шта велиш ти на то, Јевреме?

ЈЕВРЕМ

(Устао је и узнемирено шета чекајући нестрпљиво да Јовица сврши говор.)

Па је л' то си ти дошао?

ЈОВИЦА

Па то.

ЈЕВРЕМ

Уха, а почео од курса, па на јареће коже, а свршио са кандидацијом!

ЈОВИЦА

Па велим...

ЈЕВРЕМ

Јеси ли ти о томе говорио са господином начелником?

ЈОВИЦА

Нисам!

ЈЕВРЕМ

А јеси ли говорио другом неком?

ЈОВИЦА

Нисам, рекох прво да разговарам с тобом, па онда...

ЈЕВРЕМ

...Па онда ником више и да не говориш! Мени, па ником више. Воду да метнеш у уста и да не отвориш уста више. Да оставиш мени ствар, и са начелником мени да оставиш и са целим светом мени да оставиш, а ти да се не мешаш.

ЈОВИЦА

(Охрабрен.)

А ти пристајеш?

ЈЕВРЕМ

Кад ти кажем, мени да оставиш ствар а ти да се не мешаш више.

ЈОВИЦА

Е, велика ти хвала на томе, Јевреме! Рекох ја: са Јевремом треба прво да разговарам, па овај... и то да ти кажем.. Ако ти је почем стало до тога, а ја пристајем и да поделимо, да ме пустиш прво мене једно две године, колико знаш да се помогнем, па после ти иди, ако хоћеш у Скупштину. Ево, ако хоћеш и уговор такав да правимо.

ЈЕВРЕМ

(Шеретски)

Јок, море, што ће мени то! Посао ми, хвала Богу, добро иде, па што да тражим преко хлеба погаче.

ЈОВИЦА

Па јесте, право кажеш.

ЈЕВРЕМ

Друго ти! После, што кажеш, ти умеш и да се нађеш, умеш да говориш.....

ЈОВИЦА

Јест!

ЈЕВРЕМ

И ако ме само послушаш.

ЈОВИЦА

Шта да те послушам?

ЈЕВРЕМ

Да одеш одавде право у дућан, па ни лук јео ни лук мирисао. Ником ни речи о томе. И ако те припита ко: шта мислиш, ко да буде посланик, а ти да му кажеш: шта се то мене тиче, ја гледам своја посла, а ког народ хоће тај нека иде! Је л' тако?

ЈОВИЦА

Тако је!

ЈЕВРЕМ

И тако ћеш да радиш?

ЈОВИЦА

(Дижући се)

Па тако, кад ти кажеш да је тако боље.

ЈЕВРЕМ

А за даље је моја брига. Ти само накриви капу па чекај мандат!

ЈОВИЦА

(Полазећи)

Па ја, право да ти кажем, у тебе сам се и надао.

ЈЕВРЕМ

(Испраћајући га)

И не треба ти други!

ЈОВИЦА

Е, па хвала ти, Јевреме! (Одлази.)

ЈЕВРЕМ

(За њим)

Право у дућан и ником ни речи!

X

ЈЕВРЕМ, МЛАДЕН

ЈЕВРЕМ

(Враћа се нервозно, узбуђено и иде право левим вратима Младене! (Пауза) Павка, пошљи ми, Бога ти, тога Младена (Стане на сред собе и дубоко се замисли)

МЛАДЕН

Звао си ме, газда?

ЈЕВРЕМ

Иди преко, знаш онога господина Срету!

МЛАДЕН

А знам!

ЈЕВРЕМ

Ако није ту преко а он је у „Националу", иди па му кажи: Замолио те газда-Јеврем да дођеш часом на једну кафу. Јеси ли разумео?

МЛАДЕН

Јесам! (Оде)

XI

ЈЕВРЕМ, ПАВКА

ПАВКА

(Долази с десна.)

Слушај, Јевреме, видим иде преко пијаце госпа-Марина, извесно ће овамо.

ЈЕВРЕМ

Па нека дође.

ПАВКА

Ама хтела сам баш да ти кажем: не знам да ли си ти намирисао зашто она у последње време долази тако често к нама?

ЈЕВРЕМ

Ето ти сад! Шта ја имам ту да намиришем?

ПАВКА

Па немаш шта, дабоме, кад си завуко нос у политику.

ЈЕВРЕМ

То да ми не кажеш други пут. Где ја завлачим нос нека га завлачим. Ја знам шта радим!

ПАВКА

Ето, не може с тобом ни да се разговара о породичним стварима, кад ти одмах... не знам ни шта сам почела да говорим?

ЈЕВРЕМ

Па то: да ли сам штогод намирисао?

ПАВКА

Јест, то! Ти знаш ваљда да је та госпа-Марина нешто род овом господину Ивковићу?

ЈЕВРЕМ

Ако!

ПАВКА

А нешто ми се много распитује о Даници и хвали господина Ивковића и уопште... Прекјуче ми чак и рекла: „Бога ми, госпа Павка, да гледамо ми да се ородимо!" Ето, тако ми је у очи рекла.

ЈЕВРЕМ

(Који није ни слушао њено казивање већ је само расејано гледао.)

Па шта се то мене тиче?

ПАВКА

Боже, Јевреме, па говорим ти о твоме дедетету!

ЈЕВРЕМ

Откуд је госпа-Марина моје дете? (Извадио новине и разгледа.)

ПАВКА

Ама не она, човече, него.... Чули ти, Бога ти, што ти рекох, шта ми је жена прекјуче говорила?

ЈЕВРЕМ

(Расејано)

Јест, јест, чуо сам... али нека говори ко шта хоће, шта се то нас тиче!

ПАВКА

(Крсти се.)

Ју, како да нас се не тиче, по Богу човече!

XII

МАРИНА, ЈЕВРЕМ, ПАВКА

МАРИНА

(Долази с поља.)

Добар дан, добар дан, газда-Јевреме!

ЈЕВРЕМ

Добар дан!

ПАВКА

А ја вас баш гледам кроз прозор, па кажем Јеврему: Ево госпа-Марине право к нама.

МАРИНА

Баш добро што вас видим, газда-Јевреме, те да вас као човека и грађанина запитам: има ли Бога вам власти у овој земљи?

ЈЕВРЕМ

Па има госпа-Марина. Ето господин начелник...

МАРИНА

Или, ако нема власти, а оно, има ли бар грађанства?

ЈЕВРЕМ

Како да нема! Па ко би гласао за изборе кад не би било грађанства?

МАРИНА

Па молим вас лепо, како та власт и то грађанство трпи ова чуда? Ето, молим вас, сад баш прођох крај апотеке. (Павки.) Ју, слатка, оно вреди видети, оно се не да речима описати, оно треба очима видети. (Јеврему.) Пролазим крај апотеке и гледам. Знате ону секретарицу... Ју, за бога. Па оно је већ јавна ствар... Виси овако, ево овако, на прозору, а онај ћосави потпоручник под прозором. Она, знате, њему све овако, овако, овако (Показује гестове рукама.) А он њој све овако... Као у позоришту.

ПАВКА

Ју, ју, ју! (Крсти се.) Па кажу онда: није истина кад тако новине за понеку пишу.

МАРИНА

Томе би забога требала власт да стане на пут, а грађанство би требало да се гнуша.

ЈЕВРЕМ

Шта ћете, у свакој вароши има и таквих индивидуа!

МАРИНА

И бар да је нека персона, та секретарица, па и да ми није криво, али...

ПАВКА

Каквих ти нас нема. Да вам кажем само шта сам јуче чула, па да се крстите и левом и десном!

ЈЕВРЕМ

А јесте, јесте... То треба да чујете! Ето идите тамо у собу да вам каже Павка шта је јуче чула, па да се крстите и левом и десном. Идите, идите, то вреди да чујете!

ПАВКА

(Нудећи Марину.)
Извол'те!

МАРИНА

(Полазећи, застане пред фотографијама које висе о зиду.)
Бога вам, је ли ово све ваша фамилија?

ПАВКА

Јесте, Јевремова. Дао их Бог много!

МАРИНА

И све живо?

ПАВКА

Готово.

МАРИНА

Овде?

ЈЕВРЕМ

Сви су овде.

МАРИНА

Много их има. (Павки.) Видите, па и то му је као неки мираз за зета, толики гласачи у фамилији... Како, није их мало молим вас, и то... (Улази у собу говорећи даље.

ПАВКА

(Улази са њом.)

XIII

ЈЕВРЕМ, СРЕТА

ЈЕВРЕМ

(Кад је госпа-Марина поменула гласаче тргне се из расејаности, те чим су жене ушле у собу, прилази зиду и броји фотографије дотичући сваку кажипрстом. Кад наиђе Срета он прекида.)

А, баш добро!

СРЕТА

Добар дан, газда-Јевреме, како, како? (Узима Јевремову табакеру са стола и прави цигарету.)

ЈЕВРЕМ

Овај... хтео сам онако, како да ти кажем... Па јест, то, хтео сам с тобом да проговорим мало....

СРЕТА

Ако, ако... а о чему то, газда-Јевреме?

ЈЕВРЕМ

Па... како да ти кажем... имало би вазда о чему да се разговара, али, ја сам хтео онако да проговорим о општим стварима...

СРЕТА

Аха, о општим? Добро, газда-Јевреме; можемо, што кажем, разговарати и о општим стварима; зашто да не разговарамо!

ЈЕВРЕМ

Па то знаш... велим, могли би разговарати на пример о политици... ево, избори су, што кажу, на прагу.

СРЕТА

Јест, боме, на прагу су!

ЈЕВРЕМ

Чујем, онако, сасвим поверљиво, да је начелник добио једно писмо из Београда, да се Илић не бира за посланика.

СРЕТА

Гле, молим те! То нисам чуо! А зашто?

ЈЕВРЕМ

Они су знаш и иначе у свађи, начелник и

Илић, па сад они из Београда пристали уз начелника да нађе неког мекшег.

СРЕТА

Гле, молим те! А ко то теби рече?

ЈЕВРЕМ

То... немој да ме питаш, то је поверљиво.

СРЕТА

Ако вала, доста је и било његовог!

ЈЕВРЕМ

Сасвим!

СРЕТА

Молим те, брате, је л' продаде своју кућу за среску канцеларију? А што? Зар није и други имао кућу за продају? Не кажем да сам ја имао, али, ето, да поставимо сваку ствар на своје место па да се упитамо: шта ће теби, на пример, оволика кућерина?

ЈЕВРЕМ

Па видиш да половину дајем под кирију. Дабоме да ми не треба!

СРЕТА

Е, па зар ниси могао ти да продаш кућу држави? Могао си дабоме! Па онда, је л' му дадосмо списак наших грађана који су на робији? Изра-

ди човек помиловање само своме шураку, а нама свима шупаљ нос до очију.

ЈЕВРЕМ

Јес'!

СРЕТА

Па онда понамешта, брате, целу своју фамилију и заузе сва места од проте до општинског стрводера. Ако је на општинском кантару — његов рођак, ако је писар у општини — његов рођак. Па доста, брате, има нас још у овој Србији који имамо рођаке за службу и рођаке на робији и куће за продају! Је л' тако?

ЈЕВРЕМ

Тако је! Ух, да није из наше партије, па да му подвикнеш тако детаљно на збору. Али пусто не иде... него... овај... кажи ти мени, шта мислиш, на пример, ко би онако од наших могао бити посланик место њега?

СРЕТА

Па како да ти кажем, брате мој! Ако ћемо сваку ствар да поставимо на своје место: он једини што је онако мало отресит, сви остали су некако мало завезани и глупи....

ЈЕВРЕМ

То јесте што кажеш, остали су некако завезани и глупи...

СРЕТА

Ето, баш, ако хоћеш да почнемо од тебе...

ЈЕВРЕМ

(Грчевито прихвати.)

Е, видиш, Срето, баш сам то и хтео да те питам! Видиш, они из Београда траже мекшег човека; зар ти не налазиш да сам ја мекши од Илића?

СРЕТА

(Сад му је јасно.)

Ја, ја, ја, ја, ја!.... (Удара језиком о нешце.) Сад дакле можемо да поставимо сваку ствар на своје место!

ЈЕВРЕМ

Ја велим... а то што кажеш.. ако сам баш и завезан мало... то онако...

XIV

ДАНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

ДАНИЦА

(Из десне собе.)

Мајка хоће нешто да разговара са госпа-Мариком што ја не треба да чујем, па ми казала да ја изађем у ову собу. (Срети.) Добар дан!

СРЕТА

Добар дан! Добар дан!

ЈЕВРЕМ

Е, и ја, видиш, хоћу на пример да разговарам

нешто са господином Сретом што ти не треба да чујеш, зато изађи из ове собе па иди у неку трећу.

ДАНИЦА

(Радосно.)

Да изађем у ходник?

ЈЕВРЕМ

Дабоме, да изађеш!!

ДАНИЦА

(Весело отрчи.)

XV

ПРЕЂАШЊИ БЕЗ ДАНИЦЕ

ЈЕВРЕМ

(Шета забринуто и наставља ред мисли које је Даница својим доласком прекинула.)

А није да кажеш да не бих умео ништа рећи. Умем, а умем ако треба и да ћутим.

СРЕТА

Умеш!

ЈЕВРЕМ

Баш и да не умем што, има тамо у Београду паметних људи па ће ми рећи: кад на пример треба да ћутим, а кад да говорим.

СРЕТА

(Који је за све то време мислио.)

Е, чекај сад, ти, брате си ми мој, да ми најпре поставимо сваку ствар на своје место... Кажи ти мени најпре, како ти стојиш са начелником?

ЈЕВРЕМ

(Трља два кажипрста један о други.)

Овако!... Јутрос баш идем ја тако чаршијом, а господин начелник спусти тек руку мени на раме, као на пример брату своме, па ће рећи...

СРЕТА

Чекај... чекај... друго: брате си ми мој, кажи ти мени, што ће теби да будеш народни посланик, кад ти овде више зарађујеш од ситних интереса но што ће ти дијурна донети?

ЈЕВРЕМ

(Збуњен.)

Па... знаш како је... није то за зараду, него... онако... народно поверење... почаст и онако као...

СРЕТА

Добро, сад смо на чисто и сад можемо да поставимо сваку ствар на своје место. Ти знаш, Јевреме, да сам ја вешт за те ствари.

ЈЕВРЕМ

(Хтео би нешто да каже.)

СРЕТА

Знам шта ћеш да кажеш: да сам био вешт, ја не бих одлежао годину дана за дефицит.

ЈЕВРЕМ

Нисам то хтео да кажем.

СРЕТА

Молим те, то си хтео да кажеш, видим да си то хтео да кажеш. Али, брате си ми мој, то

је друга ствар, то је судбина. То може сваког да постигне. Не зна се шта носи дан а шта носи ноћ. Ето, на пример, данас си здрав и читав, а сутра осванеш пред судом због дефицита. Добро, рецимо, трговац си, па не можеш имати дефицит, али да си порезник, као ја што сам био, питао бих те онда...

ЈЕВРЕМ

Па то јесте!

СРЕТА

И ти мислиш да мене вређа што ме зову Срета нумера 2436. То је нумера судске пресуде којом сам био осуђен на годину дана. А треба да знаш, господине мој, да је та нумера баш учинила да мени скочи нумера у овој вароши. Дедер, реци ево, ти мени: који је то посао који би се могао свршити без мене? 'Ајде, реци ми? Ако треба да се растури какав лажан глас по вароши, дај овамо Срету; ако треба да се поквари какав политички збор, дај овамо Срету; ако треба да се фалсификују изборни спискови, дај овамо Срету: ако треба жалба на изборе, дај опет Срету. И да не рачунам ситне послове: растурање лицитација, сведочење, честитке влади, допис, телеграм против насиља и ваздан таквих ствари.

ЈЕВРЕМ

Па то јесте.... Зато ја, видиш, и хоћу с тобом.

СРЕТА

Знам ја да ти хоћеш са мном, али је сад питање: да ли ја хоћу с тобом?

ЈЕВРЕМ

Па ја велим....

СРЕТА

Ама немаш ту ништа ти да велиш или да не велиш, то је ствар рачуна. Ти рецимо имаш у рукама краља, а ја, брате си ми мој, кеца. Е, добро, онда, брате мој, да ти мени одговориш на фарбу, ако хоћеш да ја тебе поставим на своје место.

ЈЕВРЕМ

Да одговорим, зашто да не одговорим, само.... Не разумем те како?

СРЕТА

И то ћу ти рећи. Ти, видиш, не можеш сам за себе да учиниш ништа, ја ти требам је ли, то признајеш? Е, лепо, онда ево: ја бацам кеца! Је л' ме разумеш сад?

ЈЕВРЕМ

Не разумем.

СРЕТА

Не разумеш? Добро, сад ћеш ме разумети. Видиш, ја имам на женино име ону велику њиву ван вароши... два хектара... То би требала држава да ми откупи, нек подигне тамо болницу,

касарну, расадник, казнени завод; шта хоће нек подигне, само држава треба то да откупи, је ли?

ЈЕВРЕМ

Јес'!

СРЕТА

Па онда, брате си ми мој, ја имам петнаест година практикантске службе, пре но што сам постао порезником, а нисам ја тих петнаест година радио за себе него за државу. Е, па, брате, право је да држава призна те године службе!

ЈЕВРЕМ

А нумера 2436?

СРЕТА

Не брини ти за то, само кад си ти посланик. Обнова парнице... нови докази... невиност.., пензија, разумеш ли?

ЈЕВРЕМ

Разумем.

СРЕТА

Па онда, брате си ми мој, ја бих рад и да се упослим.

ЈЕВРЕМ

Опет у службу?

СРЕТА

Каква служба, Бога ти, докле ћемо сви да висимо на државним јаслима! Има и других по-

слова сем државне службе, само кад се свака ствар постави на своје место.

ЈЕВРЕМ

Па јес', право кажеш!

СРЕТА

Има ти ту, брате, хиљаду ситних послова и крупних прихода, само кад је човек вредан и онако окретан. Ето, на пример, ти си посланик и ти не можеш као посланик да примиш лицитацију за зидање касарне на мојој њиви. Али, на пример, можеш да је примиш на моје име, је ли? Па онда, брате мој рођени, не можеш ти у овој земљи посећи ни једно дрво на своје име ал' на моје можеш оборити читаве планине; па онда помиловања! Колико света лежи на робији банбадава, па и то ти је леп посао, само кад је човек вредан и окретан. Да ли ме сад разумеш?

ЈЕВРЕМ

Разумем!

СРЕТА

Е, то ти је видиш оно: бацио сам кеца, сад ти одговарај на фарбу.

ЈЕВРЕМ

(Забринуто.)

Само... овај..:

XVI

ПАВКА, ПРЕЂАШЊИ

ПАВКА

(Излази из собе.)

Јевреме... да те припитам.

ЈЕВРЕМ

Немој молим те да ме питаш, јер нисам ни за какво питање!

ПАВКА

Жена изишла с фарбом на среду.

ЈЕВРЕМ

Ама кој изишао с фарбом на среду?

ПАВКА

Па, госпа-Марина.

ЈЕВРЕМ

О, господе, откуд јој сад пало на памет да изиђе с фарбом на среду? Зар не видиш да сам у највећој бризи?

ПАВКА

Треба да јој одговорим!

ЈЕВРЕМ

Молим те, Павка, иди тамо у собу, па изиђи и ти с фарбом на среду!

СРЕТА

Сасвим, сваку ствар треба поставити на своје место.

ПАВКА

Ама, човече Божји, па шта да кажем жени?

ЈЕВРЕМ

(Расејано.)

Зар ја знам.... ето... на пример... на пример,.. ако је она бацила краља, онда ти баци кеца.... (Збуни се.) Није то... већ сваку ствар постави на своје место, па ето ти!

ПАВКА

(Крсти се.)

Човече Божји, говориш као да није реч о твоме детету.

ЈЕВРЕМ

Ама јесте, али не волим кад те детињасте ствари падну тако... кад човек има других брига.

ПАВКА

Бар да знам шта да кажем жени?

ЈЕВРЕМ

Откуд ја знам шта да јој кажеш? На послетку реци јој нека се стрпи док не прођу избори...

ПАВКА

(Згране се.)

Шта је теби, по Богу човече! Ја видим већ да си ти диг'о руке, него ћу ја да кидам па како Бог да!

ЈЕВРЕМ

Па добро, кидај, а ја... ја ћу већ промислити о томе.

ПАВКА

Промишљај ти, ако, ако; а ја већ знам шта ћу!
(Оде.)

XVII

ЈЕВРЕМ, СРЕТА

ЈЕВРЕМ

(После мање паузе.)
Сад ми дошла... као да је сад време томе.

СРЕТА

Па жена, видиш, неће без твога питања.

ЈЕВРЕМ

Јест, него.... (Замисли се расејано.) А Илић?

СРЕТА

Шта Илић?

ЈЕВРЕМ

Ако он на пример неће да прими начелников савет да се одрекне, него удари у страну.... Он има много гласача, ужива народно поверење!

СРЕТА

Хм, народно поверење? И то ти је, брате, артикал као и сваки други артикал. Метнеш га на кантар, видиш колико је тешко, одрешиш кесу па платиш. Оно не кажем да ће то ићи сасвим као намазано, Илић ће се узјогунити али, спреми кесу, па ето ти!

ЈЕВРЕМ

Како то мислиш?

СРЕТА

Па ето тако: Ти, газда-Јевреме, имаш пара, Илић има народно поверење. Добро! Да поставимо сваку ствар на своје место. Илић петља и не може да састави крај с крајем, а теби се, газда Јевреме, по мало и прелива; њему плаћање најахује на плаћање, теби примање најахује на примање.

ЈЕВРЕМ

(Буни се.)

Није баш тако...

СРЕТА

Ама де, остави, тако је кад ти ја кажем! Е, па лепо, кад је тако, отићи ћу њему па ћу му рећи: Дедер, дај кантар да измеримо то твоје народно поверење па да га се ти, брате, пред твојим бирачима одречеш у корист газда-Јеврема Прокића. Ето, тако се то ради!

ЈЕВРЕМ

Гле, молим те!

СРЕТА

Е, видиш, ако тако све изведемо и ако смо се споразумели као људи, онда се може рећи да је свака ствар постављена на своје место.

ЈЕВРЕМ

И ти мислиш?...

СРЕТА

Ја мислим, брате и пријатељу, да ћеш ти и нико други бити народни посланик!

ЈЕВРЕМ

И то баш... овај... онако, да будем изабран?

СРЕТА

Па изабран, дабоме!

ЈЕВРЕМ

...Већином гласова?

СРЕТА

Па већином гласова, није него мањином! Само, дабоме, са начелником ти да удесиш, то не могу ја. Најбоље је да ухватиш писара Секулића; он је онако ватра човек за те ствари и овако обрће начелника око малога прста.

ЈЕВРЕМ

Јест, то је истина, он је, кажу, ватра.

СРЕТА

И када га нађеш, реци му, Бога ти, од своје стране, нека ме се окане. Петља ме тамо за некакву бајаги два пут наплату. Молим те сад кад се бацимо на овај озбиљан посао, немамо кад за никакве истраге. Нека баци акта у фијоку! А ти, овај, гледај лепо с њим. (Полазећи.) И немој да стегнеш руку. 'Ајд', одох ја мало да омиришем чаршију и да пустим твоје име у саобраћај, нека

се чује... Да поставимо, знаш, сваку ствар на своје место.

ЈЕВРЕМ

Е, па хајде, нека је са срећом!

СРЕТА

Видећеш ти шта вреди Срета, нумера 2436! (Одлази.)

XVIII

ЈЕВРЕМ, ДАНИЦА

ЈЕВРЕМ

(Пошто га је испратио, враћа се замишљен.)

ДАНИЦА

(Улази с поља.)

Оде господин Срета?

ЈЕВРЕМ

(Тргне се из мисли.)

Где си била досад?

ДАНИЦА

Па тамо, у ходнику.

ЈЕВРЕМ

Је л' се није чуло тамо шта смо разговарали ја и господин Срета?

ДАНИЦА

Није. Разговарала сам све време са госпођицом Ивковићем, па не бих ни могла да чујем и да сам хтела.

ЈЕВРЕМ

С њим разговарала. А шта он онако каже... о чему сте разговарали?

ДАНИЦА

О врло важним стварима.

ЈЕВРЕМ

О важним стварима? Зар он с тобом разговара о важним стварима?

ДАНИЦА

Па онако... каже иде у Београд... Хоће да се кандидује за народног посланика... каже...

ЈЕВРЕМ

(Претрне.)
Шта каже?

ДАНИЦА

Па то, хоће да иде у Београд...

ЈЕВРЕМ

Ама није то него оно друго?

ДАНИЦА

Које друго?

ЈЕВРЕМ

Оно друго што ти је казао?

ДАНИЦА

Па то... каже хоће да се кандидује за народног посланика,

ЈЕВРЕМ

Кој' да се кандидује за народног посланика?

ДАНИЦА

Па он, господин Ивковић. Каже терају га пријатељи, он није хтео, али га терају пријатељи и они из Београда...

ЈЕВРЕМ

А начелник?

ДАНИЦА

Па он каже, њега ће да кандидује опозиција.

ЈЕВРЕМ

Аха! Опозиција! Дакле тако, опозиција? А чему опозиција, зашто опозиицја, коме опозиција? А? Е, то ћемо да видимо! Иди, иди му кажи: е, то ћемо да видимо! Управо: иди му кажи да он... Чекај: иди му кажи да је... Чекај!... Иди до ђавола и немој ником ништа да кажеш.

ДАНИЦА

(Гледа га зачуђено и изненађено и одлази десно.)

ЈЕВРЕМ

(Узбуђено хода и говори нешто сам себи, млатарајући рукама.

XIX

СПИРА, СПИРИНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

СПИРИНИЦА

(За њом Спира.)

Е, е, е, е, па, зете, светло ти око!

СПИРА

Ама остави, Бога ти, какво светло око! Како можеш тако с неба па у ребра?

СПИРИНИЦА

(Избекељи се на Спиру и крсти се.)

О, Господе Савaоте! Да чудна човека, не даш ми ни да зинем!

СПИРА

Па зини, брате, али кад зинеш а ти бар кажи нешто паметно.

СПИРИНИЦА

А теби већ памет цури кроз капу! Мани се... (Пљује га) П... пп п... п... п... да ми те не урекну!

СПИРА

Е, Мицо, ти опет тражиш! Моли се Богу што је туђа кућа и што није ред...

СПИРИНИЦА

А ти па нашао туђу кућу да се ребриш. Суклато!

ЈЕВРЕМ

(Стао између њих и покушава да их умири.)

Ама, де! Нисте ваљда дошли да се овде свађате?!

СПИРИНИЦА

Па нисмо, дабоме, него кад он за прву реч.

ЈЕВРЕМ

Чекај, молим те! О, људи божји, па мени пуна глава брига, и сад још ми ви дошли да се свађате!

СПИРИНИЦА

(Увређено.)

Па ми можемо ићи. Можемо се ми и на другом месту свађати, не морамо баш овде!

ЈЕВРЕМ

Ама не кажем то.

СПИРА

Чекај, молим те, да се прво објаснимо о главној ствари. Дошао мало час твој слуга, вели: послала га Павка и зове нас да дођемо. Вели: важна ствар, тиче се детета!

ЈЕВРЕМ

А, јест, госпа-Марина изашла с фарбом на среду.

СПИРИНИЦА

Ју, с каквом фарбом?

ЈЕВРЕМ

Па, знаш, она је род господину Ивковићу!

СПИРИНИЦА

Па да није за Даницу?

ЈЕВРЕМ

Јес'!

СПИРИНИЦА

А кад је изишла с фарбом на среду?

ЈЕВРЕМ

Сад!

СПИРИНИЦА

Па сад?

СПИРА

Па ту, брате, нити имаш што да размишљаш, нити да се саветујеш са нама. Младић је честит...

СПИРИНИЦА

Прилика је врло добра и ако је да мене питате...

СПИРА

Па чекај, забога. Зар не видиш да сам ја зинуо да кажем...

СПИРИНИЦА

Али ти, кад зинеш, не умеш да затвориш уста.

СПИРА

Нисам ни пар речи рекао!

СПИРИНИЦА

Не даш човеку до речи да дође!

ЈЕВРЕМ

Ама умирите се, забога!!

СПИРА

Па то кажем, прилика није рђава, млад човек, адвокат, добро ради.

ЈЕВРЕМ

Знам, али — опозиција.

СПИРА

А шта се то тебе тиче?

СПИРИНИЦА

И поп Анта има зета опозицију, па још како лепо живе.

ЈЕВРЕМ

Јес', али... овај... како да кажем... он може да се кандидује и за посланика.

СПИРИНИЦА

Зар он?

ЈЕВРЕМ

Јес'!

СПИРА

Па још боље!

ЈЕВРЕМ

А... овај... шта сам оно хтео да кажем... па то, знаш... и ја, то јест господин начелник... управо није ни он, него они из Београда... или боље рећи народ... овдашњи народ... хоће да и ја будем посланик...

СПИРА И СПИРИНИЦА

(Зграну се.)

Ти?

ЈЕВРЕМ

(Ставља прст на уста.)

Пст! То је за сад још тајна, још није свршено.

СПИРА

Па право да ти кажем и треба. Из наше фамилије још нико није био посланик, а толика фамилија.

СПИРИНИЦА

Па дабоме, кад си се ти затутуљио па не умеш да макнеш! А што не би ти био посланик; кад може Јеврем, ваљда можеш и ти...

СПИРА

Ама не иде то тако, жено!

СПИРИНИЦА

Не иде код тебе, теби ништа не иде, кад си ти...

СПИРА

Јеврем видиш има поверење...

СПИРИНИЦА

А што ти да немаш поверење?

ЈЕВРЕМ

Ама, чекај, брате, немојте се свађати; још то није свршено, још је зец у шуми!

СПИРА

Па рецимо и да је свршено, не видим шта ти то смета за Даницу?

ЈЕВРЕМ

Како да ми не смета? Ја кандидат владин, а он кандидат опозицијин; он мене гледа да обори, а ја њега. Па онда, молим те, ја морам грдити опозиционог кандидата, јер, како ћу друкче да обавештавам народ ако не грдим противника.

СПИРА

То јесте!

ЈЕВРЕМ

А и он ће мене да грди.

СПИРА

Хоће. Али опет, ја мислим да то није ништа, то је више онако, политички. Политички можеш у Србији кога хоћеш да изгрдиш па опет...

ЈЕВРЕМ

Добро, ништа није, ако ја будем изабран, али ако он буде изабран, а ја останем банбадава изгрђен.

СПИРА

Опет ништа!

ЈЕВРЕМ

Па онда, ја морам по дужности, у интересу партије, њега да мрзим. Не могу ја тек волети опозиционог кандидата.

СПИРА

Није ни то баш онако строго као што је било некада. Пре кад си га мрзео, а ти си га мрзео као пса — или ти или он, до истраге. А сад се некако смекшало. Зар не видиш да сад у свакоме послу ортакују партије? Ако је трговина читаш: „Симић и Петровић", распиташ се а оно Симић владина странка, а Петровић опозиција, па де, нек измакне лиферација ако

може! Па онда: таст Павловић, а зет Јанковић, таст владина странка, а зет опозиција. Па иде као намазано; а таст посланик а зет начелник окружни; а зет посланик а таст председник општине. Извештили се људи, па то ти је!

ЈЕВРЕМ

Ама то јесте, него незгодно му долази, баш сад у очи избора.

СПИРИНИЦА

Па зар госпа-Марина навалила баш сад да се то сврши?

ЈЕВРЕМ

Па сад, овога часа. Ено их тамо у соби кувају...

СПИРИНИЦА

Ију, а ви мене овде држите читав сат. Што не говориш, забога? (Одјури.)

XX

ЈЕВРЕМ, СПИРА

ЈЕВРЕМ

Што не иде, не иде! Ако хоће после избора, добро, можемо да разговарамо. Па онда... ко зна да то није и нека замка?

СПИРА

Каква замка?

ЈЕВРЕМ

Па знаш како се праве замке и подвале у очи избора. То може лако бити. Нећу да чујем. Сад нећу да чујем, а после избора можемо разговарати. Иди, Спиро, тамо у собу па им тако реци; после избора можемо разговарати!

XXI

МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

МЛАДЕН

(Доноси једну хартијицу.)

Даде ми ово цедуљче господин Срета.

ЈЕВРЕМ

Срета? Је л' баш он ти даде?

МЛАДЕН

Јес'! (Одлази).

ЈЕВРЕМ

(Радознало развија и тешко чита)

„Сад сам разговарао са Секулићем. Начелник му казао да ће те звати да разговара с тобом. Ствар можемо сматрати за пола свршену. Пијемо на твој рачун! (Збуњен радошћу, усхићен) Спиро... Спиро...

СПИРА

Чујем...

ЈЕВРЕМ

Пола свршено!

СПИРА

Море све је свршено. Кад тебе начелник зове на саветовање, а видиш и Секулић је ту... па онда...

ЈЕВРЕМ

И већ пију на мој рачун!

СПИРА

Па дабоме!... Нека је са срећом, Јевреме!

ЈЕВРЕМ

Дај Боже, Спиро, брате! (Потресен грли га).

XXII

ПАВКА, СПИРИНИЦА, МАРИНА, ПРЕЂАШЊИ

ПАВКА

(Долази из собе, за њом Марина и Спиринића. Марина одмах журно одлази на задња врата. Она је отишла да извести Ивковића о сретно свршеним преговорима)

Јевреме, кажи драгичка!

ЈЕВРЕМ

Пст! Чекај! Кажи ти прво драгичка!

ПАВКА

Ама кажи ти, кад ти кажем!

ЈЕВРЕМ

Па добро: драгичка!

ПАВКА

Ја, у име Божје, дадох реч за Даницу.

ЈЕВРЕМ

А ја дадох реч за посланика.

СПИРИНИЦА

(Јеврему)

Ју, па ти се и не зарадова!

СПИРА

Ти да се не мешаш, јеси чула?

СПИРИНИЦА

Ама пусти ме, човече, макар једну реч да проговорим. Кажем отац, а не радује се детињој срећи.

ЈЕВРЕМ

Ама ко се не радује, радујем се, него... чу ли, Павка шта ти ја рекох: ја у име Божје одох у посланике.

ПАВКА

Боже, па две радости од једанпут!

XXIII

ДАНИЦА, МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

ДАНИЦА

(Наилази на врата, за њом Младен)

ПАВКА

'Ајд, овамо, па пољуби оцу руку! (Даница љуби руку Јеврему).

МАРИНА

(Из задњих врата за њом Ивковић)

'Ајде овамо, па пољуби мајци руку.

ЈЕВРЕМ

(Уплашио се, збунио, трза руку коју је Ивковић пришао да пољуби.)

Ама, чекајте, брате!

СВИ

'Ајде, 'ајде. Нека је са срећом, дај Боже!

ПАВКА

Младене, отрчи одмах кума Свети и кажи му...

ЈЕВРЕМ

Чекај иди... иди овај, кума Свети и газда Арси и пријатељ Мики и реци им...

СПИРА

Реци им: газда Јевремова Даница...

СПИРИНИЦА

Ама пусти човека нека каже што је почео!

СПИРА

Не мешај се ти!

ЈЕВРЕМ

Чекајте, брате, чекајте прво да поставимо сваку ствар на своје место.

XXIV

ЖАНДАРМ, ПРЕЂАШЊИ

ЖАНДАРМ

(Улази са дна)

Послао ме, газда-Јевреме, господин начелник да дођеш до њега, има господин начелник важан разговор с тобом.

ЈЕВРЕМ

(Срећан и збуњен све више).

Је л' баш он то рекао?

ЖАНДАРМ

Па јес', рекао господин начелник.

ЈЕВРЕМ

Спиро, пола!

СПИРА

Све!

ПАВКА

Иди ти, Младене, кума Стеви и кажи му...

ЈЕВРЕМ

Чекај, чекај, молим те. Ствар се, као што видиш, сасвим замрсила... управо, није се замрсила него онако... (Павки) Добро, шта хоћеш ти? Хоћеш да Младен иде кума Стеви. Добро, то знамо. (Ивковићу) А шта хоћеш ти?

ИВКОВИЋ

Та да вам пољубим руку!

ЈЕВРЕМ

И то знамо! (Жандарму) А ти?

ЖАНДАРМ

...Господин начелник...

ЈЕВРЕМ

Врло добро... и то знамо...

ПАВКА

Па нек иде Младен?

ЈЕВРЕМ

Нек иде... иди... чекај.... реци кума Стеви....

ПАВКА

...И пријатељ Мики...

СПИРИНИЦА

... И газда Арси...

ЈЕВРЕМ

Па добро, ал' шта да им каже? (Сети се) Реци им: газда Јеврем се испросио за народног посланика...

ПАВКА

Ама за Даницу.

ЈЕВРЕМ

Па то. то хоћу да кажем, реци жена народног посланика, то јест, ћерка народног посланика; управо зет народног посланика... односно... ето, не знам

ни шта говорим! Збунили сте ме и ја сад, на пример, не знам шта говорим, и управо не знам ко држи у руци кеца, а ко краља... (Ивковићу.) Па дабоме кад си и ти умешао твоју фарбу!... (Продера се на Младена.) Иди, па реци шта хоћеш! (Младен оде.)

СВИ

(Смеју се и честитају међу собом.)

ПАВКА

А жандарму ниси ништа одговорио, човек чека.

ЈЕВРЕМ

А јес'! (Прилази жандарму и спушта му руку на раме.) Ти, брате, ако те запита штогод господин начелник, а ти само реци, газда Јеврем ми је спустио руку на раме, он зна шта то значи. А за долажење, ево, сад ћу ја да дођем.

ЖАНДАРМ

Разумем! (Салутира и одлази.)

ИВКОВИЋ

Па хоћете ли се, најзад, Газда Јевреме и мене сетити?

ЈЕВРЕМ

(Спусти му руку на раме.)

Ево и теби да спустим руку на раме.

СПИРА

Тако, брате. То си требао одмах.

СПИРИНИЦА

Не мешај се ти!

СПИРА

Ама остави ме, жено... једанпут...

СПИРИНИЦА

Шта имам да те оставим, кад непрестано го-вориш... (Они се и даље препиру све док се завеса потпуно не спусти.)

ДРУГИ ЧИН

Друга соба (с улице). У дну два прозора. Лево врата која су затворена и пред која је постављен висок орман, а десно двоја врата.

I

ДАНИЦА, ИВКОВИЋ, ПАВКА

ДАНИЦА

(Испраћајући са мајком Ивковића који је завршио посету и пошао.)

Што тако журите?

ИВКОВИЋ

Шта ћете, послови! Ви знате да бих ја врло радо остао овде што дуже.

ПАВКА

Боље би било кад би и твој отац гледао тако своје послове. Истина, зете, кад би му ти проговорио; диже човек руке од дућана па неће више ни да навири.

ИВКОВИЋ

Незгодно ми је да му ја говорим. Мислио

би хоћу да га ометем у агитацији. Зар не видите да се сав предао агитацији противу мене?

ДАНИЦА

Боже, како је то непријатно, ви радите против њега, а он противу вас.

ИВКОВИЋ

Признајем да је непријатно, па ипак може бити и занимљиво, јер ко било да победи, из ваше куће иде један посланик у Београд.

ДАНИЦА

Да, али он вас гради.

ПАВКА

Е, па немој ти сад, и зет гради њега.

ИВКОВИЋ

Ја?

ПАВКА

Тако он каже, говориш на зборовима против њега.

ИВКОВИЋ

То је већ друго, сасвим друго. Само, отац је отишао даље од тога, он се упустио са последњим људима који измишљају, клеветају и подмећу. Хватају чак и оне које ја пословно гоним. Ето, сећате ли се онога... што је залутао био код вас кад ме је једанпут тражио.... тужио сам га због жене.

ПАВКА

(Досећа се)
Канда Сима Сокић.

ИВКОВИЋ

Да. Тај им је сад највећи агитатор и натуткали га те какве све гадости не говори.

ДАНИЦА

Једва чекам да се ти избори сврше. Мене је чисто страх!

ИВКОВИЋ

Па, ипак, нећемо се ми посвађати. Не бојте се! Ко победи тај ће после опростити своме противнику... Зар не? (Гледа у сат.) Имам рочиште које не смем да напустим... Гледаћу ипак до подне да дођем. Госпођице Данице, вама поверавам интересе моје партије. Отац је наредио момку те сваком ко ме тражи каже да нисам код куће и да нећу ни долазити, па ми на тај начин одбија бираче. Молим вас, ако ме ко потражи, реците да ћу скоро доћи.

ДАНИЦА

А ако чује отац да сам то радила?

ИВКОВИЋ

А ви му реците отворено, да ви сад припадате мојој партији. До виђења!...

ДАНИЦА

(На вратима)

Дођите на подне!

II

ДАНИЦА, ПАВКА

ДАНИЦА

Знаш мајка, право да ти кажем, све ме нешто страх од тих избора.

ПАВКА

А што?

ДАНИЦА

Да се нешто не поквари.

ПАВКА

Па оно, ако ћемо право, он би требао да попусти, млађи је.

ДАНИЦА

Па нема шта ту да се попусти, ко добије више гласова, тај је посланик.

ПАВКА

Знам, ал' видиш, ако ћемо онако фамилијарно, право би било ја и твој отац да идемо сад као посланици у Београд, а вас двоје, млађи сте, имате времена.

ДАНИЦА

То све зависи од тога ко има поверење народно.

ПАВКА

А он га бајаги има?

ДАНИЦА

Па има.

ПАВКА

Ћути, Бога ти, ухватио се с којекаквима!

ДАНИЦА

А већ отац!

ПАВКА

Шта отац?

ДАНИЦА

Он се кобајаги с бољима ухватио!

ПАВКА

Ју! Још ћеш почети против рођеног оца да говориш!

ДАНИЦА

Нећу, али што је право, право је! Ето, зар се отац није ухватио и са оним Сретом, а цела га варош и цео округ зна ко је и какав је...

ПАВКА

И цела варош и цео округ да зна, ал' ти не мораш да знаш, нити се тебе то тиче. Гле ти

ње! Немој да мислиш ако смо пристали да те дамо, да смо те уписали и у његову партију!

ДАНИЦА

А откад си ти то у очевој партији?

ПАВКА

Откад сам се удала, синко.

ДАНИЦА

Е, па и ја, откад сам се испросила.

ПАВКА

Прво и прво, ако си се и испросила, он ти није још муж, а друго, и да ти је муж, не би му твоја одбрана ништа помогла да буде посланик.

ДАНИЦА

Па биће он посланик и без моје одбране.

ПАВКА

Е, а ко ти то каже?

ДАНИЦА

Ја кажем!

ПАВКА

Од њега си ваљда чула?

ДАНИЦА

Па од њега.

ПАВКА

А ја сам, видиш, од Јеврема чула да он неће бити посланик и да се банабдава бакће и ломи.

ДАНИЦА

Не зна то отац, он мисли...

ПАВКА

Гле сад ти ње! Дакле, отац не зна, а он зна?

ДАНИЦА

Па јес'!

ПАВКА

Господе Боже, ти то онако из ината само!

ДАНИЦА

Ја само кажем да ће он бити посланик.

ПАВКА

Ако је до ината, кћери, упамти: мој муж мора бити посланик!

ДАНИЦА

Па нека буде, ако може.

ПАВКА

Биће, боме, ја ти то кажем!

ДАНИЦА

Осим ако ти не гласаш за њега.

ПАВКА

Није ни моја мајка гласала па нећу ни ја. Али умем ја и другчије кад је до ината! Заћи ћу по кућама па ћу упалити жене!

ДАНИЦА

Да гласају?

ПАВКА

Не да гласају него да гласају њини мужеви онако како оне хоће. Знам ја добро у које ћу куће поћи и у којој је кући жена господар, па ћемо видети. Кад је инат, умем и ја!

ДАНИЦА

Мањ ако то не помогне!

ПАВКА

(Крсти се)

Ју, ју, ју! Е, јеси чула, ти си пустила језик као права опозиција. Зар те није срамота тако да разговараш с мајком?

ДАНИЦА

Па не, али...

ПАВКА

Ни речи више да ми ниси казала да ми не прекипи. Боље склони ми се испред очију.

ДАНИЦА

Добро, склонићу се! (Одлази у собу)

III

СПИРА, СПИРИНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

СПИРА

(За њим Спириница)

Добар дан, свајо!

ПАВКА

О, баш добро...

СПИРИНИЦА

А знаш шта смо решили ја и Спира?

СПИРА

Ама, нисмо решили него...

СПИРИНИЦА

Та пусти ме, човече, један једини пут у животу да кажем што хоћу!

СПИРА

Кажи, али реци како је у ствари!

СПИРИНИЦА

О, Господе Боже. Не чека да кажем, па онда ако има што да примети, него...

СПИРА

Па добро, 'ајде реци.

СПИРИНИЦА

Ја и Спира смо решили: нека Јеврем буде посланик, а Спира председник општине.

СПИРА

Ето, као да то зависи од тога што смо ми решили!

СПИРИНИЦА

Не зависи, али ако буде Јеврем посланик, а

он нека гледа! Боље му је ваљда да метне свога за председника општине него туђина.

СПИРА

Па јесте, ал' има зато времена.

СПИРИНИЦА

А што не би казала Павки?

ПАВКА

Па јесте!

СПИРИНИЦА

Па нека му она кључуца сваки дан. Знаш како је кад жена за нешто запне?

СПИРА

Знам!

ПАВКА

Ама 'ајде овамо у собу, да седнемо. Имам ваздан да вам казујем.

СПИРИНИЦА

'Ајде. (Одлазе сви у десну собу)

IV

ЈЕВРЕМ, СЕКУЛИЋ

ЈЕВРЕМ

(За њим Секулић)

Ево из ове собе. Ето тај орман затвара врата која воде у његов стан.

СЕКУЛИЋ

Баш у његову собу?

ЈЕВРЕМ

Јес, ту му је канцеларија.

СЕКУЛИЋ

Врло добро, врло добро! (Припије се крај ормана и прислушкује.) Аха, аха... па може и да се чује. Слушај, газда Јевреме, овај ћеш орман мањи одавде. Метни га, ено тамо, између прозора!

ЈЕВРЕМ

А зашто?

СЕКУЛИЋ

Треба ослухнути. Код њега се скупљају сумњиви типови, тице. Треба ослухнути.. Ту се свакојако воде разговори против постојећег стања, против владе, против начелника, против мене; другим речима против свега у овој земљи... Треба ослухнути. А, ко држи кључ од тих врата?

ЈЕВРЕМ

(Вади га из џепа)

Ја!

СЕКУЛИЋ

Ако, ако, то је добро... Овај, какав оно дуван пушиш ти, газда Јевреме?

ЈЕВРЕМ

Мек, мек дуван пушим.

СЕКУЛИЋ

(Сео и прави цигарету)

Седи, седи, молим те... Мислио сам ја, знаш... у први мах да му откажемо квартир. Каквог то смисла има: кандидат опозиције па под истим кровом са владиним кандидатом? Али, сад сам се на лицу места уверио да је овако боље.

ЈЕВРЕМ

Јес', боље је!

СЕКУЛИЋ

Овако га држим као буву под ноктом.... (Припаљује цигарету)

ЈЕВРЕМ

(Прави и сам цигарету)

Велиш, тако каже господин начелник?

СЕКУЛИЋ

Шта „каже господин начелник?" Не каже, брате, господин начелник ништа, него то ја кажем, разумеш ли, ја кажем! Они само знају да кажу: Секулић овакав, Секулић онакав. Читао си ваљда дописе о мени? Па јесте, бре... (Грува се у груди) Ја се не стидим тога што сам био жандармеријски поднаредник. Да их видим, те школоване, кад дође тако велика ватра као што су избори. Сви се они измакну па дај Секулића напред! А ја боме изађем пред народ па „мирно!"... „Народ разброј с'!"

ЈЕВРЕМ

(Смеје се задовољно)

Дисциплина, а?

СЕКУЛИЋ

Кажу: Секулић служи свакој партији. А што, брате? Ја сам војник, тако сам васпитан, војнички. До сад сам био у овој команди, сад прелазим у ову. Не питам ја ко је старешина, него: „Разумем!"

ЈЕВРЕМ

Па јесте! А како велиш, је ли све онако спремно?

СЕКУЛИЋ

Шта спремно?

ЈЕВРЕМ

Па то, за изборе. Је су л' учињене све припреме?

СЕКУЛИЋ

Шта има да се припрема? Све је то, видиш, овде, у моме џепу. За то се ти не брини, то је моја брига. (Вади једну хартију из џепа). Повадио сам, видиш, из аката све кривице и оне које су отишле већ у акта и оне које нису још ни дошле до акта, све, све. Па онда лицитације, интабулације, процене, пописе, забране, преносе и уопште такве ствари. Све ћу те грлице сад да хватам ни „кратак позив" са три црвене штрикле. Па кад ми дође, а ја тек: „Е, грлице моја, ти канда имаш неку процену, а? А, овај, за кога ти, препелице моја, мислиш да гласаш, је ли за газда Јеврема Прокића, а?

ЈЕВРЕМ

(Задовољно)

Хе, хе... формална агитација!

СЕКУЛИЋ

Па, брате, то ти је наш посао! Сваки мајстор треба да је печен у своме послу. Зашто сам ја овде, и зашто ми је Краљ дао указ него да упутим овај народ! Јеси ли читао који пут указ у званичним новинама?

ЈЕВРЕМ

Јесам!

СЕКУЛИЋ

„По милости Божјој и вољи народној: Секулић писар тога и тога среза, по потреби службе, у тај и тај срез." Шта значи оно „по потреби службе".

ЈЕВРЕМ

Па то, по милости Божјој...

СЕКУЛИЋ

— По милости Божјој, 'ајде ти, Секулићу, у то и то начелство, и поверавамо ти народ тога округа, односно среза, те га поучи, упути и попритегни мало.

ЈЕВРЕМ

Па јес', мора и да се попритегне... А је л' ће да се направи какво насиље на овдашњу опозицију?..

СЕКУЛИЋ

Није то, брате, насиље, него: он се противи

власти, а ја се наслоним на закон и он врисне. Ето ти, то није насиље!

ЈЕВРЕМ

(Размишља)

А овај, новине? Зар неће о томе новине да пишу и да нададу дреку?

СЕКУЛИЋ

Чудо Божје! Званична исправка па свршена ствар. Зашто је Бог измислио званичну исправку, него зато. Па после, ја то тако удесим да то и није насиље него доброчинство. Зовнем на пример касапина који либерује месо окружној болници, зовем га и сасвим му благо кажем: „Ти, братац мој, имаш седам кривица за давање смрдљивог меса болници, и сва акта тих кривица ево их у мојој фијоци! Не кажем да су то Бог зна каве кривице, јер болесници и иначе имају рђаве стомаке, па им је свеједно је ли здраво или смрдљиво месо; али закон може тебе да уврне само ако ја хоћу, а ако нећу може и да те не уврне. Метнем ја теби, на пример, на кантар један параграф као меру, па ти додам још и један распис као цубок, па оде, препелице моја, с оне стране закона!

ЈЕВРЕМ

(Задовољно се смеје.)

СЕКУЛИЋ

Је ли то насиље? Није! На против, то је доброчинство. — А истина, је ли твој момак беле-

жио ко све долази код Ивковића? Јеси му рекао да бележи?

ЈЕВРЕМ

Јест, рекао сам му. Младене!

СЕКУЛИЋ

А је л' послао Срета плакате?

ЈЕВРЕМ

Какве плакате?

СЕКУЛИЋ

Па оне што смо штампали са потписом Симе Сокића? Знаш, што сам ти говорио да Сима Сокић објављује да му је Ивковић преотео жену?

ЈЕВРЕМ

(Буни се)

Какву жену?

СЕКУЛИЋ

Жену Симе Сокића. Остави ти то мени само! Морам га ја тако обрукати да не сме ни из куће изаћи од бруке.

ЈЕВРЕМ

Ама, па није преотео жену, заступа је као адвокат!

СЕКУЛИЋ

Па знам ја да је није преотео, али ово је агитација. Не мислиш ваљда да приликом агитцаије треба говорити истину народу? Но, лепо би се ти провео кад би говорио истину!

ЈЕВРЕМ

Па добро, ал', може човек да нас тужи за клевету.

СЕКУЛИЋ

Може, не кажем да не може. Ал' зато ја имам у канцеларији фијоку што гута акта. Прогутала је та једанпут две и по киле акта једне истраге, са саслушањима четрдесет и два сведока и са три стручна мишљења.

ЈЕВРЕМ

(Забринуто)

Опет... зар није боље да му што друго измислимо него то да је преотео туђу жену.

СЕКУЛИЋ

Остави ти то мени, молим те! Нису ово мени први избори.

ЈЕВРЕМ

Па добро, ал' ако они мени измисле тако нешто па штампају плакате?

СЕКУЛИЋ

Шта да ти измисле, да си преотео туђу жену?

ЈЕВРЕМ

Не кажем то, него...

СЕКУЛИЋ

Ама где ти је тај Младен?

МЛАДЕН

Е, па де!... (Оде на врата) Младене, Младене!

V

МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕВРЕМ

(Младену који изилази)

Зар ти не чујеш?

МЛАДЕН

Чујем, него газдарица ме задржа.

СЕКУЛИЋ

Јеси ли ти записао мени сваког редом ко долази код Ивковића у канцеларију?

МЛАДЕН

Јесам!

СЕКУЛИЋ

Где ти је тај списак?

МЛАДЕН

Немам.

СЕКУЛИЋ

Како немаш?

МЛАДЕН

Па ја нисам писмен.

СЕКУЛИЋ

Па како си ђавола записивао?

МЛАДЕН

Тако... у памети.

СЕКУЛИЋ

Е, 'ајд говори!

МЛАДЕН

Прво и прво, долазио је јуче после подне Пера Клисар, донео неку цедуљу, па онда... (Сећа се(долазила је и наша госпођица Даница...

ЈЕВРЕМ

То остави... него други, туђини.

МЛАДЕН

Па онда... долазио је поп Видоје.

СЕКУЛИЋ

Добро, добро, попе, обријаћу ја тебе, ако Бог да. Хоће опозицију, а овамо прескаче удовичке плотове!

ЈЕВРЕМ

Јест, код оне Ангелине.

СЕКУЛИЋ

Па онда?

МЛАДЕН

Па онда... чекај, поп Видоје, па онда опет госпођица Даница..

ЈЕВРЕМ

Ама за друге говори.

МЛАДЕН

А јест, био је и господин Срета учитељ од јутрос.

СЕКУЛИЋ

Добро, добро, учо, голубе мој, ти и иначе гучеш у мојој фијоци!

ЈЕВРЕМ

Како гуче у фијоци?

СЕКУЛИЋ

Четири тужбе, разумеш ли, четири тужбе! Једном детету, за једну запету, мал' није одвалио једно уво. Па је онда, братац мој, гађао децу тврдо повезаним књигама, које му је послало министарство за поклањање добрим ђацима; па је онда, братац мој, пред људима у кафани казао: да је Господин Министар Просвете једна обична професорска стеница, и још, брате мој, свађао се са женом пред ђацима, па се жена пред децом пљескала где је стигла, а он јој јавно казао да је она полициско подсвојче, а та се увреда има да односи на мене.

ЈЕВРЕМ

Е, тај је боме много загустио!

СЕКУЛИЋ

(Младену)

Ко је још долазио?

МЛАДЕН

Кмет Средоје, па после њега опет госпођица Даница.

ЈЕВРЕМ

Ама прескочи њу!

МЛАДЕН

Е, па онда кмет Средоје.

СЕКУЛИЋ

Тај кмет ти је риба с обе стране пржена. Гута порезу као шаран муве. Оволико сланинице да метнеш на мишоловку па мора доћи да је лизне. С њим ми је бар лако! (Младену) Има ли још који?

МЛАДЕН

Па то, нема више... а јес', јутрос је нешто улазила и газдарица.

СЕКУЛИЋ

(Јеврему)

Уха, па то цела твоја кућа оде у опозицију!

ЈЕВРЕМ

Ама није него женско, знаш како је, мора свуда да завири.

СЕКУЛИЋ

(Младену)

Добро, добро! Ти пази само и даље па сваког да ми запишеш.

МЛАДЕН

Хоћу ја! (Полази)

ЈЕВРЕМ

Овај... чекај, Младене. Кад је већ ту, рекох, да измакнемо овај орман.

СЕКУЛИЋ

Јест, боме! Добро си се сетио. 'Ајде држи! (Прихвате сва тројица и односе орман уз други зид). Тако. Ето видиш! (Провири на кључаоницу) Сад се може и ослухнути и видети.

МЛАДЕН

(Одлази)

СЕКУЛИЋ

Е, па хајде сад и ја на посао. А овај, и ти се, газда-Јевреме, упути, прођи мало кроз кафане; седни с овим и с оним, обећај овом ово а оном оно; поздрави се и с оним с ким се и не познајеш. Знаш како је, у очи избора сви смо браћа. Једном плати кафу, другом ракију; једном обећај државну службу, другом да ће му се скинути стечај; трећем да ће добити зајам код окружне штедионице, четвртом да ће му се рођак пустити с робије. Обећај! Обећања бар ништа не коштају.

ЈЕВРЕМ

Јест, и сам сам то мислио.

СЕКУЛИЋ

Е, 'ајде, у здравље, па на посао! (Пође па се врати). Јес, Бога ми, мало не заборавих. Но, још ми се и то може десити да заборавим. (Вади пет шест неиспуњених меница из џепа и прелистава их, читајући суме.) Сто, двеста, триста, четири стотине... 'Ајд ову од пет стотина. Дедер, газда Јевреме, потпиши ово!

ЈЕВРЕМ

(Згране се)

Које море?

СЕКУЛИЋ

Па ову меницу, брате, од пет стотина динара. Није да кажеш хиљада, него пет стотина. Ево и словима пише пет стотина.

ЈЕВРЕМ

Е, то ја нећу да потпишем!

СЕКУЛИЋ

Ама како нећеш?

ЈЕВРЕМ

Тако нећу! Зашто да потпишем?

СЕКУЛИЋ

Како, зашто? Па је л' хоћеш да будеш народни посланик или нећеш?

ЈЕВРЕМ

Добро, ал' зашто да потпишем?

СЕКУЛИЋ

Е, па како ти то мислиш; мислиш само пљуни па залепи. А треба ли овај брат да поцепа бар три пара пенцета и бар једне херцлове? Па онда: хоће ли народ да гуцне штогод или неће? А? Е, мој брате, кад би све то било бесплатно и ја бих био народни посланик а не би тебе пустио. Дедер, дедер.... ево овде! (Ставља меницу на сто и показује му где треба да потпише.)

ЈЕВРЕМ

(Снебива се)

Не знам шта имају пенџета везе са мандатом?

СЕКУЛИЋ

Е, синко, мандат се не стиче главом него кесом и ногама. Ти паре, ја пенџета, а народ мандат?

ЈЕВРЕМ

(Снебива се и ломи)

Знам, ал' то... (Тргне се) А, јок, нећу то да потпишем!

СЕКУЛИЋ

(Узима меницу)

Немој! (Ставља је у џеп) Мени мандат не треба, а не треба ни теби, рекао бих. Онај Јовица и онако ми досади говорећи ми како би он требао да буде посланик.

ЈЕВРЕМ

(Престрављен)

Зар ти је говорио, Бога ти?

СЕКУЛИЋ

Јес', још пре недељу дана.

ЈЕВРЕМ

Е, види га, молим те, то он отишао од мене па право теби.

СЕКУЛИЋ

Не знам одакле је отишао, само човек моли и преклиње. Е, 'ајд' у здравље, газда-Јевреме!

ЈЕВРЕМ

Па, добро, куд ћеш ти?

СЕКУЛИЋ

Идем да гледам свој посао! (Полази).

ЈЕВРЕМ

Чекај де... чекај да проговоримо ко људи!

СЕКУЛИЋ

О чему да проговоримо?

ЈЕВРЕМ

Па добро, како то може да буде: једна пенџета и једни ерцлови пет стотина динара? Да кажеш да је мање...

СЕКУЛИЋ

Па што тако не говориш па да се као људи споразумемо. Ако ти је баш толико стало за мање... нека буде мање. Мени је главно да се споразумемо, а сума је споредна ствар... Ево, на пример, ова од четири стотине динара.

ЈЕВРЕМ

(Чеше се за увом)
Много, брате!

СЕКУЛИЋ

Па добро, 'ајд ову од триста, а ако доцније још затреба, ти си, хвала Богу, ту!

ЈЕВРЕМ

(Још се снебива)

Знаш, мислио сам....

СЕКУЛИЋ

(Трпа му перо у руке)

Ама немаш ти ту шта да мислиш. Нека мисле они у Београду којима ти требаш. Платиће они то, ако ти не платиш. Дедер, дедер!...

ЈЕВРЕМ

(Потписујући невољно)

О, брате!...

СЕКУЛИЋ

(Трпа меницу у џеп)

Е, тако, видиш, па да се иде на посао! У здравље! (Оде)

VII

ЈЕВРЕМ, СПИРА, СПИРИНИЦА

ЈЕВРЕМ

(Остаје укипљен, држећи још увек перо у руци. Он узноси обрве размишљајући и изражавајући незадовољство).)

СПИРИНИЦА

(Излази из собе, за њом Спира и Павка која их испраћа.)

Гле, па ту је и Јеврем! Баш добро, могли би одмах да проговоримо и с њиме.

СПИРА

Нека сад, други пут ћемо.

СПИРИНИЦА

Ама, човече, хоћеш ли ме једанпут оставити на миру бар једну реч да кажем!

СПИРА

Па кажи, брате, али кад је време да се каже!

СПИРИНИЦА

Теби никад није време.

СПИРА

Па није, дабоме!

СПИРИНИЦА

Да ниси ти такав, те није ти данас време, те није сутра, све би друкче било. Него такав си за свашта!

ЈЕВРЕМ

Де, добро, шта хоћете да ми кажете?

СПИРИНИЦА

Па то, зете, решили смо ја и Спира.

СПИРА

Ето, опет: „решили смо"...

СПИРИНИЦА

Ама, пусти ме, човече, ако Бога знаш!

ПАВКА

Па пусти жену нека каже!

СПИРА

Е 'ајде, говори, говори!

СПИРИНИЦА

Па то: решили смо ја и Спира: ти зете, да будеш посланик, а Спира председник општине.

ЈЕВРЕМ

Па... то може..:

СПИРА

Може, ал' кад буде време томе.

СПИРИНИЦА

Ама пусти човека нека каже.

СПИРА

Па то је хтео да каже.

ЈЕВРЕМ

Па јесте, то, кад буде време. Сад не можемо ни да разговарамо о томе.

СПИРИНИЦА

То јесте. Него кажем само да знаш шта смо решили! (Прилази Павки и говори јој поверљиво.)

СПИРА

(Јеврему)

Како, како иду ствари?

ЈЕВРЕМ

Та... иду... само кошта!

СПИРА

Па кошта, али вреди.

СПИРИНИЦА

Хоћемо ли?

СПИРА

Хајде, због ом!

ПАВКА

Па дођите! (Испраћа их и враћа се.)

VIII

ПАВКА, ЈЕВРЕМ

ПАВКА

Нисам хтела пред њима, али ови твоји избори довде ми дођоше.

ЈЕВРЕМ

А зашто, Павка?

ПАВКА

Како, забога, зар не видиш како се све тумбе обрнуло! Остави што ми се од куће направи кафана и што већ нико у кући ни о чем другом не говори него о томе, него и ова опозиција у кући.

ЈЕВРЕМ

Која опозиција, Ивковић?

ПАВКА

Ништа он, али да чујеш њу.

ЈЕВРЕМ

Коју њу?

ПАВКА

Па твоју ћерку. Да чујеш само како разговара са мном и иде ми уз нос, као да је у његовој партији.

ЈЕВРЕМ

Е па, Павка, ти си је уписала у ту партију; нисам ја, па сад трпи што те снађе! Него друго сам ја хтео теби да кажем, овај.... знаш, у свакој уставној земљи ред је да се кандидати у очи избора грде. Може, на пример, да изађе плакат па да каже Бог зна шта ружно о мени, а може тако исто да изађе плакат па да каже нешто ружно за зета. Јер како може да се агитира ако се за противника не изнесе нешто ружно. Па... хтео сам, овај, да кажем: немој ти то да примиш к срцу, а и Даница.... то је знаш у очи избора.

ПАВКА

Ето ти сад... а шта може опет теби да измисле?

ЈЕВРЕМ

Може свакоме да измисле, само кад се хоће. Измисле ми, на пример... измисле ми... (Домишља се) Измисле ми, на пример, да сам преотео туђу жену.

ПАВКА

(Згране се)

Јевреме, помери се с места! Шта је теби, чо-

вече? Где би ти могао у тим годинама преотети туђу жену?

ЈЕВРЕМ

Па знам ја да не би могао, али тако измисле, на пример!

ПАВКА

Ако ти измисле, нека ти нешто друго измисле. За то нећу да чујем! Гледај ти њега! Мало што је диг'о руке од дућана и од куће, него сад хоће и од жене да дигне руке!

ЈЕВРЕМ

Ама није, брате, ја то само онако, на пример.

ПАВКА

Нећу ни на пример. Такве ствари не сме ни на пример да ти се десе. Разумеш?

ЈЕВРЕМ

Па добро мени, ал рецимо изаћу плакати у којима се каже да је Ивковић преотео туђу жену.

ПАВКА

Само да ја чујем то, и онако ми је та прошевина дошла довде!

ЈЕВРЕМ

Па, не треба то тако да узимаш к срцу, то је политика.

ПАВКА

Ама, каква политика! Откуда је то политика да човек преотме туђу жену?

ЈЕВРЕМ

Не разумеш ти то, него 'ајде благо мени ти тамо, па поучи ћерку да је она у мојој партији све док се не венча. После како хоће...

ПАВКА

(Одлазећи)

То ти да јој кажеш, не слуша она више мене! (Оде.)

IX

ЈЕВРЕМ, ЗАТИМ ИВКОВИЋ

ЈЕВРЕМ

(Вади из џепа новине, развија их и седа да их чита.)

ИВКОВИЋ

Добар дан!

ЈЕВРЕМ

Гле, ти си?

ИВКОВИЋ

Обећао сад доћи пред подне, али је одложено рочиште па ја пожурио.

ЈЕВРЕМ

Ако, млад си па можеш и да пожуриш. А јеси ли тако тачан и у агитацији као што си овде?

ИВКОВИЋ

Та... ради се колико се може.

ЈЕВРЕМ

Много говорите, што тако много говорите?

ИВКОВИЋ

Како говоримо?

ЈЕВРЕМ

Па тако, зборови, зборови, зборови; не остављате ни један сокак на миру.

ИВКОВИЋ

Па и ви?

ЈЕВРЕМ

Јок ја! Ови моји може бити, али ја не, ја волим да се ћути и да се ради.

ИВКОВИЋ

Онако испод жита?

ЈЕВРЕМ

А није него као ви, на таламбасе!

ИВКОВИЋ

А зашто не би истину казали јавно?

ЈЕВРЕМ

Овај... у политици се не каже само истина јавно, него и неистина.

ИВКОВИЋ

А то не!

ЈЕВРЕМ

Па не кажем ти, али има. Ја за мога противника не би, на пример, никад изнео тако нешто што није истина, али има који и то раде. Има, кажу, у понеким окрузима, па штампају плакате и изнесу

кандидадту нешто сасвим ружно, уплету чак и фамилијарне ствари.

ИВКОВИЋ

Волео бих ја да ко покуша мени изнети тако што, па бих видео како би се провео.

ЈЕВРЕМ

Ето, како си пргав. Нек износи, брате, што хоће само кад ти знаш да није истина, што те се онда тиче!

ИВКОВИЋ

А што да се износи оно што није истина?

ЈЕВРЕМ

Е, па политика, борба, партија, агитација. А после, кад прођу избори, каже се лепо: ово и ово је била истина, а ово и ово није била истина. Ето, и ви сте мени у вашим новинама изнели како сам пре једанаест година, кад сам био општински одборник, појео једногодишњу порезу.

ИВКОВИЋ

Па нисте је платили?

ЈЕВРЕМ

Нисам, ал' то је застарело.

ИВКОВИЋ

А ви, зар ништа боље нисте могли измислити против мене у дописима, него да сам издајник отаџбине?

ЈЕВРЕМ

То бар није ништа, то је сасвим невино. Чим се двојица не трпе, онај други мора бити издајник отаџбине. Тако је то у политици. А, после, немој ти да мислиш да су ти само то измислили, измислиће они теби још нешто горе. Не брини се, измислиће ти!

ИВКОВИЋ

Слушајте, газда-Јевреме, ја разумем, и ако не одобравам, ова средства у борби према противнику, али и то мора имати својих граница. И граница, до које ћу ја дозволити да ме нападају, то је моја лична част. Ако се ње ко дотакне, верујте да ће ми то крвљу платити.

ЈЕВРЕМ

Уха, где си ти отишао! Што спомињеш, брате, крв; што имаш ти ту крв да мешаш, остави крв на миру!

ИВКОВИЋ

Хоћу само да вам кажем.

ЈЕВРЕМ

Немој, брате, ни да ми кажеш. Не волим ни да ми се каже: крв. Најбоље је ја и ти, овако кад смо сами, и да не разговарамо о политици; ми смо фамилија кад смо сами...

ИВКОВИЋ

Па да... али..., дође видите тако реч.

ЈЕВРЕМ

Зато, видиш, ми не треба никад да смо сами. (На вратима) Данице! (Ивковићу) Боље да нисмо сами. (На вратима) Данице!

X

ДАНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

ДАНИЦА

(Изненађена)

А, то је лепо, тако сте се брзо вратили.

ИВКОВИЋ

Да, одложено је рочиште.

ДАНИЦА

А ја чујем отац разговара с неким па мислим неко од његових људи.

ЈЕВРЕМ

А, није од мојих.

ДАНИЦА

(Нудећи га да уђе у собу из које је она изашла)

Изволите, хоћете ли унутра? Да пробате слатко од ружа, мало час га је мајка скувала.

ИВКОВИЋ

Зар нисте ви?

ДАНИЦА

Па и ја сам помагала.

ЈЕВРЕМ

Више себи)

Тако, дабоме, ето то је фамилијарни разговор кад се говори о слатку од ружа а не крв!

XI

СРЕТА. ПРЕЂАШЊИ

СРЕТА

(Из џепа му вири ролна црвених плаката)

Добар дан, добар дан желим! (Смути се кад види Ивковића).

ЈЕВРЕМ

Добар дан, Срето... (Збуни се и сам) Овај...(Ивковићу) Иди да пробаш слатко од ружа...

ИВКОВИЋ

Доцније... Ја бих још имао нешто посла у вароши.

ЈЕВРЕМ

(Даници поверљиво)

Одведи га, одведи га!

ДАНИЦА

(Ивковићу)

Испрати ћу вас!

ИВКОВИЋ

До виђења! (Одлази и Даница с њим)

XII

СРЕТА, ЈЕВРЕМ

СРЕТА

Када поставимо сваку ствар на своје место, онда, право да ти кажем, овај Ивковић у твојој кући није баш на своме месту.

ЈЕВРЕМ

Па... јест... ал' шта ћеш, тако се десило. (Хтео би да се извуче из тога разговора) А има ли што ново?

СРЕТА

Море како да нема, угазили смо сад већ дубоко па сваки час новости. Ето, чуо си ваљда да Јовица Јерковић прелази у опозицију.

ЈЕВРЕМ

Кој'?

СРЕТА

И да га чујеш шта пише. (Развија једне новине и чита) „До данас сам припадао..." (Говори) То већ знаш, него чуј само како свршава: (Чита) „Нити ја могу више припадати партији која кандидује за посланике људе који су шверцовали шпиритус".

ЈЕВРЕМ

(Плане)

Ама кој' шпиритус?

СРЕТА

Та онај, де!

ЈЕВРЕМ

(Узбуђен)

Ама шта меша он шпиритус у политику? Откуд то двоје иде заједно: шпиритус и политика?

СРЕТА

Е, ал' да видиш како сам ја њему одгудио.

ЈЕВРЕМ

Је л' допис?

СРЕТА

Допис дабоме. Јеси ли читао кој' пут допис са потписом „Ришеље"?

ЈЕВРЕМ

Јест!

СРЕТА

Е, Ришеље — то сам ја!

ЈЕВРЕМ

Гле, молим те!

СРЕТА

Па јеси ли читао дописе са потписом „Хелголанд"?

ЈЕВРЕМ

Јес'!

СРЕТА

Е, Хелголанд — то сам ја!

ЈЕВРЕМ

Опет ти?

СРЕТА

О, колико још потписа имам ја; Барнава, Херострат, Голијат, Хаци-Ђера, Проспер-Мериме: све су то моји потписи.

ЈЕВРЕМ

Баш умеш ти то, Срето. А јеси ли му добро казао?

СРЕТА

Коме, Јовици? Слушај само: „Наша нација пребољева једну тешку болест, којој је једини излаз препород!" То му дође знаш као мало философски увод, а после му, овде даље, опет на један философски начин кажем: „Јовице, магарчино једна, зар ти смеш да говориш о шпиритусу, кад си лиферовао војсци цркнуто месо?"

ЈЕВРЕМ

(Задовољно)

Јес', јес', то ти њему, то! (Спази му плакате у џепу) А шта ти је то?

СРЕТА

Које?

ЈЕВРЕМ

То црвено?

СРЕТА

А ово? Па то је оно?

ЈЕВРЕМ

Које оно?

СРЕТА

Оно што је саставио Секулић, штампао сам и већ се лепи по улицама.

ЈЕВРЕМ

(Уплаши се)

Ама да није то за онога? (Показује на Ивковићеву собу.)

СРЕТА

Па јесте, за ову жену!

ЈЕВРЕМ

Ух, по Богу брате!

СРЕТА

Слушај! (Развија и чита један плакатић) „Содома и Гомора".

ЈЕВРЕМ

А што те црквене речи?

СРЕТА

То је само наслов. Слушај! (Чита) „Адвокат овдашњи, Ивковић, којега извесне пропалице и бескућници кандидују и за народног посланика, преотео ми је венчану жену и јавно се с њом састаје...

ЈЕВРЕМ

(Престрављен маше руком да престане читати)

Чекај! (Оде до Ивковићевих врата и осдушне, оде и до других па провири, и опет се врати Срети) Читај лакше!

СРЕТА

(Наставља)

„... И јавно се с њом састаје на очиглед це-

лог грађанства, а на поругу јавнога морала. И такав човек заступа правду пред судом, и такав човек сме да се кандидује за народног посланика. На част странци која ће се и таквом перјаницом закитити. Сима Сокић."

ЈЕВРЕМ

Ух, по Богу брате, наружисте грдно човека!

СРЕТА

Наружисмо, дабоме. Ено, већ се лепе плакате по улицама и збира се свет у гомилама па чита. Ово сам теби донео (Даје му) једно стотинак комада да растуриш по чаршији.

ЈЕВРЕМ

Ама ко да растури, је л' ја?

СРЕТА

Па јес', пошљи по твом шегрту по дућанима.

ЈЕВРЕМ

Ама зар ја? Е, то, нећу!

СРЕТА

Како нећеш?

ЈЕВРЕМ

Па... овај... он је, брате, мој зет!

СРЕТА

Ако је твој зет, није народни зет; а ако хоћеш право да ти кажем, боље би било да није ни твој зет. Одсекле су ми се ноге кад сам у чаршији

чуо да ти се испросила ћерка. Кажем Јоци цревару: Ивковић је овакав, Ивковић је онакав, и већ кажем му најгоре што се може рећи о живом човеку, као што је то ред приликом агитације; и кажем му још: ето, зато не треба да гласаш за њега. А он вели: па кад је он тако рђав човек зашто му Јеврем даје кћер?

ЈЕВРЕМ

Па није он тако рђав човек!

СРЕТА

Па кад није, нека он буде посланик. 'Ајд нека он буде посланик. Да гласамо сви за њега. Је л' хоћеш?

ЈЕВРЕМ

(Чеше се за увом)

Па оно... тако је, право кажеш, него...

СРЕТА

Или ако нећеш за њега, 'ајд да гласамо за Лазу Кломфера.

ЈЕВРЕМ

За каквог Лазу кломфера?

СРЕТА

И његова је листа јутрос потврђена у суду.

ЈЕВРЕМ

Ама каква листа? Па чији је он кандидат?

СРЕТА

Социјалистички.

ЈЕВРЕМ

Па зар и они?

СРЕТА

И они, дабоме!

ЈЕВРЕМ

И Лаза кломфер кандидат?

СРЕТА

Јес'!

ЈЕВРЕМ

Е, што не иде не иде. Откуд он може да буде кандидат. Пење се на куће и леми олуке. Дође неки странац и водиш га кроз варош да му покажеш знаменитости, а Лаза чучи на крову. Странац те, на пример, пита: ко је онај човек што чучи на крову? — А ти му кажеш: то је наш народни посланик! Може ли то да буде?

СРЕТА

Море, не бригај ти бригу: неће он више никад зачучати на крову кад чучне једанпут на посланичку дијурну.

ЈЕВРЕМ

То јесте!

СРЕТА

Према томе, видиш, сад имаш два противника, па се мора још живље радити. Мора се приправити јавно мњење и зато су, видиш, потребне ове плакате. Знаш ли ти, молим те, шта је то јавно мњење?

ЈЕВРЕМ

Па... новине.

СРЕТА

Море јок, какве новине! У новине дође оно што је печено већ. А док се то испече има ваздан посла. Треба да се замеси у наћве, да се посоли, да нарасте, да се метне у калупе; па на лопату, па у пећ.

ЈЕВРЕМ

Па да се испече.

СРЕТА

Да се испече, јест, ал' дела га умеси ако си мајстор. А знаш ли ти: како се меси јавно мњење? Још ујутру рано, чим се пробудим, па док се опасујем, а жена ми донесе чашу воде са парчетом шећера, и каже ми шта је чула од прија Маце, кад је на бунару захитала воду. А не опасујем се само ја ујутру и не пијем воду са шећером само ја ујутру, него и ти и овај и онај и свима нама каже по нешто жена. Е, видиш, то све ми поберемо сваки од своје куће, па 'ајд у кафану на ону прву кафу што се изјутра пије. Ту дође и поштар који је већ читао новине, ту дође и телеграфиста који прича да на десно уво уме да чује интернационалне телеграме, кад пролазе кроз жицу, па ту писар из начелства који зна шта је поверљиво дошло, па онда ту ми сви остали. И како ко почне да срче кафу тако изручује на сто

све што је чуо и све што зна. Тако се ту на сто скупи пуно новости и ми почнемо да их месимо. Један дода соли, други бибер, трећи долије мало воде, четврти поспе још мало брашна да буде гушће, па кад се растанемо, а оно видиш, распрштри се јавно мњење у све сокаке, у све дућане и у све канцеларије. И онда, то ти је као кад бациш млево у воденицу. Букће и фркће варошки камен од јутра до подне и меље оно што смо ми бацили под камен. Ето, видиш, како се прави јавно мњење ако ниси знао.

ЈЕВРЕМ

А то све ви кувате тамо пред „Народном Гостиониоцм"?

СРЕТА

Тамо, дабоме! Требало би и ти који пут да свратиш тамо, међу нас.

ЈЕВРЕМ

Требало би, видим да бих требало, али право да ти кажем немам кад.

СРЕТА

Па шта радиш по цео дан код куће?

ЈЕВРЕМ

Бринем се... ето, то, по цео дан се бринем.

СРЕТА

Шта ког ђавола бринеш кад ми носимо твоју бригу?

ЈЕВРЕМ

Није за изборе, него се бринем ако будем изабран. Знаш, откако сам се решио да будем народни посланик, а мене све онако нека туга подилази. Није управо ни шала! Велика сала, па ту клупе, па пуно људи, па министри; па онда ту публика и народ и сви вичу, на пример... Оно кад вичу сви и лако је, вичем и ја, па ето ти. Али тишина, брате мој, тишина на пример. Полети мува и цела Скупштина чује зууууц... формална тишина. А тек председник узме звонце па: зиминими, зиминими ними ними ним! Господин Јеврем Прокић има реч! А?!

СРЕТА

А ти устанеш па говориш.

ЈЕВРЕМ

Јест, говориш, али ти се стегне срце па се направи оволичко...

СРЕТА

Слушај, брате, да поставимо сваку ствар на своје место. Знаш како ти је то у Скупштини: ако говориш за владин рачун, опозиција ће рећи да си глупо говорио, а ако говориш за опозицију, владина ће странка рећи да си глупо говорио. У сваком случају не гине ти да глупо говориш, па онда...

ЈЕВРЕМ

(Прекида га)

Ама није то. Мени је свеједно шта ћу ја да говорим, него је овде питање како ћу да говорим?

СРЕТА

Па тако лепо, устанеш па говориш.

ЈЕВРЕМ

Јест, устанеш! А вилице ти се стегле и језик одебљао, а сузе ти наишле на очи...

СРЕТА

Море, ослободићеш се, полако!

ЈЕВРЕМ

Па то сам, знаш, и хтео да пробам, да се ослободим.

СРЕТА

Како да пробаш?

ЈЕВРЕМ

Чекај да видиш (Погледа најпре на врата леве собе и затвори их, навири затим кроз кључаоницу Ивковићеве собе, а затим куца на врата) Данице, Данице! (Гунђа сам за себе.) Гледај ти, молим те, ње!

XIII

ДАНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

ДАНИЦА

(Улази с поља)

Ево ме!

ЈЕВРЕМ

Је л' тамо онај твој?

ДАНИЦА

Није, отишао је.

ЈЕВРЕМ

Па шта ћеш ти тамо?

ДАНИЦА

Па ја чувам кључ од његове канцеларије.

ЈЕВРЕМ

Ти?

ДАНИЦА

Јесте!

ЈЕВРЕМ

Добро, чуваш кључ, то разумем. Ал' шта ћеш у канцеларији?

ДАНИЦА

Читала сам.

ЈЕВРЕМ

Шта си читала?

ДАНИЦА

Нешто!

ЈЕВРЕМ

Нешто. Дађу ја теби нешто! 'Ајд' тамо у кујну, код мајке, па ради нешто. 'Ајд'!

ДАНИЦА

Идем! (Оде)

XIV

ЈЕВРЕМ, СРЕТА

ЈЕВРЕМ

Нешто!

СРЕТА

Тако је то дабоме, кад ти је он у кући.

ЈЕВРЕМ

Нешто, хм, нешто! (Затвори врата кроз која је Даница отишла.) Ето, сад нема никог. Молим те као брата, узми ово звонце па седи, ево овде седи, па да ми даш реч. Хоћу баш да пробам. Не знаш како ме то мучи.

СРЕТА

Можемо, можемо! (Седне за сто) Чекај прво да поставимо сваку ствар на своје место. (Меће звонце) Тако. 'Ајд' сад! Седи ти тамо па тражи реч!

ЈЕВРЕМ

(Оде још једном те ослушне на вратима па се враћа и седа на столицу према Срети. Укрути се, искашље, устане са столице и диже руку у вис)

Молим, господине председниче, за реч!

СРЕТА

Ама чекај, куд си навро! Не иде то тако! Прво да отворим седницу.

ЈЕВРЕМ

(Седне).

СРЕТА

(Устане, силно звони и раздере се)

Мир, мир кад вам кажем! Јесте ли сви на броју?

ЈЕВРЕМ

Јесмо!

СРЕТА

Молим господу стенографе да се спреме. Молим господина секретара одбора за молбе и жалбе да ми да пословник да ми се нађе при руци. Молим г. г. посланике да говоре учтиво како се не би дешавали сукоби; молим галерију да одржава ред. Мир кад вам кажем! (Седне).

ЈЕВРЕМ

(Као пре)

Молим, господине председниче, за реч! (Седне).

СРЕТА

(Дуго звони)

Господо, господин Јеврем Протић има реч!

XV

ПАВКА, ПРЕЂАШЊИ

ПАВКА

(На вратима)

Јевреме, црни Јевреме!

СРЕТА

(Строго)

Пст!

ЈЕВРЕМ

Ћути, иди одавде!

ПАВКА

Ама само да ти кажем.

СРЕТА

(Љутито звони)

Молим, на место, не дозвољавам да говори ко нема реч!

ЈЕВРЕМ

(Павки)

Иди кад ти кажем!

ПАВКА

Дућан, Јевреме!

СРЕТА

Тражите реч!

ЈЕВРЕМ

Немој да тражиш реч, него да нас оставиш! Молим те, Павка, да нас оставиш!

ПАВКА

Ама дошао шегрт из дућана да јави...

ЈЕВРЕМ

Нек јави теби, а мене остави на миру. 'Ајде, 'ајде, ово је важније. (Изгура је и опет затвори врата).

XVI

СРЕТА, ЈЕВРЕМ

СРЕТА

(Звони)

Јесу ли удаљени сви који су ненадлежни?

ЈЕВРЕМ

(Седајући)

Јесу!

СРЕТА

(Звони)

Господо, Господин Јеврем Прокић има реч!

ЈЕВРЕМ

(Сав се пренео у скупштинске клупе и целу ствар узима озбиљно и очајно. Кад добије реч, осети да му је заиграло срце и преплаши се; затим се прибере, па се свечано диже, искашљује се и заузима говорнички став)

Поштована господо, народни представници ове куће!... Ја... овај... ја... На пример (Запео, не уме даље, очајно размишља).

СРЕТА

(Звони)

Молим, немојте прекидати говорника!

ЈЕВРЕМ

(Прибира се, брише чело и одважи се поново.)

Поштована господо, преставници ове куће!...

СРЕТА

(Звони.)

Молим говорника да не говори по два пута о истоме предмету.

ЈЕВРЕМ

(Прилази Срети фамилијарно.)

Знаш, ја сам хтео...

СРЕТА

(Звони енергично и дере се.)

На место! Молим господу посланике да заузму место, галерија нека заузме место, стенографи не-

ка заузму место, влада нека заузме место, народ нека заузме место, сваку ствар треба поставити на своје место! (Звони).

ЈЕВРЕМ

(Преплашен одлучношћу Сретином седне поражен на своје место).

СРЕТА

(Обично)

Аха! Је л' видиш шта је власт? Мислиш ти то је тако! А шта мислиш тек тамо, у скупштини, галерија, жандарми, па полијелеји...

ЈЕВРЕМ

(Забринуто)

Није лако!

СРЕТА

Зато је видиш држава и одредила по дванаест динара дијурне од седнице, за тај страх што га поједеш. 'Ајде, 'ајде, седи па испочетка да се ослободиш мало.

ЈЕВРЕМ

Ал' немој да ме буниш! (Нешто храбрије). Молим за реч!

СРЕТА

(Звони)

Господин Јеврем Прокић има реч.

ЈЕВРЕМ

(Диже се, говори мало одважније.)

Поштована господо и браћо, представници на-

родни. У нашој земљи има разних неправилности. Буџет, на пример, није у равнотежи према свима грађанима. Док... овај... један крај... један крај наше отаџбине има и шуму и расадник и стругару и... окружну команду на пример, дотле се у другом крају не примењује правилно закон о накнади штете причињене градом, на пример...

СРЕТА

Тако је!

ЈЕВРЕМ

(Охрабрен)

Ја сам, браћо моја, дуго размишљао о томе како да се томе злу које се укоренило у нашем народу стане на пут и дошао сам до закључка да је најбоље да се то остави влади да она размишља о томе.

СРЕТА

(Једним гласом)

Тако је! (Другим гласом) Није тако! (Првим) Јесте! (Другим) Није! (Првим) Ви док сте били на влади упропастили сте ову земљу! (Другим) Ћутите ви, издајници! (Првим) Ко је издајник? (Другим) Ти! (Првим) А ти си лопов и уља! (Својим гласом) Пљус! Пљус! (Шамара по ваздуху док и самог Јеврема не ошамари. Затим звони силно). Мир, мир, господо! Молим, чувајте достојанство овога дома! Умољава се господин посланик који је опалио шамар овоме другоме господину посланику да тргне шамар натраг.. Скуп-

штина прима к знању овај шамар и прелази преко истога на дневни ред!

ЈЕВРЕМ

(За све време са чуђењем га посматрао)

Шта ти је?

СРЕТА

Па хоћу, брате, да ти потпуно представим скупштину. После сваког значајнијег говора мора да се ларма. Једни вичу: „Тако је" други: „Није"! Па онда, једни викну: „Ти си издајник!" А други: „Ти си лопов"! Па онда један посланик опали другоме шамар и онда се пређе на дневни ред.

ЈЕВРЕМ

А како ти изгледа, могу ли? А?

СРЕТА

Дотераћеш се ти још како.

ЈЕВРЕМ

Само молим те да свратиш чешће, па још кој' пут овако.

СРЕТА

Може, доћи ћу сутра. На дневном је реду сутра закон о непосредној порези. Упамти то!

XVI

ГОСПА МАРИНА, ПРЕЂАШЊИ

МАРИНА

(Долази с поља)

Добар дан, пријатељу, добар дан желим! Ју, да вас нисам у послу прекинула?

ЈЕВРЕМ

А није, свршили смо!

МАРИНА

(Пакосно)

Нека трговина ваљда?

ЈЕВРЕМ

А није... онако посао!

СРЕТА

'Ајд' ја одох!

ЈЕВРЕМ

Па дођи сутра. Закон о непосредној порези, рече?

СРЕТА

Јес'! Због ом!

ЈЕВРЕМ

Због ом!

СРЕТА

(Одлази)

XVII

МАРИНА, ЈЕВРЕМ

МАРИНА

(Пошто је Срета отишао)

Ово мени, пријатељу, личи на агитацију; чим је тај Срета ту.

ЈЕВРЕМ

Па шта ћеш, пријо, и то је посао!

МАРИНА

Оно и јесте посао, како да није! А због тога сам посла, ако хоћете, и дошла да разговарамо.

ЈЕВРЕМ

Па ако, прије, да разговарамо. Извол'те, седи!

МАРИНА

(Седајући)

Ја мислим, пријатељу, да за такве ствари као што је, што кажу, веза за цео живот, треба најпре искреност.

ЈЕВРЕМ

Треба!

МАРИНА

И онда, знате, кад нема искрености на првом кораку, онда, што кажу, нема живота.

ЈЕВРЕМ

Нема! (Он у један мах спази црвене плакате које је Срета оставио, претрне жив и шчепа их те мерка на све стране собе где би их сакрио)

МАРИНА

И онда, кад је тако, ја не разумем ову вашу агитацију?

ЈЕВРЕМ

(Сакрије плакате иза леђа)

Коју агитацију на пример?

МАРИНА

Па то, што хоћете да будете народни посланик.

ЈЕВРЕМ

А, то? (Врати плакате под мишке)

МАРИНА

Ми кад смо просили ваше дете, ви нисте казали да хоћете да будете народни посланик, а то се противи искрености!

ЈЕВРЕМ

Којој искрености?

МАРИНА

Видите, газда-Јевреме, ја ћу да будем отворена. Ваш зет вам то може бити неће рећи, ал', Бога ми, ја волим с фарбом на среду!

ЈЕВРЕМ

Па јес', ви волите!

МАРИНА

Не кажем, пријатељу, да се нама није допала девојка и, што кажу, споразумели смо се као људи и за све друго што припада девојци и што је потребно за брачни живот. Али, пријатељу, кад је дошло до тога да се изађе с фарбом на среду, онда вам ја морам рећи да смо ми на друго рачунали.

ЈЕВРЕМ

Нашта друго?

МАРИНА

Видите, пријатељу, ваша је фамилија изгледа врло велика?

ЈЕВРЕМ

И моја и женина.

МАРИНА

Можда најмање двадесет до тридесет гласова, а то није мало кад се гласа за изборе.

ЈЕВРЕМ

Па није!

МАРИНА

Па видите, ја вам морам рећи да смо ми и на то рачунали. Кад год сам долазила у вашу кућу, а ја сам пребројавала по вашим зидовима мушке главе и мислила у себи: Ето, мој сестрић уз жену, добиће као мираз и ових тридесет гласова.

ЈЕВРЕМ

(Изненађен)

Ама уз какву жену?

МАРИНА

Па, молим вас лепо, кад би рецимо с ваше стране постојала искреност, коме би другом ви дали те гласове него своме зету? Ето, кажите сами!

ЈЕВРЕМ

Гле сад! Нашта па она рачуна? Па зар, бре, дајем паре, па дајем намештај, па дајем девојку; па сад још и целу фамилију да му дам?

МАРИНА

Не кажем то, пријатељу, ал' овде је реч о

искрености. Да смо ми знали да ви хоћете да будете посланик...

ЈЕВРЕМ

А да сам ја знао да он хоће да буде посланик.

МАРИНА

Па лепо, пријатељу, ал' кад се хоће све се то још може поправити.

ЈЕВРЕМ

Како да се поправи?

МАРИНА

Можете се ви још и одрећи!

ЈЕВРЕМ

Шта кажеш? Да се одречем? Ама кој' да се одрече? Зашто да се одречем? Чега да се одречем?

МАРИНА

Да се одречете фамилије у корист вашега зета!

ЈЕВРЕМ

Ама, како по богу брате, да се одречем фамилије?

МАРИНА

Хоћу рећи, није фамилије, него да се одречете кандидације у корист вашега зета. А ваша фамилија да гласа за њега.

ЈЕВРЕМ

А, дакле, то му је дакле та искреност?

МАРИНА

Па јесте, то је, ако хоћете!

ЈЕВРЕМ

А је л' те то он, Бога ти, пријо, послао да ми говориш?

МАРИНА

Боже сачувај, пријатељу! Али сам ја, знате, ову ствар сасвим искрено почела па сам рада да се одржи та искреност између нас.

ЈЕВРЕМ

Па то искреност, да се ја одречем кандидације?.

МАРИНА

Може то, пријатељу, да се удеси па и да се не одречете. Кад у породици влада искреност, онда је лако споразумети се. Могли би ви и да останете кандидат, па нека гласају за вас ваши људи, а ваша фамилија да гласа за вашега зета. Ето, то би био ред!

ЈЕВРЕМ

И ред би ваљда био да он иде у Скупштину а ја да не идем?

МАРИНА

Па и јесте то ред, ако хоћете.

ЈЕВРЕМ

Е неће га отићи! И не само моја ближа фамилија већ и они што ми падају род по мајеси и све што њима пада род, неће гласати за њега.

МАРИНА

(Устаје)

Уосталом, сигурна фамилија! Што се ја ту једим кад и онако не би било никакве користи. Пола фамилије и нема право гласа!

ЈЕВРЕМ

Који нема право гласа?

МАРИНА

Ја не знам ко — ал' погледајте их само, (Показује фотографије) саме њушке.

ЈЕВРЕМ

Какви су да су, за мене ће да гласају, а ви, прија, немојте да вређате ничију фамилију!

МАРИНА

Молим вас, искреност није увреда, а ако ви на увреду извртете, онда боље да прекинемо тај разговор. Идем ја да обиђем прија Павку.

ЈЕВРЕМ

Па јес', то је најбоље!

МАРИНА

(Полазећи у собу)

Као да нисмо ни разговарали, пријатељу!

XVIII

ЈЕВРЕМ, МЛАДЕН

ЈЕВРЕМ

(Гунђа)

Ко да нисмо ни разговарали! Дај ми фамилију, па онда, као да нисмо ни разговарали. (Он сад тек види да држи још под пазухом црвене плакате) О, Господе Боже, где ћу с овим? (Тражи где би их сакрио па кад не налази, он их трпа у џеп од капута)

МЛАДЕН

(Уноси једно писмо)

Писмо, газда!

ЈЕВРЕМ

Је л' за мене?

МЛАДЕН

Јес'!

ЈЕВРЕМ

Ко донео?

МЛАДЕН

Један жандарм.

ЈЕВРЕМ

(Шчепа грчевито)

Па што не говориш да је жандарм донео! (Отвара и гледа потпис) Секулић. (Чита) „Газда Јевреме, у кафани код „Слободе" скупио се цвет грађанства који ће сад твојој кући да те у име народа поздрави. Ја сам их частио, рачун износи 87 динара. Одушевљење велико. Дочекај их лепо и одржи

им један говор. Твој Секулић". (Престрави се) Ето ти сад! Откуд сад на једанпут да се скупи цвет грађанства? И какав говор, откуд мени говор? (Збуни се и устумара) Иди, Младене, чекај, немој да идеш... (Чита писмо) „Рачун износи 87 динара, одушевљење велико". (Младену) Зови ми овамо.... Јок, чекај, немој никог да зовеш! (Издере се на њега) Та што си се збунио? Што си се збунио, ког ђавола, као да ћеш ти да држиш говор? Иди ми зови Даницу... Немој... Ја ћу је звати... Иди напоље пред капију, па кад видиш грађанство — је л' знаш шта је грађанство? — Кад видиш грађанство да иде овамо, а ти да ми јавиш. 'Ајде, 'ајде брже!

МЛАДЕН

(Оде)

XIX

ЈЕВРЕМ, ДАНИЦА

ЈЕВРЕМ

(Збунио се и узмувао, незна на коју ће страну ни шта да почне)

Шта сам оно хтео...? (Сети се) А, јест!... Не, није! Не знам просто ни с кога краја да почнем...? Е, ово је баш права ситуација. И дедер ти сад реци ми, шта да радим? (Размишља и досети се) Младене! (На друга врата) Данице, Данице!

ДАНИЦА

(Улази)

Шта је?

ЈЕВРЕМ

(Домишља се)

Ти имаш леп рукопис?

ДАНИЦА

Немам!!

ЈЕВРЕМ

Немаш, али лакше пишеш. Мени је лакше да дигнем сто кила него да напишем једно *а*. Немам дара за писање. Па дабоме, не може човек за свашта да има дара (Шета узбуђено и фркће)

ДАНИЦА

Шта ти је?

ЈЕВРЕМ

Тек што нису дошли, разумеш ли, тек што нису дошли, а ја морам да држим говор. Тек што нису дошли!

ДАНИЦА

Ко, забога?

ЈЕВРЕМ

Ко? Депутација! Знаш ли ти шта је то депутација? Грађанство, цвет грађанства, народна свест; демонстрација. Знаш ли ти шта значи то кад ти народна свест дође у кућу? Ја бих волео да видим тога кога то не би збунило?

ДАНИЦА

Па је л' треба да им говориш?

ЈЕВРЕМ

(Дрекне)

Па то је оно! И бар да су ми раније јавили? Откуд човеку може овако на пречац да падне што паметно на памет? О, људи Божји, шта ме је снашло? Па онај ми још помиње шпиритус. Шпиритус, ја! Нек дође да види шта је шпиритус!.., Овај, седи молим те, па пиши.

ДАНИЦА

Немам хартије.

ЈЕВРЕМ

Па разуме се да нема, ко је од нас то мислио па да спреми хартије? (Вади из џепа пуно хартија, загледа једно писмо) „Поп Спира.. (Чита) „Ал' ако си сигуран да ми израдиш помиловање за оно што што су ме обедили да је моја служавка родила".... (Говори) Ево, ова је половина чиста. (Одсече половину и да јој) Пиши, молим те!

ДАНИЦА

(Умочи перо и седа).

ЈЕВРЕМ

(Шета узбуђено, мисли и грицка нокте)

Да л' да кажем „Господо"? Не, боље је „Грађани"! Или, чекај, бриши „Грађани" па кажи: „Браћо!" Јеси ли написала „Браћо?"

ДАНИЦА

Јесам.

ЈЕВРЕМ

Е, добро, с тим смо готови. (Мисли) Сад би требало нешто и да се каже људима. Не може само „Браћо" (Опет мисли) Напиши... Е, па де сад; кад они то тако изненада... Напиши... Напиши... Чекај, немој ништа да напишеш (Ухватио се обема рукама за главу) па очајно гледа у земљу).

ДАНИЦА

А, да знаш, оче; што је господин Ивковић диван говор написао да га прочита својим бирачима.

ЈЕВРЕМ

Дабоме, лако је њему кад унапред зна да ће говорити. А откуд ти знаш да је диван говор?

ДАНИЦА

Ено му и сад стоји на столу. Оно „нешто" што сам читала мало пре кад си ме ти грдио, био је тај говор. Нашла сам га на столу па сам га читала. Диван говор!

ЈЕВРЕМ

Па добро, шта каже, знаш ли макар прве речи?

ДАНИЦА

Не знам!

ЈЕВРЕМ

Баш си права ћурка, зар ниси могла да упамтиш макар прве речи?

XX

МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

МЛАДЕН

(Упадне и раздере се)

Иду!

ЈЕВРЕМ

(Престрављен)

Ко, брате? Говори, ко?

МЛАДЕН

Ево их озго, тек што нису дошли!

ЈЕВРЕМ

Ама што урлаш, по Богу брате! Ко иде? (Шчепа га и дрмуса) Говори, ко иде?

МЛАДЕН

Народ, депутација. Дотрчао један келнер из кафане па каже: Послао ме господин Секулић да кажем газда Јеврему да иду.

ЈЕВРЕМ

(Збуни се још више)

Дабоме да иду, разуме се, иду. Можда су већ врло близу, а ја још не знам ни како да почнем. (Узмува се, збуни се, тури руку у џеп и нађе оно звонце. Зазвони, па се тргне и баци га на земљу као да се опекао) Којешта, одкуд сад опет ово звонце и шта ће ми то звонце? (Крсти се) Господе Боже, на шта ће ово изаћи! (Спази Младена и издере се) Ама што си ми ту стао као... Бленеш само! Иди, иди напоље па да ми јавиш кад

их видиш на углу! (Младен оде Даници). Па и ти брате, иди па спреми за послужење!

ДАНИЦА

Хоћу ли ракију?

ЈЕВРЕМ

Јесте, ракију!

XXI

ЈЕВРЕМ, САМ

(Дохвати оно звонце са пода и метне га на сто)

Бар да је упамтила само почетак од његовог говора. (Шета узбуђен). Мора да су већ близу. Може бити сасвим су близу? (Гледа на прозор). Не види се, а и да се вада, шта имам од тога, кад немам ни речи написане, а они иду и тек што нису дошли. (Наслони се на сто) „Браћо!" (Наслањајући се напипа опет звонце па га шчепа и баци на под) А он има диван говор, читала га је Даница и каже да је диван. И сад тај говор стоји банбадава тамо на столу, а ја — немам ни речи. (Сине му мисао у главу). Бога ми и то би могло... зашто да стоји банбадава, а он може да напише и други. (Ослухује) Канда се чује ларма? Море ови одистински иду! О, брате, што ме снађе напаст ни крива ни дужна. (Ослушкује на Ивковићевим вратима) Није овде, отишао је у агитацију. (Вири.) А говор ено га тамо на столу лежи. (Вади кључ из

цепа.) **Добро каже Секулић, да измакнемо орман.** (Откључава полако врата, обзире се и шапће) **Он може написати и други.** (Улази у Ивковићеву собу а мало затим враћа се радостан, са говором у руци, заборављајући да затвори врата за собом. Кад уђе у собу развија и разгледа). **И што је главно читко написано!** (С поља се чује ларма).

XXII

ЈЕВРЕМ, МЛАДЕН, ГРАЂАНИ

МЛАДЕН

(Утрчи)

Ево их! (Отвара широм врата) Извол'те, браћо!

ГРАЂАНИ

(Улази гомила разноликих типова, који су по мало и ђорнути. Пре уласка се гурају на вратима или застајући нуде један другога да уђе. Међу њима је и Срета. Још од уласка на његову команду вичу.)

Живио газда Јеврем Прокић? Живио народни посланик!

СРЕТА

(Прилази Јеврему).

Један ће говорити, да одговориш!

(Враћа се гомили и нуди поједине да говоре)

КАФАНСКИ МОМАК

(Прогура се кроз гомилу и прилази Јеврему подносећи му једну хартију.

Послао господин Секулић да се плати.

ЈЕВРЕМ

Шта је то?

КАФАНСКИ МОМАК

Рачун за ове што су пили.

ЈЕВРЕМ

(Узима рачун и трпа га у џеп).

Добро, после!

ТРИ ГРАЂАНИНА

(Испадну из гомиле напред и почну једновремено)

Газда Јевреме!... (Погледају се па као уступајући један другом сва се тројица повуку натраг).

СРЕТА

(Упадне у гомилу, грди их и изгура једног.)

ЧЕТВРТИ ГРАЂАНИН

Дра... драги газда Јевреме! Ми овде, ми што нас видиш и како се узме ствар. То смо ми!

(Не уме даље, збунио се, очајно гледа у гомилу из које су га изгурали).

ПЕТИ ГРАЂАНИН

Да, ми сви, као што рече брат предговорник, ако се ствар озбиљно узме, ми смо они што ћемо гласати. Ми желимо да ти идеш у Скупштину од народне стране и да радиш такве ствари које ће за народ бити корисне. А ми сви што нас овде видиш, као што рече брат предговорник, ми ћемо увек за тебе да гласамо и да гинемо ако треба. У то име кличем: Живео газда Јеврем Прокић!

СВИ

Живео народни посланик!

ЈЕВРЕМ

(За све време био је у великом узбуђењу и забуни гледајући нетремице у таван)

Господо и браћо! Драги грађани и наши бирачи. (Ушепртља и тура руку у леви џеп где напипа црвене плакате тури затим у десни џеп и напипа Ивковићев говор. Разведри му се лице задовољством и изнесе хартију, али у место говора он износи рачун који је мало пре добио и стане га на глас читати) Браћо! Четрдесет и два литара вина... (Прекине) Ко ми сад даде овај рачун? (Згужва љутито и баци на земљу па извади Ивковићев говор и чита). Браћо! Хвала вам на изјавама поверења, које ми је у толико драгоценије јер стојим пред озбиљним задаћама и тешким дужностима Ми се, браћо, морамо, упорно и одлучно борити противу данашње владе која није израз народа и која се својим делима далеко удалила од народних жеља и народних потреба..

СВИ

Тако је! Тако је!

ЈЕВРЕМ

(Пао у ватру и сад све слободније чита)

Наша је земља, браћо, задужена и разривена, закони су осрамоћени и проиграни, а народ је оголио и обосио...

СВИ

Тако је!

XXII

ПАВКА, ПРЕЂАШЊИ

ПАВКА

(Улетела је сва зајапурена)

Јевреме?

ЈЕВРЕМ

(Маше јој руком да ћути и наставља)

Хоћемо ли, браћо, владу која је народ упропастила и даље да помажемо? Не, нећемо...

СВИ

Нећемо!

СРЕТА

(Узврдао се, не зна шта ће; час трчи Јеврему и говори му, час грађанима и објашњава им нешто.)

ПАВКА

(Очајно)

Јевреме, дућан је покраден!

ЈЕВРЕМ

Нека је покраден!

СРЕТА

Слушај, газда Јевреме....

ЈЕВРЕМ

(Маше му руком да ћути).

И зато, браћо, ја с вама заједно узвикујем: доле влада!

СВИ

Доле влада!

ДАНИЦА

(Унела је служавник са ракијом и стала у страну очекујући крај говора те да послужи.)

МАРИНА

(Изишла је за њом и стала на праг од собе).

СРЕТА

(Објашњава се живо са Јевремом који га не разуме.)

ИВКОВИЋ

(Нашав врата од своје собе отворена, упада љутито држећи један од оних црвених плаката у руци.)

Господине тасте, ово је клевета која се крвљу плаћа. Ви и ваши људи ово растурате!

ДАНИЦА

(Врисне и испусти служавник).

ПАВКА

(Очајно)

Јевреме, дућан!

СРЕТА

Газда Јевреме, поправљај ситуацију!

ЈЕВРЕМ

(Збуњено и тупо посматра све редом, он никог не чује и никог не разуме и најзад очајно узвикне.)

Доле влада!

СВИ

Доле!

СРЕТА

(Публици)

Е, сад је постављена свака ствар на своје место!

ЗАВЕСА

ТРЕЋИ ЧИН

(Позорница на средини подељена. Лева (од гледалаца) половина је Ивковићева соба, а десна Јевремова, део собе која је прошлог чина играла. На обема собама прозори на задњим зидовима. Врата која воде из једне собе у другу широм су отворена и више су напред.)

I

ЈЕВРЕМ, ИВКОВИЋ

ЈЕВРЕМ

(У својој соби. држећи у руци један згужван број новина говори претећи Ивковићу.)

То није израз народне свести, то није допис, то није политика, то је клевета!

ИВКОВИЋ

(У својој соби, држећи једну згужвану црвену плакату.)

Ако хоћеш да знаш шта је клевета, а ти тури руке у своје џепове, тамо ћеш наћи ове плакате.

ЈЕВРЕМ

А овај телеграм у новинама?

ИВКОВИЋ

То је сушта истина. У телеграму стоји, да

си ти, газда-Јевреме, говорио противу владе и ништа више.

ЈЕВРЕМ

Говорио противу владе? Па дабоме да сам говорио противу владе кад си ми подметнуо твој говор!

ИВКОВИЋ

Не кажеш ми хвала што нисам у телеграму јавио и да си ми украо говор.

ЈЕВРЕМ

Ту реч да тргнеш, јеси чуо! Не крадем ја, бре, ја сам карактерна индивидуа!

ИВКОВИЋ

Па јес', мој говор је сам улетео у твој џеп!

ЈЕВРЕМ

Зет си ми, могу да се послужим твојим говором, а ако те је жао, могу и ја теби написати један па да ти вратим зајам.

ИВКОВИЋ

Хвала! Пиши ти са твојим људима пашквиле.

ЈЕВРЕМ

Другом то да кажеш, јеси чуо...

ИВКОВИЋ

Ја теби кажем, а ти реци оном коме треба!

ЈЕВРЕМ

Није те ни срамота: за један говор потег'о кроз новине да се жали!

ИВКОВИЋ

Нисам се жалио, ја сам само изнео да си и ти прешао у опозицију.

ЈЕВРЕМ

У опозицију? С тобом ваљда?

ИВКОВИЋ

Није са мном него против владе.

ЈЕВРЕМ

Против владе? Ја против владе? Зар те није срамота у очи да ме погледаш!

ИВКОВИЋ

Није ме срамота, јер сам казао истину.

ЈЕВРЕМ

То што си пљунуо одмах да полижеш! Телеграфски да полижеш. Ја ћу да платим депешу, иначе....

ИВКОВИЋ

Шта иначе?

ЈЕВРЕМ

....Иначе ћу ја телеграфирати у Београд да ти лажеш...

ИВКОВИЋ

Ја ћу онда штампати твој говор?

ЈЕВРЕМ

Ама откуд мој, кад је то твој говор?

ИВКОВИЋ

Ти си га говорио...

ЈЕВРЕМ

Хоћеш ли да пошљеш депешу или нећеш?

ИВКОВИЋ

Нећу!

ЈЕВРЕМ

Е, онда... да знаш... нема ништа више... јест... нема ништа више... (Не сме да каже).

ИВКОВИЋ

Шта нема?

ЈЕВРЕМ

Па то! Не можемо више заједно под истим кровом и отказујем ти квартир. Ето ти! Са душманином својим не могу под једним кровом!

ИВКОВИЋ

Лепо, примам к знању!

ЈЕВРЕМ

И да знаш и то: ниси ми више кирајџија ни код моје ћерке и.... одатле да се иселиш.

ИВКОВИЋ

Одатле да се иселим?

ЈЕВРЕМ

Одатле!... Ниси ми више зет, па ето ти... И да се иселиш.

ИВКОВИЋ

Чуо сам!

ЈЕВРЕМ

Још данас!

ИВКОВИЋ

Из срца твоје кћери могу још данас, а из квартира кроз петнаест дана.

ЈЕВРЕМ

Ја енергично кажем: још данас!

ИВКОВИЋ

Данас је избор!

ЈЕВРЕМ

Ако је твој избор и мој је!

ИВКОВИЋ

Теби је лако, газда-Јевреме, ти се можеш и иселити пошто нећеш бити изабран.

ЈЕВРЕМ

А ти ћеш бити изабран?

ИВКОВИЋ

Ја се надам!

ЈЕВРЕМ

Сигуран посланик! Пише депеше против свога таста (Баци му згужване новине кроз врата). На ово па да се закитиш!

ИВКОВИЋ

(Баци му згужване црвене плакате.)

А ево теби! Читај ово па се поноси!

ЈЕВРЕМ

И да ми више не излазиш на очи, него да се селиш! То ти је моја последња реч. Ето ти!

(Гурне врата, закључа их, стрпа кључ у џеп и шета узбуђено и љутито.)

ИВКОВИЋ

(Седа за сто и пише.)

II

СПИРА, СПИРИНИЦА, ПРЕЋАШЊИ

СПИРИНИЦА

(Улазе у Јевремову половину собе.)

Добар дан, зете! А ми баш пошли на гласање па велимо да свратимо.

СПИРА

Ама нисмо пошли ми на гласање, него пошао ја...

СПИРИНИЦА

Ено га опет! Е овај ће ме човек и у гроб отерати, а неће ми дати бар једну реч да проговорим за живота. Па не кажем ја...

СПИРА

Ама како не кажеш кад си казала.

СПИРИНИЦА

Нисам казала, но велим само: ми пошли...

СПИРА

Е, па то, то си казала.

СПИРИНИЦА

Та пусти ме, човече, да кажем; не запушавај ми живој уста!

ЈЕВРЕМ

О, Господе Боже, докле ћете вас двоје? Па зар ти још ниси гласао?

СПИРА

Нисам! Реко', имам времена.

ЈЕВРЕМ

Па да видиш и нема. Сад ће још мало па да затворе капије.

СПИРА

Сад ћу ја. Само да се поздравим са Савком. (Жени) Кажем ја теби да пожуримо. (Полази у Павкину собу)

СПИРИНИЦА

(Оде за њом.)

Ти мени казао? А од јутрос ти говорим...

СПИРА

Казао сам ти: 'ајде брже, а ти?

СПИРИНИЦА

Ето, сад ће да испадне да сам ја крива...

(Они ове последње реченице већ говоре за кулисама).

III

СРЕТА, ПРЕЂАШЊИ

СРЕТА

(Улази у Јевремову половину собе).

Сто четрдесет и два!

ЈЕВРЕМ

Па платио сам мало пре сто двадесет.

СРЕТА

Каквих сто двадесет?

ЈЕВРЕМ

Па рачун, што су пили гласачи.

СРЕТА

Ама не говорим ти ја то, него сто четрдесет и два гласа имаш досад.

ЈЕВРЕМ

А, је л' има толико? А биће још. Је л'?

СРЕТА

Море била би цела варош само да не беше оне бруке.

ЈЕВРЕМ

Које бруке?

СРЕТА

Па онај твој говор депутацији. Они сад силно агитују с тим. Шта ти би, по Богу брате, да онако поставиш ствар на своје место?

ЈЕВРЕМ

Шта ми би?... Казао сам ти... то није мој говор, то је његов.

ЈЕДАН ГРАЂАНИН

(Улази код Ивковића и даје му једну цедуљу).

ИВКОВИЋ

(Разматра цедуљицу, објашњава се нешто са тим грађанином, затим узима шешир и заједно одлазе).

СРЕТА

Па откуд код тебе?

ЈЕВРЕМ

Па тако, измешало се. Знаш како је у фамилији, све се измеша.

СРЕТА

Оно јесте, газда-Јевреме, после свадбе и може да се измеша, али не иде то да се измеша још пре свадбе. Па онда, измешало, измешало. До-

бро, нека је и тако, али, кад виде да је говор противу владе, што се не устави него запе па до краја?

ЈЕВРЕМ

Како да ти кажем... знаш, некако му лако иде кад грдиш владу. Дође ти онако као од срца. Зато ваљда и говоре увек лепо они који грде владу. А дедер, ти, синко, брани владу па да видиш како је то тешко да се лепо говори. А ово, знаш, ја почео, па подуфати ме нешто и као отвори ми се срце... Па тако... а још грађани почеше да вичу: тако је! Па ме то још више одвуче.

СРЕТА

Одјутрос се на све стране лепе ове плакате, колико да замажемо мало ствар. Ево чичитај. (Чита му сам). „Неваљалство опозиционе штампе превршило је меру. Подла је измишљотина да је наш кандидат газда Јеврем Прокић говорио противу владе. Он стоји и сад чврсто и непоколебљиво уз владу, а уз њега цео народ. Данашњи избор ће показати да клевете не помажу тамо где је народна свест будна."

ЈЕВРЕМ

Е, то си му лепо саставио.

СРЕТА

А ово? (Вади другу хартију).

ЈЕВРЕМ

Шта је то?

СРЕТА

Видиш ли потпис? „Мирабо". Знаш ли ко је то Мирабо? То сам ја, а ово је телеграм који сам написао за Београдске листове да те и тамо оперем од бруке. На, пошљи ово на телеграф. (Даје му). Морам, брате, морам да поставим сваку ствар на своје место, а ти у будуће пази се: чим ти на језик наиђе реч „Влада", а ти одмах језик за зубе!

IV

МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

МЛАДЕН

(Дојури усплахирен и раздере се).

Газда!

ЈЕВРЕМ

(Тргне се, испусти телеграм те дрекне и сам).

Шта је, брате?

МЛАДЕН

Јурио сам као да ме пандури вијају.

V

ПАВКА, СПИРА, СПИРИНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

ПАВКА

(За њом Спира и Спириница).

Шта је, забога?

СПИРА И СПИРИНИЦА

Шта је?

ЈЕВРЕМ

Та говори шта је, узбуни целу кућу?

(Дигне испуштени телеграм).

МЛАДЕН

Пред општином пуно света, па се гурају, свађају, вичу...

ЈЕВРЕМ

Шта вичу?

МЛАДЕН

Тако вичу!

ЈЕВРЕМ

Ама шта вичу, по Богу брате, шта вичу?

МЛАДЕН

Свашта. Једни вичу: Доле!... Други: Горе! Једни: Уа! Други: Живио!

СРЕТА

Одох ја да видим шта је то?

ЈЕВРЕМ

'Ајде, Бога ти!

СРЕТА

(Одлази).

VI

ПРЕЂАШЊИ БЕЗ СРЕТЕ

ЈЕВРЕМ

(Младену)

А вичу и живио, је ли? (Павки) Чујеш ли, Павка, то је народно одушевљење! Јеси ли чула кој' пут шта је то народно одушевљење?

ПАВКА

Нисам!

ЈЕВРЕМ

Е, ето, то је народно одушевљење кад гомила виче, а не зна зашто виче.

МЛАДЕН

(Наставља)

Вичу људи, вичу деца, виче народ; вичу пандури, сви вичу. У кафанама, на сокаку; по дућанима, свуд се искупио свет, пуно народа, па неки вичу а понеки и шапћу у гомилицама.

ЈЕВРЕМ

Они што шапћу то је опозиција?

СПИРИНИЦА

Ти ће ваљда за онога гласати? (Показује на Ивковићеву собу).

СПИРА

Ти немој да се мешаш у политику!

СПИРИНИЦА

Ето ти сад опет, откуд је то политика?

СПИРА

Него шта је?

СПИРИНИЦА

Ово су избори!

МЛАДЕН

(Наставља)

Пред кафаном код „Уједињења" свира музика, точи се пиво, вино, пије се...

ЈЕВРЕМ

Јесу ли то наши што пију?

МЛАДЕН

Наши.

ЈЕВРЕМ

(Више себи)

Опет рачун!

МЛАДЕН

..А у земљу, пред кафаном, побијен велики барјак, па чам прође крај кафане који од њихових а они му подвикну: Уа! И бацају се за њим мезетом, краставцима, јајима...

ЈЕВРЕМ

(Више себи)

А кафеција све то бележи!

МЛАДЕН

(Наставља)

А њини узели другу музику па иду кроз варош и пред Јелисијевим дућаном упалили буре од катрана, па се скупио свет и деца те прескачу

ватру. У Тенкиној кафани потукли се и разбили једном главу, али тај није ни наш ни њихов, није чак ни овдашњи. Аксентију Матићу полупали прозоре. Перу Зарића ухапсио господин Секулић што је псовао власт, Јашу Андрића истукли, не зна се ко; Перу Мрвића јахали у горњој махали. Кажу, ни једне године није било тако лепо као ове.

ЈЕВРЕМ

Боже мој, што ти је то кад се народ разбуди!

ПАВКА

(Крсти се)

Права чуда, Бога ми! Бог нек нам је на помоћи!

СПИРА

Нису то чуда, Павка, него то ти је народни обичај.

СПИРИНИЦА

Та какав обичај, то је одушевљење!

СПИРА

Немој да се мешаш кад ја говорим.

СПИРИНИЦА

Ама, човече Божји, ваљда и ја имам права да зинем, не могу тек целог века ћутати.

СПИРА

Знам, ал' кад зинеш а ти не знаш да се заустављш.

ЈЕВРЕМ

Доста, чекајте! Имамо ми, брате, и друга посла а не вас да слушамо! (Младену) На сад да носиш ову депешу на телеграф!

МЛАДЕН

Е, па не могу сад то.

ЈЕВРЕМ

Како не можеш?

МЛАДЕН

Треба да гласам.

ЈЕВРЕМ

Па јеси л' од јутрос гласао?

МЛАДЕН

Јес', ал' од јутрос сам гласао за госпођицу, а сад за тебе, газда.

ЈЕВРЕМ

(Згранут)

Какву госпођицу, марво једна?

МЛАДЕН

(Показује на Ивковићева врата)

Па... за онога.

ЈЕВРЕМ

(Хоће да га шчепа за гушу)

За кога, бре?

МЛАДЕН

(Престрављен)

Па... за зета!

ЈЕВРЕМ

За зета? А како си, бре, смео за њега да гласаш?

МЛАДЕН

Па... молила ме госпођица...

СПИРИНИЦА

Ију!

СПИРА

Ти да ћутиш!

СПИРИНИЦА

Па казала сам само: ију!

СПИРА

Немој ни „ију" да кажеш!

СПИРИНИЦА

Па не могу ја зачепити уста!

ПАВКА

Ето, ето, Јевреме, шта си направио!

ЈЕВРЕМ

(Младену)

Ама, зар ти мој хлеб једеш, а за другога да гласаш? Је ли бре?

МЛАДЕН

Молим те, газда, да ми опростиш ако сам нешто погрешио. Мени је господин Секулић казао да пре подне дођем и да гласам на моје име, а после подне, онако предвече, кад буде највећа навала, да дођем и да гласам као Јова Стојић, рабација, пошто је он отишао са еспапом у Београд па да му не пропадне глас. Па пошто сам имао два гласа, госпођица ме окупила па каже: један дај за оца а један за зета....

ЈЕВРЕМ

Ама ког зета, чијег зета? Није он ничији зет, море!

МЛАДЕН

Па ако може да се избрише!

ЈЕВРЕМ

Шта да се избрише?

МЛАДЕН

Па тај глас, што сам одјутрос гласао.

ЈЕВРЕМ

Можеш твој нос да избришеш! 'Ајде до ђавола! Иди па гласај да бар тај други глас не пропадне!

МЛАДЕН

(Одлазећи)

Неће да пропадне, куд би пропао! (Оде).

VII

ПРЕЂАШЊИ, БЕЗ МЛАДЕНА

ЈЕВРЕМ

(Навки)

Јеси чула сад твојим рођеним ушима?

ПАВКА

Чула!

СПИРИНИЦА

Ију, рођена ћерка па да гласа противу оца. То да сам прочитала у новинама па не би веровала!

СПИРА

Ето, такве сте ви женске, увек волете за другога да гласате.

ЈЕВРЕМ

Зато сам ја, видиш, и раскинуо.

СПИРИНИЦА

Шта си раскинуо?

СПИРА

Ама не прекидај човека!

СПИРИНИЦА

Та пусти ме да га питам.

СПИРА

Ево Павке ту, па нека га она пита!

ПАВКА

Шта си раскинуо, Јевреме?

ЈЕВРЕМ

И квартир и прошевину!

ПАВКА

Како раскинуо?

ЈЕВРЕМ

Тако. Казао сам му отворено: ти немаш више никаквих веза са мојим квартиром, и отказујем ти од данас па за петнаест дана моју ћерку.

ПАВКА

Како за петнаест дана?

ЈЕВРЕМ

Квартир, а ћерку одмах!

ПАВКА

По Богу, човече!

ЈЕВРЕМ

Нек сад иде па нека гласа за њега.

ПАВКА

Јеси ли добро размислио, Јевреме? Дућан нам продаде, прошевину растури...

ЈЕВРЕМ

А посланички мандат добих!

ПАВКА

А дете?

ЈЕВРЕМ

Које дете? Је л' оно што подговара гласаче?

ПАВКА

Плакаће, груваће се, чупаће косе...

ЈЕВРЕМ

Кажи јој: повешћемо је у Београд и овај.... шта знаш... ћерка народног посланика... поднесем интерпелацију... министар се уплаши...

СПИРИНИЦА

И почне да се увија око тебе.

СПИРА

Ама не прекидај човека!

СПИРИНИЦА

Остави ме да кажем, забога!

СПИРА

Не мораш ти да кажеш, нека каже Јеврем!

ЈЕВРЕМ

Па то сам хтео да кажем. Као народни посланик имам право да добијем неку концесију, рецимо да сечем шуму или да градим нови железнички крак, или тако нешто... А ја нећу рецимо концесију, а хоћу зета. Ето ти!

СПИРИНИЦА

И онда дабоме, влада ти нађе зета.

СПИРА

Ама не нађе влада! Где је влада још тражила зетове народним посланицима?

СПИРИНИЦА

Па не нађе, него онако... проводацира.

ПАВКА

Па велиш, тако да јој кажем?

ЈЕВРЕМ

Тако дабоме! (Узима шешир и хоће да изиђе)

ПАВКА

А куда ћеш сад?

ЈЕВРЕМ

Видиш да нема ко да ми однесе ову депешу, морам сам. А и да прођем мало, да чујем и да видим шта је напољу.

VIII

ИВКОВИЋ, ПРЕЂАШЊИ)

ИВКОВИЋ

(Враћа се у своју собу, седа и наставља писање).

ПАВКА

(Вади из џепа кључ од дућана.)

А зар не би могао успут да обиђеш мало дућан?

ЈЕВРЕМ

Таман! Избори, а ја да обилазим дућан.

ПАВКА

Знаш да ме је срамота од света што је затворен дућан.

ЈЕВРЕМ

Па нека је затворен, светац је!

ПАВКА

Какав светац?

ЈЕВРЕМ

Па избори. Зар то није светац?

ПАВКА

Није!

ЈЕВРЕМ

Гле! Зар вами Параскева светац, па мени избори да не буду? Зар Параскева што једанпут у години пада па ви не радите, а ово мандат који траје четири године? (Оде).

IX

ПРЕЂАШЊИ, БЕЗ ЈЕВРЕМА

ПАВКА

Не знам како ћу Даници на очи, и како ћу јој казати да јој је отац растурио прошевину?

СПИРИНИЦА

Па велим, Павка, ако ниси почем противна, ја да јој кажем?

СПИРА

Ето, опет ти! Ама што мораш свуд да се трпаш?

СПИРИНИЦА

Ама немој да си такав, човече божји! Сестра сам јој, па ко ће јој помоћи ако ја нећу?

ПАВКА

Па јес', то ће најбоље бити. Реци јој ти, ја боме не смем. Иди, ено је она у својој соби а ја одох у кујну. (Одлази)

X

СПИРА И СПИРИНИЦА

СПИРА

И сад да ми је да знам како ћеш да јој кажеш?

СПИРИНИЦА

Па ваљда толико умем.

СПИРА

Не умеш, ти ћеш да збркаш, морам и ја поћи с тобом да ти помогнем.

СПИРИНИЦА

Таман, ако ти пођеш онда јој нећемо ништа казати.

СПИРА

Молим те, жено, ваљда толико умем...

СПИРИНИЦА

Пусти ти само мене, а ти ћути, јер ти кад почнеш... (Залазе за кулисе препирући се).

XI

ЈОВИЦА, ИВКОВИЋ

ЈОВИЦА

(Улази код Ивковића)

Добро вече!

ИВКОВИЋ

Добро вече, газда-Јовице!

ЈОВИЦА

Не знам како си ти чуо, али мени Сима порезник вели да смо их премашили са двадесет гласова.

ИВКОВИЋ

Шта је то двадесет гласова, то се часом може да измени! Па где су ти твоји људи, газда-Јовице? Ти рече, кад си давао изјаву, да стотину вучеш за собом?

ЈОВИЦА

Знаш како је, господине Ивковићу, не можеш данас ни рођеном брату веровати. Обећа па врдне. Кад си с њим у четири ока, он оволика уста

на власт, а када се са властима погледа очи у очи, он не уме ни да зине.

ИВКОВИЋ

Ама све ја то знам, али сам рачунао много више на тебе. Тебе је, је ли, инат довео у нашу партију?

ЈОВИЦА

Јесте, то признајем. Да ме сад ко запита: би ли се потурчио кад би знао да Јеврем Прокић неће бити посланик и то би пристао.

ИВКОВИЋ

Е, па није потребно да се потурчиш, довољно је да потрчиш. Сад је видиш последњи час. (Гледа на сат) Још мало па ће се затворити капије на општини, и онда, нико нов не може ући. Оно што се затекло у дворишту гласаће. Сад, видиш, треба убацити што више гласача у општинско двориште. (Чује се музика)

ЈОВИЦА

Па радим ја, мислиш да не радим. Ено, чујеш ли, то сам ја платио музику да иде у горњу махалу те да отуд потера свет.

ДАНИЦА

(Кад чује музику истрчи из своје собе и оде на задњи прозор па се наслони и гледа напоље.

ИВКОВИЋ

Не помаже ту музика већ разборита реч. Пођи само тамо међу бираче; охрабри их; реци им

да је власт само толико јака колико је се ми бојимо; реци им да је власт немоћна да грађанима ускрати права која им закони дају; реци им... Та већ знаш ваљда толико.

ЈОВИЦА

(Полазећи)

Знам. Не брини. Тешко је мени било говорити док сам био уз владу, а сад — не брини, умећу ја.

ИВКОВИЋ

(Испраћајући га)

Е, па хајде, не губи времена. Немамо кад више, последњи је тренутак. Ако сад малакшемо испустићемо победу. (Испраћа га и Јовица одлази).

XII

СПИРА И СПИРИНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

СПИРИНИЦА

(Улази, за њом Спира и Даница)

Где си, дете, забога; тражимо те по целој кући?

СПИРА

Имамо важан разговор с тобом.

СПИРИНИЦА

(Спири)

Ама остави ме да говорим, кад сам већ почела!

СПИРА

Видиш ли сама да не умеш, ти ћеш одмах с неба па у ребра.

СПИРИНИЦА

О, Господе Боже, да чудне напасти! Ама сачекај да кажем прво...

СПИРА

Па јест, ал' кад рђаво почнеш.

СПИРИНИЦА

Ама нисам још ни почела.

ДАНИЦА

Па говорите већ једанпут, шта је то што имате да ми кажете?

СПИРИНИЦА

Па то, Јеврем ће као посланик и тебе да води у Београд, па ће тамо да поднесе интерпелацију и онда ће да добије од државе концесију за зета.

СПИРА

Ама није тако!

СПИРИНИЦА

Е, па 'ајд', кажи ти!

СПИРА

Неће добити концесију за зета, него ће поднети интерпелацију, а министри ће онда почети лепим око њега... а он...

СПИРИНИЦА

Па то је то исто.

СПИРА

Није сасвим исто.

СПИРИНИЦА

Па није, али је главно да ће се Даница тамо у Београду много боље испросити и удати.

ДАНИЦА

Ама ко је то све вама наказивао?

СПИРИНИЦА

Па Павка.

СПИРА

Та није Павка него Јеврем.

СПИРИНИЦА

Па Јеврем, јест; ал' Павка нам је казала да кажемо Даници.

ДАНИЦА

А зашто да ми кажете?

СПИРА

Па зато да се оканеш овога.

ДАНИЦА

Кога овога?

СПИРА

Па овога што ти је досада био вереник.

ДАНИЦА

(Изненађено)

Како досад?

СПИРИНИЦА

Па досад дабоме, јер сад више није.

СПИРА

Та реци јасно: није више, јер је Јеврем све прекинуо.

СПИРИНИЦА

Па то сам и хтела да кажем.

СПИРА

Хтела си, ал' ниси казала.

ДАНИЦА

Чекајте, молим вас! Говорите јасно: с ким прекинуо? Шта прекинуо?

СПИРИНИЦА

(Показује руком на Ивковићеву собу).

С овим твојим!

СПИРА

Са господином Ивковићем!

ДАНИЦА

(Престрављено)

Како прекинуо?

СПИРА

Тако, отказао му квартир.

СПИРИНИЦА

И то одмах!

СПИРА

И отказао му просидбу.

СПИРИНИЦА

За петнаест дана.

СПИРА

Та није тако.

СПИРИНИЦА

Тако је!

СПИРА

Отказао му је просидбу за петнаест дана.

СПИРИНИЦА

Та није, човече, него одмах.

СПИРА

А квартир за петнаест дана. Ето, тако треба рећи!

СПИРИНИЦА

Па тако сам и рекла.

ДАНИЦА

Та остав'те се, забога, ваших објашњења. Кажите ми јасно и разговетно: шта је то било, кад је било и поводом чега? Уосталом, реците ми где је отац?

СПИРА

Отишао је послом у варош.

ДАНИЦА

А мајка?

СПИРИНИЦА

И она је у послу.

ДАНИЦА

У послу су? Добро, нећу их ни тражити и не требају ми. Само молим вас реците им, и оцу и мајци, да ја нећу дозволити да се тако играју са мном и да ми се свет смеје.

СПИРИНИЦА

Ех, па шта има да ти се смеје свет кад се удаш у Београду?

ДАНИЦА

Не тражим ја да се удам у Београду, нити да идем у Београд. И ако идем, ићи су са својим мужем.

СПИРИНИЦА

Ал' друго је то...

СПИРА

(Прекине је)

Друго је, дабоме, кад ти је отац посланик.

ДАНИЦА

Јес' посланик, ал' прво треба да буде изабран.

СПИРИНИЦА

Па биће!

СПИРА

Сви гласају за њега.

ДАНИЦА

Ко то каже? А ја вам кажем да он неће бити изабран него Ивковић!

СПИРИНИЦА

Бога ти?

СПИРА

Ћути ти! А... овај, ко то теби каже?

ДАНИЦА

Ја што вам кажем па ћете видети. Прво и прво: Илић бивши посланик није гласао и са њим преко четрдесет њих. Па онда и онај газда Јовица повукао је са собом око тридесет и четрдесет, па онда, многи су оца преварили, па онда.. Ја не памтим све, ал' знам да отац неће бити изабран.

СПИРИНИЦА

Ију, па онда?

СПИРА

Ама ћути ти! Па добро, шта ће онда бити?

ДАНИЦА

Биће ето то: он неће бити посланик, а са Ивковићем раскинуо, и коме ће се онда смејати свет него мени. Место да сте паметни па сви у кући да помогнемо Ивковићу.

СПИРИНИЦА

Ето, кажем ја!

СПИРА

Шта кажеш ти, ниси казала ништа.

СПИРИНИЦА

Ју, откуд нисам?

СПИРА

Па ниси, дабоме!

СПИРИНИЦА

Е, овај ће ме просто у гроб отерати!

ДАНИЦА

Ето, на пример, јесте ли гласали ви, теча Спиро?

СПИРИНИЦА

Није!

СПИРА

Ал' остави ме, забога, да ја одговорим. Нисам још гласао.

ДАНИЦА

Е, па, ето ви, на пример, могли би гласати за Ивковића?

СПИРА

Ама зар против Јеврема?

СПИРИНИЦА

Ју, црна девојко, шта говориш?

ДАНИЦА

Ја врло паметно говорим. Кад би отац имао изгледа да буде изабран онда, не кажем; и сама би вам казала: гласајте за оца! Ал' овако: зашто да се замерите Ивковићу?

СПИРИНИЦА

Па јесте....

СПИРА

Јесте, не...

ДАНИЦА

Осим, ако ви не желите да будете председник општине?

СПИРА

Ама желим, како да не желим.

СПИРИНИЦА

А баш да он нешто и не жели, желим ја.

ДАНИЦА

Е, па, ето, размислите, времена много нема.

СПИРИНИЦА

А не знам шта се и напео тај Јеврем да буде посланик, што ће му то!

СПИРА

Ја сам му говорио да није то за њега.

ДАНИЦА

Дакле, шта мислите?

СПИРА

О чему?

ДАНИЦА

Па о гласању?

СПИРА

Та, право да ти кажем и сам сам тако нешто мислио.

СПИРИНИЦА

Јест, тако смо и ми мислили.

СПИРА

Ама не прекидај, по Богу жено, да кажем шта сам хтео!

СПИРИНИЦА

'Ајд, баш говори!

СПИРА

Рекох, боље да почекам до пред вече, па ако Јеврем има доста гласова, да гласам за њега, а ако зет има више гласова онда да гласам за зета.

СПИРИНИЦА

А ја као да сам предосећала нешто, па кажем Спири: чекај, не жури, не мораш ти баш први гласати!

СПИРА

Ама ниси ми ти казала него ја сам врдарам од јутрос.

СПИРИНИЦА

Ето ти сад, како да ти нисам казала?

СПИРА

Напротив, ја сам теби казао...

СПИРИНИЦА

Ију, сад ће још испасти као да је он мени казао....

СПИРА

Па зар не памтиш јутрос, кад сам ти рекао...

СПИРИНИЦА

Уосталом, тако ми увек радимо кад је какво гласање. Чекамо до предвече, па ко има више гласова...

ДАНИЦА

Али, забога, немојте оклевати, ако ћете гласати идите одмах, иначе ће бити доцкан..

СПИРИНИЦА

Кажем ја теби да ће бити доцкан..

СПИРА

Шта имаш ти да ми кажеш, као да ја...

ДАНИЦА

Али...

СПИРА

Ево идем... (Пође, дође до врата и врати се.) А то је, је ли, извесно да ће Ивковић добити већину?

ДАНИЦА

Могу ако хоћете и написмено да вам дам.

СПИРА

Знаш, ја мислим...

СПИРИНИЦА

Немој ништа да мислиш, него иди па гласај!

СПИРА

(Полазећи)

А већ ти да не кажеш последњу, пресвисла би... (Оде).

ДАНИЦА

(Спиринци)

А ти, тетка, иди па нађи мајку. Реци јој да си ми све казала, а да сам ја одговорила: што је отац урадио не важи ништа за мене. Ја остајем и даље вереница господина Ивковића.

СПИРИНИЦА

Ама, је л' тако да јој кажем?

ДАНИЦА

Тако, од речи до речи!

СПИРИНИЦА

Добро!... (Оде).

XIII

ДАНИЦА, ИВКОВИЋ

ДАНИЦА

(Куца на Ивковићева врата.)

ИВКОВИЋ

(Скочи и одлази вратима)

Шта је то сад опет? Ко је?

ДАНИЦА

Ја сам!

ИВКОВИЋ

Ви?

ДАНИЦА

Морам да говорим с вама.

ИВКОВИЋ

Извол'те, сам сам.

ДАНИЦА

Данас је велика навала света у кући, не бих желела да ме ко затече код вас, говорићемо овако, кроз врата.

ИВКОВИЋ

Чули сте, вађда, како је ваш отац поступио са мном?

ДАНИЦА

Чула сам, ал' се то мене ништа не тиче.

ИВКОВИЋ

Збиља? — Па ипак... родитељи?

ДАНИЦА

Кад они имају права да припадају влади, имам и ја права да припадам опозицији.

ИВКОВИЋ

Али ваш положај мора бити врло непријатан?

ДАНИЦА

Досад је био, ал' сад више не!

ИВКОВИЋ

Досад је био, ал' одсад више не!

ДАНИЦА

Ступила сам у отворену борбу противу оца.

ИВКОВИЋ

Ви?

ДАНИЦА

Већ сам вам два гласа прибавила и сад радим на томе да створим опозициону партију у самој кући.

ИВКОВИЋ

То је одиста много од вас. Ја не бих никако желео да изгледа као да вас ја подговарам.

ДАНИЦА

Ах, то не!

ИВКОВИЋ

Ал' ако би ваш отац био изабран, ваш би се положај погоршао.

ДАНИЦА

А како стоји?

ИВКОВИЋ

Ја поуздано верујем да сам победио, али — полиција је починила масу неправилности, а у таквим приликама изненађења нису искључена.

ДАНИЦА

И за тај случај ја имам план. Кад сам се већ упустила у борбу, ићи ћу до краја. Борићу се као прави опозиционар.

ИВКОВИЋ

То је врло мушки од вас... Али...

ДАНИЦА

Хоћу да посведочим да сам вас достојна.

ИВКОВИЋ

Ал' не мислите ваљда и после, у браку, да останете тако одлучан опозиционар?

ДАНИЦА

Е, то ће зависити од владе!

ИВКОВИЋ

Реците ми свој план?

ДАНИЦА

Има ли отац прилике да држи још какав говор у случају да буде изабран?

СЕКУЛИЋ

Па... имао би.

ДАНИЦА

Кад... Где?

ИВКОВИЋ

Па... Знате већ обичај код нас; изабраноме посланику дође народ с музиком пред кућу да га поздрави.

ДАНИЦА

А он одговара с прозора. Јест, јест, то знам!

ИВКОВИЋ

Па?

ДАНИЦА

Нека отац с прозора викне: „Доле влада!"

ИВКОВИЋ

Не разумем како?

ДАНИЦА

Јесте ли већ спремили говор за ту прилику?

ИВКОВИЋ

Опет мој говор?

ДАНИЦА

Па да, опозициони!

ИВКОВИЋ

Чујете, то је грубо од вас, то је чак немилосрдно...

ДАНИЦА

Кад они према вама могу бити груби и немилосрдни.

ИВКОВИЋ

Ја не желим да ви тако далеко идете.

ДАНИЦА

Дајем вам реч да ћу то грубо средство употребити само у случају ако отац остане при ономе што вам је рекао. Реците ми, дакле, јесте ли спремили говор?

ИВКОВИЋ

Та имам нешто овде на столу... почетак.

ДАНИЦА

Хоћете ли скоро од куће?

ИВКОВИЋ

Овога часа.

ДАНИЦА

Уђи ћу у вашу собу и преписаћу ваш говор, оставите га на столу.

ИВКОВИЋ

Ја не бих рад био да будем ваш саучесник у тој ствари.

ДАНИЦА

Али не брините кад вам кажем — нећу ја ствар злоупотребити.

ИВКОВИЋ

Дозволићу вам само с тога, што знам извесно да ваш отац неће бити изабран за посланика па неће ни имати прилике да говори. Па ипак зато, сешћу одмах и ублажићу говор голикогод ми је то могуће.

ДАНИЦА

Добро, пристајем!

ИВКОВИЋ

(Седа за сто и поправља говор).

XVI

ПАВКА, СПИРИНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

СПИРИНИЦА

(Показујући Даницу).
Ево је па нек ти сама каже!

ДАНИЦА

Немам шта друго да вам кажем до да све то за мене ништа не вреди!

ПАВКА

Које не вреди?

ДАНИЦА

То, што је отац отказао. Ако је отац прекинуо, нисам ја, и то сам мало час казала Ивковићу.

ПАВКА

Говорила си с њим?

ДАНИЦА

Сад мало пре, кроз кључаоницу.

ПАВКА

Црна девојко, имаш ли ти Бога?

ДАНИЦА

Зашто? Какво сам зло учинила?

ПАВКА

Зар пред очима материним и очевим говориш кроз кључаоницу са туђим човеком, па се то још не стидиш сама да кажеш!

ДАНИЦА

Ја нисам говорила с туђим човеком, говорила сам са својим вереником.

ПАВКА

(Спириници)

Чујеш ли је, молим те?

СПИРИНИЦА

А што! Ако ћеш по чем, дете има право.

ПАВКА

(Пренеражена)

Ију! Помери се, сестро!

СПИРИНИЦА

Није него, зато што Јеврем хоће да буде посланик да дете пропусти своју срећу.

ДАНИЦА

Дабоме, кад ни отац ни мајка не мисле о томе како ће цела ствар изгледати ако отац не буде изабран за посланика.

ПАВКА

Како да не буде изабран?

ДАНИЦА

Тако, јер неће бити изабран.

СПИРИНИЦА

И Спира је отишао да гласа противу њега.

ПАВКА

Шта кажеш? Ију, шта је вама по Богу! Окрете се свет тумбе?

ДАНИЦА

А како ће ствар изгледати кад не буде отац изабран, можеш и сама замислити. Потрошио толике паре, завадио се с толиким људима, изгрдили га и изрезилили га преко новина, дућан му затворен, а и похарали га и, преко свега још, отерао зета и то зета народног посланика, ето ти!

ПАВКА

Ама, може ли то бити?

ДАНИЦА

Тако ће бити, веруј! И ти, место као паметна жена и као мајка, да пристанеш са мном па да

спасавамо оца од срамоте, а ти си се и сама ухватила у коло.

СПИРИНИЦА

И шта се напео тај Јеврем да буде посланик?

ПАВКА

Ама, зар може то бити да не буде изабран?

ДАНИЦА

Неће бити, ја што ти кажем! И место да се ти бар, мајка, за времена тргнеш...

СПИРИНИЦА

Па јесте... ето како се тргао Спира.

ПАВКА

А шта ти и помаже да се ја тргнем, кад је Јеврем већ раскинуо веридбу и отказао човеку, и....

ДАНИЦА

О, помаже то мени много кад знам да си и ти и тетка и теча, да сте сви са мном, онда ја смем...

XV

ЈЕВРЕМ, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕВРЕМ

Дакле, затворише капије. Павка, затворише капије!

ПАВКА

Нека затворе! Кад су затворили дућан, нека затворе и капије.

СПИРИНИЦА

А ко ће победити, Јевреме, ти или наш зет?

ЈЕВРЕМ

Који наш зет?

ПАВКА

Па наш зет. Шта се будиш?

ДАНИЦА

Мој заручник.

ЈЕВРЕМ

(Плане)

Јеси ли чула: он нити је више твој заручник, нити је наш заручник, нити је уопште заручник. Он је противник мој и противник владин, и он не може узети владину кћер за жену, па то ти је! Нећу више ни да ми га помињеш, разумеш ли? Моли Бога што је већ затворена капија па ми је тамо памет. (Павки и Спиринци) Водите је, водите је одавде.

ПАВКА И СПИРИНИЦА

'Ајдемо! (Одлазе све три).

ИВКОВИЋ

(Пошто је завршио исправку у говору одлази).

XVI

ЈЕДАН ГРАЂАНИН, ПРЕЂАШЊИ

ГРАЂАНИН

Добар дан, газда-Јевреме!

ЈЕВРЕМ

Добар дан!

ГРАЂАНИН

Имате ли новости?

ЈЕВРЕМ

Па пребраја се, у име Божје.

ГРАЂАНИН

Ја чух, газда-Јевреме 272; Ивковић, кажу, 214, а социјалисте 26.

ДАНИЦА

(Улази полако у Ивковићеву собу, седа за сто и преписује говор).

ЈЕВРЕМ

Е, а од кога си чуо?

ГРАЂАНИН

Од Симе порезника. Чух, па рекох 'ајде да свратим те да те обрадујем. Ми у име Божје, већ пијемо на твој рачун.

ЈЕВРЕМ

Ко пије?

ГРАЂАНИН

Грађанство.

ЈЕВРЕМ

Ау! Ама зар цело грађанство?

ГРАЂАНИН

Е, одох ја! Па ако што поузданије сазнам, ево ме опет!

ЈЕВРЕМ

Е, 'ајде, 'ајде!

ГРАЂАНИН

(Оде).

XVII

СПИРА, ЈЕВРЕМ

СПИРА

Једва, једва свршисмо!

ЈЕВРЕМ

Шта је?

СПИРА

Пребројасмо.

ЈЕВРЕМ

Па?

СПИРА

Не зна се, ништа се не зна.

ЈЕВРЕМ

Па како то: пребројасмо, а ништа се не зна?

СПИРА

Не можеш да му ухватиш крај. Једни веле: ти си изабран, други веле: ниси ти него Ивковић.

ЈЕВРЕМ

Ама како то једни веле ово, други оно!

СПИРА

Ето тако. Не можеш да му ухватиш крај, па то ти је!

ЈЕВРЕМ

По Богу људи, зар нико ништа не зна? Ама, зар може то да буде да нико ништа не зна? Зар председник није објавио кроз прозор, као пре?

СПИРА

Није!

ЈЕВРЕМ

Како би било, Спиро брате, кад би ти тркнуо донде да видиш у чему је ствар?

СПИРА

Па је л' сад идем отуд?

XVIII

МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

МЛАДЕН

(Улети задуван)

Газда! Ено од општине кренуо силан народ. Напред музика, упалили фењере и вичу, грдно вичу.

ЈЕВРЕМ

(Престрављено)

Шта вичу?

ДАНИЦА

(Завршила је препис и одлази из собе Ивковићеве.)

МЛАДЕН

Вичу: живио народни посланик, доле, горе! И... не знам шта још вичу.

ЈЕВРЕМ

(Спири)

Ама па они ће сад овде под прозор, је ли? Доћи ће да ме поздраве, а ја треба да им одговорим. Је ли, Спиро?

СПИРА

Па јест, такав је обичај...

ЈЕВРЕМ

Дабоме да треба да одговорим.. Па где су сад онај Секулић, па онај Срета? Никога нема сад кад ми највише требају. А и ти (Издере се на Младена) бар да умеш честито да ми кажеш. Што ћутиш, брате? Што не говориш: иду ли, ко иде, је л' одавно иду, је л' овамо иду? А и ти, Спиро, што си се ког ђавола смрзо? Трчи, брате, по кући као да је твоја кућа. Зовите Павку, Даницу. Зовите их нека упале свеће на прозоре! (Одјури и Спира и Младен.) И откуд сад да ми падне наједанпут на памет говор? Нисам ја државни апарат, па да ми тако наједанпут макар шта падне на памет!

XIX

ЈЕВРЕМ, ПАВКА

ПАВКА

(Носи две милихерц-свеће.)

Какве свеће, бога ти, тражиш?

ЈЕВРЕМ

Илуминација, ракетле, миликерц-свеће, музика, народ. Разумеш ли?

ПАВКА

Па је л' да упалим свеће на прозоре?

ЈЕВРЕМ

Ама какве свеће! Остави то, молим те! Павка, знаш ли ти шта је то народни посланик?

ПАВКА

Знам!

ЈЕВРЕМ

Е, ако знаш, ето, погледај ме: ја сам народни посланик.

ПАВКА

Је л' свршено?

ЈЕВРЕМ

Свршено!

ПАВКА

(Усхићено)

Јевреме!

ЈЕВРЕМ

А, Јевреме, сад, а јуче мал' ми ниси разбила главу кључем од дућана.

ПАВКА

Јевреме, опрости!

ЈЕВРЕМ

Погледај ми у очи, хоћу да видим јесу л' ти наишле сузе на очи?

ПАВКА

Јесу!

XIX

ДАНИЦА, СПИРА, СПИРИНИЦА. ПРЕЂАШЊИ

ДАНИЦА

Је л' истина што ми каже теча?

ЈЕВРЕМ

Јесте, ви сте пропали!

ДАНИЦА

Ко је пропао?

ЈЕВРЕМ

Ви, опозиција!

ДАНИЦА

А ко је изабран?

ПАВКА

Ми смо изабрани.

ЈЕВРЕМ

И сад ће доћи народ, ево већ иде народ... (На једанпут му падне на памет и лупи се по челу) Народ, говор! Ето, ћаскам са вама па заборавио на говор.

Ама ћутите кад вам кажем..... ћутите, разумете ли... (Шета узбуђено и смишља говор).

СПИРИНИЦА

(Спири на само).

Јеси ли гласао?

СПИРА

Јесам!

СПИРИНИЦА

За кога?

СПИРА

Па за зета, али ћути да не чује, јер видиш како је испало.

СПИРИНИЦА

Па дабоме, кад си ти одмах потрчао да гласаш. Кажем ти: Спиро, почекај да видимо. Аја, хоће човек да гласа.

СПИРА

Ето ти сад; па јеси ли ме ти терала на гласање.

СПИРИНИЦА

Па јест, ал' ти си могао да отежеш, него...

ЈЕВРЕМ

Ама, ћутите кад вам кажем! Ето, сад ми је испало из памети и оно што сам смислио. Просто ми испало, па то ти је!

ДАНИЦА

Знаш шта отац?

ЈЕВРЕМ

Ћути кад ти кажем!

ДАНИЦА

Ево покушала сам ја да напишем један говор.

ЈЕВРЕМ

Ти?

ДАНИЦА

Ево, прочитај ако не верујеш.

ЈЕВРЕМ

(Сумњиво)

А да није нешто он то подметнуо, па опет: доле влада?

ДАНИЦА

Прочитај слободно, па ако не ваља...

ЈЕВРЕМ

(Чита гласно).

„Драга браћо! Поверење исказано ми данас јасан је израз ваше тежње да у народноме представништву буду искрено заступљене ваше родољубиве жеље за добро и напредак наше отаџбине. Примајући из ваших руку и из ваших душа то поверење, ја полазим у Београд са чврстом одлуком да те ваше тежње искрено, истрајно и одлучно заступам!... (Врло задовољан досадањом садржином, прекинуо читање и погледао задовољно у Даницу) Моја крв, посланичка крв!... (Чита даље) На овоме светоме месту које ћу ја као ваш представник заузети... (Прекине, узме Даницу за руку и пољуби је у чело) Био

сам љут на тебе, али сад ти праштам. Данас ти праштам.

XXI

МЛАДЕН, ПРЕЂАШЊИ

МЛАДЕН

(Улети као бесомучан.)

Газда, ево их већ на ћошку! (Издалека се чује музика).

ЈЕВРЕМ

(Тргне се)

Ћут! Ћут! Што се дереш, брате! Ко те је поставио да ми се ту дереш!... Павка... Данице... Спиро... сви... сви... одите ближе.., ево иду! (Чита) Драга браћо! Поверење исказано ми... (Својима) Немојте да ме остављате самог, одите овамо, ближе!

XXII

ИВКОВИЋ, ЈОВИЦА, ДВА ГРАЂАНИНА И ПРЕЂАШЊИ

ИВКОВИЋ

(Улази у своју собу са Јовицом и још два грађанина и врло живо разговарају).

МЛАДЕН

(Сети се)

А јес', а ја заборавио, ево и ово. Даје му листић).

ЈЕВРЕМ

(Узима и загледа).

Шта је ово? Спири) Па је л' ти кажеш 271 глас?

СПИРА

Тако сам ја чуо? Ко ти то јавља?

ЈЕВРЕМ

(Младену)

Ко је ово послао.

МЛАДЕН

Цена кафеџија.

СПИРА

(Узео је писмо из руку Јевремових и гледа).

Па ово није гласова. Ово је 113 динара рачун.

ЈЕВРЕМ

(Узима рачун натраг).

Какав рачун?

МЛАДЕН

Па за пиће и музику.

ЈЕВРЕМ

Ама какво пиће. Оставите се сад пића! О, људи Божји, спасите ме тог пића! (Збуни се) Ето, сад не знам ни где ми је говор?

ДАНИЦА

Ето ти га у руци!

ЈЕВРЕМ

Јес', Бога ми! (Он у једној руци држи говор 'а у другој рачун. Збунио се, час почне да чита рачун, час говор, па их мења из руке у руку. Најзад се наљути, згужва рачун и баци га па почне читати говор.) „Поверење исказано ми данас, јасан је израз ваше тежње". Павка, је л' то музика свира?... „Тежње да у народноме представ-

ништву буде искрено заступљене"... И сад нашао да ми донесе рачун?.. Свирају је ли?... Па они су већ стигли? (Музика под самим прозором. С поља велика вика. Он прилази узбуђено прозору, бришући се од зноја.)

ИВКОВИЋ

(Прилази своме прозору)

НАРОД

(Споља)

Живио! (Затим се чује појединачно). Пст! Мир! Чујмо! Чујмо! Чујмо!

ГОВОРНИК

(Споља)

Драги брате и изабранице народни! Ти чујеш одушевљене усклике народа, који твој избор сматра као победу народне свести, а пораз насиља и неправде. Поверење које смо ти ми, твоји бирачи, данас овако сјајно манифестовали, оправдаћеш једино радом твојим у скупштини, радом који на првом месту треба да посведочи твоју и нашу љубав према отаџбини! Живио! Живио!

НАРОД

Живио! Живио! Живио! (Музика свира један крађи марш

ЈЕВРЕМ И ИВКОВИЋ

(За време музике сваки на свом прозору клања се напоље. С поља разнолики и због музике неразумљиви узвици. Кад музика престане, почну обојица једновремено, само што Ивковић говори на памет, а Јеврем чита)

Драга браћо! Поверење исказано ми данас, јасан је израз ваше теж...

НАРОД

Доле! Уа! Уа! Уа! (На позорницу лете кромпири, главице купуса, јаја, којима Јеврема народ гађа).

ИВКОВИЋ

(Тргне се с прозора и живо се објашњава са онима у његовој соби).

ЈЕВРЕМ

(Покушава сам да настави)

...„Ваше тежње да у народноме представништву..." (Гужва капут, хартију и све што му дође под руку).

НАРОД

Уа! Уа а а а! Доле! Доле! Доле Прокић! Живио народни посланик Ивковић! Живио Ивковић

ДАНИЦА

(Жалећи оца, хоће да га одвуче од прозора)

Отац!

ЈЕВРЕМ

(Гурне је па би ипак хтео да настави говор.)

Овај... ваше тежње...

НАРОД

Доле! Доле! Прокић! Туш! Туш! (Музика свира ужасан џумбус, бубањ бије бесомучно и диже се паклена дрека).

ДАНИЦА

(Успела са Павком да га одвуку од прозора и нешто му објашњавају чему се он опире.)

ИВКОВИЋ

(За то време пришао прозору.)

НАРОД

Живио Ивковић! Живио!

ЈЕВРЕМ

(Својима)

Ама шта је ово по Богу људи? Ено хоће онај да ми отме, хоће ча силу да ми отме.

ИВКОВИЋ

(Говори)

Драга браћо! Поверење исказано ми данас јасан је израз ваше тежње да у народноме представништву буду искрено заступљене ваше родољубиве жеље за добро и напредак наше отаџбине...

ЈЕВРЕМ

Гле! гле! (Чује говор и чисто не верује. Развија своју артију и прати даљи говор Ивковићев)

ИВКОВИЋ

...Примајући из ваших руку и из ваших душа то поверење, ја полазим у Београд са чврстом одлуком да те ваше тежње искрено, истрајно и одлучно заступам на овоме. (Тражи реч) На овоме...

ЈЕВРЕМ

(Дрекне)

...Светоме месту...

ИВКОВИЋ

Светоме месту, које ћу ја као ваш представник заузети, стараћу се да се савесним радом одужим вашем поверењу. Хвала вам, браћо!

НАРОД

Живио! Живио! (Музика свира један марш све до краја сцене.)

ЈЕВРЕМ

Дочепа се за косу)

Па овај украо мој говор!... (Одјури Ивковићевим вратима, откључа их и улети у његову собу) Господине.... Господине... (Клоне) ...Ништа, хтео сам... управо.., дакле, ти си изабран за народног посланика?

ИВКОВИЋ

Ја, газда-Јевреме.

ЈЕВРЕМ

(Враћа се у своју собу, а Ивковић улази за њим.)

Ама је л' то истина, људи? Је л' то истина, Спиро?

ИВКОВИЋ

Цела је истина, газда-Јевреме.

ЈЕВРЕМ

Зар толике муке?

СПИРИНИЦА

И брукє!

ПАВКА

Па дућан.

ЈЕВРЕМ

Па трошкови... (Ивковићу) Бар кад би хтео да признаш половину трошкова кад си ми отео мандат.

ИВКОВИЋ

Не могу, јер сад имам трошкова око сеобе из вашег стана...

ЈЕВРЕМ

А ти хоћеш да се селиш, а?... (Прилази Ивковићу) Лепо си говорио, мора ти се признати да си лепо говорио. (Узме га поверљиво) Разбојниче опозиционарски, добро си ми се осветио; пре ја теби украо говор, а сад ти мени...

ИВКОВИЋ

(Смеје се)

Да, да!

ЈЕВРЕМ

Што ти је, Боже мој, судбина! Нећу ићи у Скупштину као посланик ал' ћу ићи као скупштински таст. (Ивковићу) Ја ћу ти писати говоре!...

ПАВКА

А дућан, Јевреме? — Зар и сад нећеш да се сетиш дућана?

ЈЕВРЕМ

Дућана?... И то је истина... (После извесне борбе) Дај ми кључ, Павка!

НАРОД

Живио! Живио!

ИВКОВИЋ

(Појављује се на прозору и народ кличе, а музикамного бурније свира. Даница крај њега. Спира и Спиринца нешто се препиру што се не чује од музике и ларме, а Јеврем, држећи у једној руци кључ а у другој говор, стао узбуђен и плаче).

ЗАВЕСА.

ОПАСНА ИГРА

Комедија у три чина

Л И Ц А:

Доктор *Хиполит Монел.*
Проф. Универзитета Др. *Базил Омски.*
Др. *Ален,* његов асистент.
Хорас Овен, сликар
Данијел.
Гулдн.
Г-ђа *Гулдн.*
Нанета
Марија
Шофер.

Догађа се у вили Др. Монела, двадесет километара удаљеној од града.

I ЧИН

Радни кабинет у вили Др. Хиполита Монела са великим прозором у испусту који гледа у парк. Тај је прозор широм отворен те из парка допире пуна светлост и свежина.

Сто, за којим седи дубоко занет у студије Др. Монел, претрпан је књигама у које се он зарио. Међу намештајем запажа се по који предмет који казује да је ово радни кабинет лекара-научника.

I

МОНЕЛ, НАНЕТА

НАНЕТА

(Долазећи из парка под разапетим сунцобраном, на прозору):

Татице! (Пошто је он не чује понавља јаче) **Татице, нећу ли вас узнемирити? Имала бих нешто да вам кажем.**

МОНЕЛ

(Дигне главу и разведри се кад је види):

Али не, дете моје, уђи слободно! (Склопи књигу из које је читао и окреће се са столицом заједно ка улазу).

НАНЕТА

(Улази у кабинет и прилази му):

Што не изиђете мало у парк, татице? Напољу је тако пријатно и свеже.

МОНЕЛ

Допире та свежина и овамо! (Показује на отворен прозор).

НАНЕТА

Не бих вас узнемирила, али имам да вам се жалим.

МОНЕЛ

Да се жалиш? Је ли што озбиљно? Но, да чујем?

НАНЕТА

Ја мислим, татице, да је то врло одвратно што ради Марија.

МОНЕЛ

А шта то ради?

НАНЕТА

Ено је у парку са шофером. Сели на клупу, загрлили се и љубе се. Не можете замислити како је то одвратно.

МОНЕЛ

(Устаје, узбуђено).

Марија? Ето, ето... Такве ствари. Ако држиш шофера, не смеш собарицу; а ако држиш собарицу, не смеш шофера. То је читав проблем. То се просто не може поднети.

НАНЕТА

Вас је то тако узбудило?

МОНЕЛ

Та да... у мојој кући. И најзад, не бих желео такве ствари ти да видиш.

НАНЕТА

(Не придавајући важност ствари).

Ах... што се мене тиче...

МОНЕЛ

Знам већ... али не бих желео тако одвратне појаве...

НАНЕТА

И не могу да разумем што ће им то; шта имају од тога: зашто се љубе?...

МОНЕЛ

Једна ружна навика, један одвратан нагон.

НАНЕТА

Па шта је то у основи пољубац? (Седа у Монелову столицу).

МОНЕЛ

Пољубац?... Пољубац је физички додир усана, обичан додир усана или усана и образа или усана и руке... то је физички! Морално... морално... пољубац уопште и нема своју моралну основу.

НАНЕТА

Не видим ја ту ничега ни моралног ни неморалног.

МОНЕЛ

Један исти пољубац може бити и моралан и неморалан? Зависи од намере коју он има. Не мора то бити ни пољубац, може и само руковање бити морално и неморално. Пољубац... Занима ли те ствар?

НАНЕТА

(Која је завиривала у једну књигу).

О, да, ја слушам.

МОНЕЛ

Занима ли те?

НАНЕТА

Не занима ме али ме интересује.

МОНЕЛ

(Наставља).

Пољубац... мислим на овај шоферов и собаричин пољубац, нема никакве садржине; нема ничега узвишеног, ничега идеалног у себи и ако га поете убрајају у божанствене појаве. На против, у тој појави, реално посматраној, има одвратности, има животињског нагона. Пољубац не реагира психички — и то је једна поетска лаж — он реагира само физички, узбуђује и изазива ниже инстикте. Морално јак човек и морално јака жена пољубац мора сматрати као унижење.

НАНЕТА

Али зар пољубац једнога шофера и једне собарице заслужује толику дискусију?

МОНЕЛ

Није реч само о томе специјалноме пољупцу већ уопште о пољупцу који потиче из истих мотива.

НАНЕТА

На све то не вреди трошити речи! Ви ћете, татице, данас имати госте?

МОНЕЛ

Да, да, госте који ће се забавити код нас два и три дана, а можда и више.

НАНЕТА

Спремили смо горње собе.

МОНЕЛ

За два господина?

НАНЕТА

Да. Тако сте рекли.

МОНЕЛ

Знам да сам рекао, али малочас су ми јавили телефоном да им се придружио још један пријатељ, Хорас Овен, сликар. Ја га не познајем.

НАНЕТА

Овен? Ах, томе се тако радујем. То је знаменити сликар који је на јесењој изложби добио прву награду за слику „Помрачење". О томе је много писано.

МОНЕЛ

Но, добро је што га бар ти познајеш. Она друга два господина су доктор Базил Омски, професор универзитета, и доктор Ален, његов асистент.

НАНЕТА

То знам већ, рекли сте ми.

МОНЕЛ

Не знам шта треба припремити за овога трећега господина, али ови професори су без претензија. Доктор Омски је мој стари пријатељ и долази ми мало на разговор и на чист зрак.

НАНЕТА

За онога трећега господина, треба, у најмању руку, припремити још једну собу.

МОНЕЛ

Да. И то би имала бити брига Маријина а не шофер. (Оде на задњи прозор) Марија!

НАНЕТА

Нећете је моћи дозвати, сад ћу вам је ја послати. (Отрчи напоље. С поља се чује аутомобилска труба.)

II

МОНЕЛ, МАРИЈА

МОНЕЛ

(Враћа се столу, седа и почне опет прелиставати књигу коју је мало пре напустио.)

МАРИЈА

(Долази.)

Милостиви господине. Госпођа и Господин Гулдн дошли су у посету и моле вас да их примите.

МОНЕЛ

Госпођа и Господин Гулдн? Ко су то?

МАРИЈА

Наши први суседи. Она зелена вила на седамнаестом километру.

МОНЕЛ

Откуд они? (Устаје) Нека изволе.

МАРИЈА

Сад ће, задржали су се у парку, у разговору са госпођицом Нанетом.

МОНЕЛ

Тако? Добро! А, овај... ви сте спремили гостинске собе, Марија?

МАРИЈА

Да.

МОНЕЛ

Имамо једнога госта више, спремите и ону собу до веранде.

МАРИЈА

Рекла ми је већ госпођица. А кад стижу гости?

МОНЕЛ

(Погледа на сат)

Могли би већ бити овде.

МАРИЈА

Па да, шта је то двадесет километара. Онда морам пожурити. (Пође)

МОНЕЛ

Овај... Марија... Није само то што сам имао да вам кажем.

МАРИЈА

(Враћа се).

Молим!

МОНЕЛ

(Ипак збуњен).

Ја налазим... управо, ја бих желео да се више не понављају такве појаве...

МАРИЈА

(Изненађена)

Какве појаве?

МОНЕЛ

Зар вама одиста прави то некакво задовољство, то љубљење?

МАРИЈА

(Постиђено).

Боже мој, господине...

МОНЕЛ

Најзад, рецимо и да вам чини извесно задовољство, али, реците ми, зар не би ви могли да се одречете тога задовољства?

МАРИЈА

Па могла би, али доцније.

МОНЕЛ

Кад доцније?

МАРИЈА

Па кад остарим.

МОНЕЛ

Хвала лепо! Зар ви мислите да ћу вас ја држати у кући да се љубите све док не остарите!

Или, мислите ли ви да ја држим шофера само због вас?

МАРИЈА

Не мислим.

МОНЕЛ

И ако ја због вас отпустим шофера па вам ускратим то задовољство?

МАРИЈА

Боже мој, па не мора то бити баш шофер.

МОНЕЛ

Може и ко други. Врло искрен одговор! Одговор уз који пристају све жене на свету само нису тако искрене као ви па да то јавно кажу.

МАРИЈА

Боже мој, господине, па шта ја могу...

МОНЕЛ

Можете бар да своје рђаве навике не приказујете јавно, у парку. Ја сам свој парк уредио за другу врсту уживања, а не за...(Чује се споља разговор и Г-ђа и Г. Гулдн виде се кад прођу крај прозора).

МАРИЈА

Ево их!

МОНЕЛ

Добро, идите! (Полази у сусрет гостима).

МАРИЈА

(Пошто пропусти госте, повлачи се).

III

ГОСПОЂА И ГОСПОДИН ГУЛДН, МОНЕЛ

МОНЕЛ

Пријатно сам изненађен чашћу коју ми указујете.

ГУЛДН

Суседи смо, господине докторе, раздвајају нас свега два километара, а тако се мало виђамо..

МОНЕЛ

Одиста, одиста. Извол'те (Нуди им места).

ГОСПОЂА ГУЛДН

Дошли би можда и чешће, код вас је тако пријатно, али се увек бојимо да вас не узнемиримо. Кажу: доктор Монел сав се предао научним студијама, па нисмо имали храбрости да вас узнемиримо.

ГУЛДН

Одиста, докторе, ви сте се и сувише предали тим књигама. Тако бар кажу.

МОНЕЛ

Да, посвећујем им све своје време. Ранија велика лекарска пракса коју сам имао није ми давала ни тренутка времена, па сад то морам накнадити.

ГОСПОЂА ГУЛДН

А је ли то истина, да сте се само за љубав тих књига и ваших студија одрекли славе најзнаменитијег лекара?

ГУЛДН

И огромних прихода које вам је та слава доносила?

МОНЕЛ

Да. Чим ми је било довољно и славе и прихода, чим сам могао да обезбедим себи угодан живот, ја сам купио ову вилу, далеко од града, комплетирао сам своју библиотеку, повукао се и предао послу.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Заробили сте се за љубав науке. То је лепо, то разумем и ценим, али ви имате крај себе још једнога заробљеника чија младост...

МОНЕЛ

Мислите на малу Нанету?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Да, мислим на ту малу, дражесну госпођицу.

ГУЛДН

То нам је дете врло симпатично.

МОНЕЛ

Да, мала је красна, умиљата...

ГОСПОЂА ГУЛДН

И ви без сумње имате намере да усрећите то дете?

МОНЕЛ

Ал' она је већ срећна, она се тако добро осећа овде...

ГОСПОЂА ГУЛДН

Па ипак, не мислите ваљда да је целога живота задржите крај себе?

ГУЛДН

Она је већ дорасла.

ГОСПОЂА ГУЛДН

И кад би се нашла можда каква згодна прилика?

ГУЛДН

Младић који би својим врлинама давао јемства да би је могао усрећити?

МОНЕЛ

(Изненађен)

Ви говорите о удаји Нанетиној?

ГУЛДН

Да. Најзад, ако дозволите, ми ћемо вам рећи отворено оно што мислимо.

ГОСПОЂА ГУЛДН

И ради чега смо управо и дошли.

МОНЕЛ

(Још увек изненађен)

Ах, тако! Сад разумем.

ГУЛДН

Ви познајете нашега Едуарда?

ГОСПОЂА ГУЛДН

И извесно не би имали шта приговорити томе дечку. Лепо васпитан, без порока...

ГУЛДН

И богат, то јест, богат наследник, јер ви знате, ми немамо деце сем њега?

МОНЕЛ

(Не уме да се прибере)

Ви мислите дакле на вашега сина?

ГУЛДН

А што вас то толико изненађује?

МОНЕЛ

Али ни мало, ни мало ме не изненађује. Само у толикој сам забуни, што нисам никад мислио на то. Ја чак, право да вам кажем, нисам досад ни приметио да је Нанета толико дорасла.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Њој је већ пуних деветнаест година, ако се не варам?

МОНЕЛ

Да, тако је, имате право, пуних деветнаест.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Но, па кад је девојка у тим годинама, онда се њени родитељи или стараоци могу већ бавити бригом о удаји.

ГУЛДН

У толико пре још кад се јави овако добра прилика као што је наш Едуард. Зар не? Рекао сам вам, докторе, Едуард је наш једини наследник, а морам вам рећи још и то да оно што ће наследи-

ти није тако мала ствар за једну сироту усвојеницу. Јер Нанета је само ваша усвојеница?

МОНЕЛ

Па...

ГОСПОЂА ГУЛДН

Или можда само сироче о коме ви водите старање, а без икаквих обавеза.

МОНЕЛ

Па... можда и тако.

ГУЛДН

Но, па онда, зар би и могла пожелити бољу срећу но што је ова?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Ви још ништа не кажете, господине докторе, шта мислите о нашој понуди?

МОНЕЛ

Шта мислим? Али, ја немам права да мислим, немам права ни да одлучујем. Ја сам Нанету тако васпитао да она сама о себи мисли и сама одлучује. Дозволите дакле! (Диже се и оде прозору). Нанет! Нанет! (Враћа се) Нека вам она сама одговори.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Па ипак ви као...

МОНЕЛ

Ви знате да нисам родитељ.

ГУЛДН

Ал' ви сте је одгајили и имате сва родитељска права.

МОНЕЛ

Сва, осим тога једнога да одлучујем о њеној судбини.

IV

НАНЕТА, ПРЕЂАШЊИ

НАНЕТА

(Пошто је прошла парком крај отворена прозора, улази):
Ви ме зовете, татице?

МОНЕЛ

Ти си се поздравила са госпођом и господином Гулдн?

НАНЕТА

Ох, да! Ми смо већ разговарали у парку. Извините, татице, ја сам требала и да вам доведем овамо госте, али ме је госпођа замолила да изостанем, јер има са вама разговор који не би хтела у моме присуству да води.

МОНЕЛ

Дакле, ради тога разговора сам те и позвао. Госпођа и господин Гулдн учинили су ми извесне понуде које се на првом месту тебе тичу. Ти познајеш младога господина Едуарда Гулдна?

НАНЕТА

Да, познајем га врло добро. Сретамо се често, а у тенису ми је и партнер.

МОНЕЛ

Он има за тебе извесне симпатије... (Госпођи и господину Гулдну). Зар не?

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Нанети)

О, он има за вас много симпатије.

МОНЕЛ

И његови родитељи, налазећи да би то била повољна прилика за тебе...

ГУЛДН

Он је једини мој наследник.

МОНЕЛ

(Наставља прекинуту реченицу)

...и верујући да ће затећи и код тебе потребно расположење или можда и симпатије, указују нам част да те запросе...

НАНЕТА

(Изненађена)

Мене? (Удари у смех).

ГОСПОЂА ГУЛДН

Али, да, дете моје, зар има ту чега чудноватог?

НАНЕТА

Та не, али ипак... ипак... мене?

МОНЕЛ

Ја остављам теби да одговориш на ову ласкаву понуду?

НАНЕТА

Па шта бих ја ту требала да одговорим?

МОНЕЛ

Да даш, рецимо, свој пристанак!

НАНЕТА

Нашта?

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Мало нервозно)

Но па... Нашта?... Како нашта? Зар вам није јасна наша понуда?

ГУЛДН

Тиче се ступања у брак са...

НАНЕТА

Да се удам?

ГУЛДН

Да, да се удате.

НАНЕТА

Ал' ја забога не видим разлога зашто би се удавала?

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Изненађена)

Не видите разлога?

НАНЕТА

Не!

ГОСПОЂА ГУЛДН

Разлози... Боже мој... разлога свакојако има..:

ГУЛДН

Разуме се да их има. Зар бих се ја женио и моја жена зар би се удавала да нема разлога.

НАНЕТА

Ја их не видим.

ГУЛДН

Али, забога. Па ви сте, на пример, разлог браку ваших родитеља, а Едуард је разлог... Па забога, господине докторе, то би ви најпре требали да објасните госпођици...

НАНЕТА

Али нашто објашњење?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Како нашто? Па да вас изведе из заблуде.

НАНЕТА

Та нисам ја ни у каквој заблуди. Ја само не видим зашто би ступала у брак. Разумем да се двоје уортаче ради извесног предузећа...

ГУЛДН

Па и брак је у неку руку предузеће.

НАНЕТА

Мислите? Шта је то, на пример, што би млади господин уложио као свој капитал у то предузеће?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Угодан живот, на пример.

ГУЛДН

Јер, не заборавите да је он мој једини наследник.

НАНЕТА

А ја, шта би ја требала да уложим?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Но па... љубав на пример.

НАНЕТА

А како је могу уложити кад је немам.

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Увређено)

Немате је према Едуарду?

НАНЕТА

Али не забога. На против, могу вам рећи да је мени господин Едуард симпатичан младић. Али ја уопште немам осећање љубави ни према коме.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Ни према коме. Како то може бити? Или ваљда...

НАНЕТА

Мислите нисам се још срела с оним према коме ћу је имати Варате се. Ја то осећање уопште немам и нећу га никада имати.

ГУЛДН

Но, то је интересантно!

ГОСПОЂА ГУЛДН

Али, дете моје, то је немогуће.

НАНЕТА

Уверавам вас да ја не умем волети. Мени недостаје нешто: ја немам тај осећај, уопште немам га.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Забога, господине докторе, зар је то могуће, или је то код мале нека врста уображења?

ГУЛДН

Како може једној младој девојци недостојати љубави! (Доктору) Па ви сте компетентни да то потврдите или оборите са вашег научног или медицинског гледишта. Зар то може, забога, бити?

МОНЕЛ

Ви знате да има људи који немају слух, не чују, има их који не виде боју, не разликују плаво од црнога, а има их који немају осећање укуса, не разликују слано од горкога...

НАНЕТА

Е, тако исто, видите, и ја немам осећање љубави и не разликујем женско од мушкога, према обома сам или подједнако равнодушна или подједнако расположена.

ГУЛДН

Не разликујете мушког од женске?

НАНЕТА

Ја мушке разликујем од женских само по томе, и ни по чему другоме, што носе чакшире.

ГУЛДН

Но, хвала лепо! Благодарим вам у име целога мушког пола.

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Обраћајући се доктору)

Чудновати назори!

ГУЛДН

И то код једне младе девојке. Докторе, забога, шта сте ви то учинили од овога детета? (Устаје и прилази доктору)

МОНЕЛ

(Устаје и сам)

Ја бих вас молио да ствар не узмете тако трагично.

ГУЛДН

Докторе, ваша би родитељска дужност била да малој избијете из главе ове бубице.

МОНЕЛ

Покушаћу.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Надате ли се и да ћете успети?

МОНЕЛ

Можда, покушаћу. Дајте ми мало времена.

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Поверљиво доктору .

Јер, морам вам поверљиво рећи: наш мали је необично заљубљен. Ако би му данашњи њен одговор однели то би поразно деловало на њега.

МОНЕЛ

Дакле, имајте стрпљења. То је најбоље, зар не?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Ви се нећете љутити ако ми опет за који дан увратимо?

МОНЕЛ

Разуме се!

ГОСПОЂА ГУЛДН

Ни ви, мала?

НАНЕТА

Та како! Мени је врло пријатно да вас видим. Зашто не би дошао и г. Едуард?

ГУЛДН

Ох, да, и он ће доћи, у своје време; јер сам и ја сам рад да ви мало изближе познате мога јединог наследника. Збогом, мала! Праштам се, господине докторе! (Рукује се).

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Праштајући се)

И до виђења! (Одлазе)

V

МОНЕЛ, НАНЕТА

НАНЕТА

(Пошто их је испратила, враћа се смејући се):

Ух, хвала Богу. Какви су ово људи са својим јединим наследником?

МОНЕЛ

Чула си. Мислим да сам добро урадио што сам захтевао да ти се да времена да размислиш?

НАНЕТА

И ако сте, татице, унапред знали да немам о чему да размишљам.

МОНЕЛ

Ипак... можда...

НАНЕТА

Ни ипак, ни можда. Оно што сам Гулдновима одговорила није резултат неких размишљања која би могла и да променим: то је резултат мојих осећања.

МОНЕЛ

А јеси ли ти одиста и поуздана у том уверењу? Мислиш ли да се код тебе, једнога дана, не могу јавити и другачи осећаји?

НАНЕТА

Забога, татице, ваљда ми није потребно вас уверавати? Ја сам крај вас одрасла, ми смо за-

једнички о свему томе размишљали, заједнички стварали извесна уверења, заједнички дошли до извесних одређених погледа на све појаве у животу, па сад...

МОНЕЛ

Па сад, видиш, ја сам само хтео да те ставим на пробу.

НАНЕТА

Боже мој, а зар је то потребно?

МОНЕЛ

(Пољуби је у чело).

Одиста није потребно. Ти ниси мало, ћудљиво девојче које мења уверења са тоалетама. Ти си ученик у којега се учитељ може поуздати. (Глас аутомобилске трубе). То ће извесно бити гости. Нанета, пођи им у сусрет!

НАНЕТА

Да, татице!

VI

ДР. ОМСКИ, ДР. АЛЕН, ХОРАС ОВЕН, МАРИЈА, ШОФЕР, ПРЕЂАШЊИ

МОНЕЛ

(Задовољно трља руке и шета победоносно).

НАНЕТА

(Враћа се, за њом Марија која носи два мала ручна куфера и шофер који носи сликарске ногаре и ролну платна).

МОНЕЛ

(Излазећи им у сусрет:)

Ах, то је лепо, то је врло лепо од вас!

ОМСКИ

Поздрављам вас, колега. Дозволите да вам представим: мој асистент Доктор Ален и господин Хорас Овен сликар.

ОВЕН

(Рукујући се)

Који се непозван натурио експедицији.

НАНЕТА

(За то време Марији и шоферу издаје наредбе где да носе ствари те они одлазе за њом)

МОНЕЛ

Ох, овде у самоћи гости су увек врло драги.

ОМСКИ

То је било сасвим случајно. Срели смо се јуче и ја му кажем, да ћу данас к вама у поље. „Поведите и мене — рече г. Овен — ако је лепа околина, могу обогатити моју књигу скица!".

ОВЕН

Не примајте, докторе, то тако како вам је речено. Мој пријатељ професор Омски хоће само ствари да да лепшу форму, а у истини ја сам рекао: „Поведите и мене ако сте сигурни да доктор Монел има добру кујну"!

АЛЕН

(Док они говоре, пришао је столу са књигама и зарио се у њих).

ОМСКИ

Ето, уметник...

ОВЕН

(Допуњава га).

..па искрен. То је одиста мало необична ствар, уметник па искрен.

МОНЕЛ

Али, господо, изволите сести, или је можда по вољи да изиђемо у парк?

ОМСКИ

Да тражимо ваљда мотиве за господина Овена? А не, радије ћемо се мало одморити. (Седају).

VII

НАНЕТА, ПРЕЂАШЊИ

НАНЕТА

(Враћа се, за њом Марија и шофер, који одлазе, а она остаје).

МОНЕЛ

Дозволите да вам представим. Моја мала. Мој пријатељ доктор Омски, доктор Ален и г. Овен, сликар.

НАНЕТА

(Рукује се са свима. Овену)

Ох, господине, ја вам се дивим. Толико сам желела да вас познам.

ОВЕН

О, да сам то знао, верујте, не бих дошао овамо.

НАНЕТА

(Изненађена).
Али зашто?

ОВЕН

Јер лично познанство са онима који желе да ме виде, то је моја трагедија.

НАНЕТА

Не разумем.

ОВЕН

Јер свако ко ме позна разочара се. То ће се исто и вама десити. Видећете.

НАНЕТА

А не, јер ја сам вас управо таквог замишљала. (Др Омском) Могу ли понудити што господи?

ОМСКИ

Ако смем молити само једну чашу хладне воде.

НАНЕТА

(Др. Алену).
А господин?

АЛЕН

Благодарим!

ОВЕН

А мене пропустите сад, али не заборавите понудити ме после доручка. (Одлази отвореноме прозору у позадини, посматра најпре, а затим вади из џепа блок, седа на столицу и преда се скицирању и не интересујући се разговором који

ће се водити и који он и не слуша, обраћајући по где и гдекад ажњу).

НАНЕТА

Молим! (Оде).

VIII

ПРЕЂАШЊИ, БЕЗ НАНЕТЕ

ОМСКИ

То је дакле та мала која нас интересује?

МОНЕЛ

Да, то је та ради које сам вас замолио да дођете? (Алену). Вама је позната ствар?

АЛЕН

Да. Господин професор је био тако љубазан да ме донекле упозна са вашом тезом и врло сам радознао.

МОНЕЛ

Морам вас, господо, упознати још и са извесним детаљима. Нанета је девојка без родитеља. Отац јој је умро нешто раније, а мајка кад јој је било две године. Нанета је била кћи једне сироте вратарке, у кући у којој сам ја становао, и, како је дете остало без икога, сажалио сам се и узео је к себи.

ОМСКИ

И њој је сада?

МОНЕЛ

Њој је сада пуних деветнаест година. Дакле, седамнаест година у мојој кући.

АЛЕН

И под вашим непосредним утицајем?

МОНЕЛ

Да, под мојим непосредним утицајем.

МАРИЈА

(Уноси чашу воде, служи Омскога, а затим одлази).

МОНЕЛ

Десило се некако да сам се ја баш у то доба материјално већ довољно обезбедио, решио да напустим лекарску праксу, да се повучем у један овако миран кутак и, снабдевен добром библиотеком, да се предам науци.

ОМСКИ

Говорио сам већ доктору Алену о вашој научној каприси.

МОНЕЛ

Зовите је и каприсом ако хоћете, али ја морам веровати у истинитост те каприсе када су преда мном већ и резултати. Мала Нанета, коју сам употребио за своје експерименте, то ће вам собом показати. Методама, о којима можемо доцније говорити, ја сам успео да у томе створењу, у тој младој девојци, потпуно уништим осећај љубави.

ОМСКИ

Мислите да сте успели?

МОНЕЛ

Ја сам вас позвао, господо, да се о томе уверите.

АЛЕН

Би ли били љубазни, господине докторе, да ми објасните у целоме вашу тезу. Господин професор ме је упознао онолико колико је то било могуће из ваших писама.

МОНЕЛ

Ах, то, разуме се није довољно.

ОМСКИ

Ни мени, јер, морам вам признати, писма у којима сте ми вашу тезу разлагали нису била довољно убедљива. Радије бих да вас чујем.

МОНЕЛ

(Устаје и говори најпре мирно и са разбором, а затим све живље и убедљивије).

Као што видите, господо, друштвени су односи с дана на дан све компликованији. Жена све више и више излази из куће и улази у живот: она све живље ступа у акцију и стаје према човеку као човек. И док се та појава очигледно и све рапидније развија, дотле се однос мужјака и женке налази још увек у истоме стању, у истој фази, у каквој се јавио у животињско доба човечанске историје. Више него то, могло би се чак рећи

да се тај однос развио у нарочити култ нашега друштва, заузимајући прворедно значење. А не може се порећи да та појава подрива све племените тежње једнога друштва.

ОМСКИ

(Клима главом одобравајући).

МОНЕЛ

И све дотле, док човек и жена не потисну у треће-степени, четврто-степени фронт култ мужјака и женке... све дотле, они се у заједничкој акцији не могу срести и погледати очи у очи као два човека. У најуређенијој друштвеној организацији, у пчелињаку, нагон је сведен на најспоредњији значај и толико запостављен да се трут, по свршеној функцији, чак убија као сувишан, и зато друштвена организација пчела и почива на најздравијој основи. Одатле се дакле мора поћи, ако се хоће да и наука има учешћа у развитку човечанства и ако хоће томе развитку да допринесе свој дужни део.

АЛЕН

Пардон, господине докторе. Дозволите само једно питање: мислите ли ви на социјалан или физиолошки преображај друштва?

МОНЕЛ

Социјалан преображај припада револуцији; физиолошки науци.

ОМСКИ

Ви ћете нас, драги докторе, свакојако упознати са методама којима ви мислите да би се тај физиолошки преображај могао извести?

МОНЕЛ

Разуме се да ћу вас упознати.

ОМСКИ

Ако мислите да се задржите у области психичких појава, ви свакојако помишљате да се служите васпитањем или сугестијом, али ја не видим улогу медицине у томе случају?

МОНЕЛ

Ако ми поклоните стрпљење, одговорићу вам, драги професоре, на сва та питања. Циљ је, дакле, да се култ мужјака и женке ако не уништи а оно бар запостави, сузбије, потисне на последње место, како би се човек односио подједнако према човеку без обзира на то да ли он носи чакшире или сукњу. Само када би се то постигло, наше би се друштво поставило на једну нову и здраву основу која би му обезбедила напредак и развитак. То је дакле циљ!

ОМСКИ

Да!

МОНЕЛ

Питање је сад: начин на који би се то постигло?

ОМСКИ

Да, то је питање.

МОНЕЛ

Ја сам у својим дугим размишљањима постављао себи овакво питање: Један оператор сече својим хируршким ножем један човечји орган, прст, руку, ногу — зато да би болесни део одстранио те омогућио да здрави део организма остане и даље снажан и правилно функционише. Хирургија дакле одсеца онај део тела који прети да разболи цео организам и, на тај начин, спасава здравље целоме организму? Је ли тако?

ОМСКИ И АЛЕН

Да, тако је!

МОНЕЛ

Лепо! Настаје дакле питање: зашто се не би могао исти хируршки метод употребити и у области психе. Постоји у души човековој један нагон који није здрав и који прети да разболи цео организам или, ако хоћете: постоји у души човековој један нагон који може бити и здрав, али се развио до ненормалних димензија, те смета правилној функцији осталих, племенитијих нагона. Зашто се тај нагон не би могао тако исто одстранити да би се спасло здравље целоме духовноме организму човековом?

ОМСКИ

Хируршки?

АЛЕН

Ножем?

МОНЕЛ

Ах, не! У душу се не забада нож. Али, операцијом коју сам ја предузео и, могу вам рећи, и успео, ради чега сам управо и био слободан да вас призовем те да вам резултат својих експеримената прикажем.

ОМСКИ

То је одиста интересантно.

АЛЕН

То би означавало читаву револуцију у области психоанализе.

МОНЕЛ

Пошао сам од овога: Један од најопаснијих нагона у човеку, то је љубав. Жена, јер је уз њу још и лепота лица и тела, пење опасност тога нагона до кулминације. Због љубави према жени у староме су веку ратовали и уништавали се читави народи; у средњем су веку људе масама убијали, вешали, тровали, давили и уопште свели циљ живота на робовање нагону љубави према жени. У данашњем друштву тај исти нагон тешко омета правилне односе друштвене. Он се испречава и у политици и у науци и у уметности и у свима јавним манифестацијама духа и снаге и то увек штетно дејствујући. Тај нагон слаби карактере, подрива ауторитете, колеба уверења и, као зем-

љотрес разорава зидове породичнога живота те пољуљава темеље и основе друштвене. И што је најгоре, тај нагон не јавља се сам; он уводи у друштво и свој пород, читаву фамилију порока: пакост, злобу, завист, лицемерство, неискреност, лаж, вероломство, непостојаност, мржњу па, великим делом, и злочин. Уништити у човеку нагон љубави, или му бар одузети значај који данас има у односу људи, значи очистити друштво од свих ових порока; значи створити основе за здравије односе људи; значи...

ОМСКИ

Значи створити новога човека.

МОНЕЛ

То сам и учинио.

ОМСКИ

И резултат ваших опита?

МОНЕЛ

То је мала Нанета.

АЛЕН

Нов човек?

МОНЕЛ

Или нова жена, ако хоћете! Код мога проблема не постоје два термина постоји један једини: човек, и разликује се, бар за сада, само

формом ношње, онако од прилике као што се по спољашности, по ношњи, разликује руски мужик од шпанског тореадора.

ОМСКИ

И шта је то што сте код нове жене постигли?

МОНЕЛ

Мала Нанета, коју сте видели мало час, нема осећања љубави; у њој је то осећање потпуно угинуло или, још боље, није се никада ни јавило. Она је равнодушна и опходи се према мушкоме као према другарици или другу. У ње нема нагонских емоција, нема срчане узнемирености, сентименталних сањарија, баналних узалудица. Ничега тога. Ја сам једним систематским радом, кроз дуги низ година, све од њенога најранијега детињства, вршио ту операцију, све док нисам у њој потпуно уништио нагон љубави.

ОМСКИ

А методе којима сте то постигли?

АЛЕН

Да, то је управо битно у целој ствари, те методе?

МОНЕЛ

Не мислим да их сачувам као тајну, али бих желео да се најпре убедите у резултат тих метода па тек затим да вас упознам са њима. Могу вам ипак рећи да се нисам задржао само на психоа-

налитичким студијама. Користио сам се и окултистичком литературом свију народа. Заривао сам се и у египћанске папиросе, уносио сам се и у старе будистичке легенде, а нека вас не изненади када у мојој библиотеци нађете и преписе кинеског мистичара Вун-Чиа, чији списи датирају стотине година пре Христа. Једном речи, тражио сам и сабрао све тајне старих народа и све истине најмодернијих знанствених метода и — на основу њих поставио сам основе једној научној методи која би се можда могла назвати психотехника.

ОМСКИ

И мала је Нанета дело те психотехнике?

МОНЕЛ

Да, мала Нанета, или, боље рећи, једно женско створење коме недостаје осећај љубави.

ОМСКИ

(Вртећи сумњиво главом.)

Хм! Хм! О томе би се одиста требало и уверити.

МОНЕЛ

То је управо оно што ја желим.

ОМСКИ

(Разговара поверљиво са Аленом.)

МОНЕЛ

Ако вам је, господо, неугодно да преда мном

гласно изражавате своје сумње, ја се могу и уклонити?

ОМСКИ

То не. Разговарамо управо о томе... Не видимо на који би се начин могли уверити да у мале Нанете не постоји осећање љубави.

МОНЕЛ

Изволите изабрати начин који ви налазите за најподеснији.

АЛЕН

За нас би од претежне важности било уверити се: да ли је то код госпођице само једно уверење, у овоме случају чак можда и сугестија, или је код ње збиља угушен осећај љубави?

ОМСКИ

Да, о томе нам се треба уверити.

АЛЕН

(Омском).

Али ја не видим само како, господине професоре?

МОНЕЛ

(Пошто је размишљао).

Ево, господо, начина. Ви сте, господине асистенте, млад човек и, ја мислим, могли би се и допасти. Дакле, примите ви на себе ту за-

дању. Оставићемо вас саме, вас и Нанету, па ви изволите чинити покушаје. Ако је потребно изјавите јој и љубав, ја немам ништа против тога. Чините уопште све покушаје који би били кадри изазвати код ње реакцију и пробудити осећај љубави, ако мислите да је сугестијом успавана.

АЛЕН

(Женирајући се)
Али...

ОМСКИ

Готово ја не видим да би се ствар на други начин могла извести. (Смејући се) Најзад, науци се морају и жртве поднети. Зар не?

АЛЕН

О, то не би била жртва, али, мислим, недостојно је.....

МОНЕЛ

Све је достојно што човека води истини. То је једини начин и њиме се морамо послужити. Неколико топлих речи, неколико ласкавих комплимената, неколико нежних погледа и то делује код младе девојке.

АЛЕН

Да, кад је све то искрено.

МОНЕЛ

На против, девојке пре освоји све то кад је неискрено.

ОМСКИ

(Алену)

Најзад, драги ученице, покушајмо. Експеримент није опасан по живот, а ако и има каквих опасности те су опасности чак и пријатне.

МОНЕЛ

Да, покушајмо! (На вратима): Нанета! Нанета!

ОМСКИ

Уосталом, то девојче је тако лепо и дражесно да скоро жалим што у овом случају доктор Ален није професор универзитета, а ја његов асистент.

АЛЕН

Ви ме, професоре, само храбрите!

IX

НАНЕТА, ПРЕЂАШЊИ

НАНЕТА

(Долази)

Звали сте ме, татице!

МОНЕЛ

Да. Ја и мој колега имамо важне и другарске разговоре, па да не би младоме доктору било несносно међу нама, молим те да му поклониш неколико часова. Води господина у парк, покажи му твоју зимску башту и одведи га можда до обале. Хоћеш, је ли?

НАНЕТА

Како да не, само ако је господину по вољи?

АЛЕН

(Који је при њеној појави одмах устао)

О, зар сумњате?

НАНЕТА

Изволите, дакле. Почећемо са мојом зимском баштом, то је моја мала држава пуна разнобојних поданика. Изволите само! (Одлазе).

X

ПРЕЂАШЊИ, БЕЗ АЛЕНА И НАНЕТЕ

ОМСКИ

Изгледа ми да је мој асистент овом приликом добио тешку задаћу.

МОНЕЛ

Бар у толико, што ја верујем да је мој успех поуздан.

ОМСКИ

Или можда што је мој асистент непоуздан.

ОВЕН

(Устаје нагло са свога места и пргаво склапа блок).

Е, одиста је то невероватно колико су људи још варвари.

ОМСКИ

Маестро, ви се нешто љутите?

ОВЕН

Али како да се не љутим. Погледајте молим

вас тамо у парк. Узели маказе и ошишали дрва и од лепих шумских круна направили геометријске фигуре. Зар то није варварство, ошишати природу?

МОНЕЛ

То варварство припада мени. Шта ћете, потчинио сам се укусу свога баштована.

ОВЕН

То вас ни мало не правда и ја протестујем против тога!

ОМСКИ

Е, а у чије име?

ОВЕН

У име природе!

ОМСКИ И МОНЕЛ

(Смеју се слатко).

ОВЕН

Немојте се смејати. Ја имам права да говорим пред вама у име природе; ја као уметник њен сам изабрани поклоник.

ОМСКИ

И опуномоћени заступник?

ОВЕН

И заступник, бар према вама. Јер ви који припадате науци ви сте непријатељи природини.

МОНЕЛ

То је ново.

ОВЕН

Да, јер ви тежите да се удаљите од ње или да је потчините себи, док ми уметници тежимо да јој се приближимо и потчинимо себе њој.

ОМСКИ

И то је такође нека нова теорија.

ОВЕН

Стара, господине, врло стара, И зато баш што је стара мора се често понављати, нарочито пред вама професорима и научницима, јер ви хоћете да је заборавите. А знате ли како у ствари гласи та стара теорија. Чујте: Природа је та која ствара лепоту и нуди је уметности, а није уметност та која ствара лепоту да је наметне природи; природа је та која ствара васионске законе те из њих наука црпе своје принципе, а није наука та која гради васионске законе и принципе и намеће их природи.

МОНЕЛ

Ми то не поричемо!

ОВЕН

Поричете, господине докторе, или бар покушавате да поречете. Цела ваша малочашња конференција, само је порицање ове истине. Ја сам до душе само на једно уво слушао тај ваш разговор, али сам ипак разумео да је ваш проблем, ваша теза или ваш научни каприс, баш та борба

са природом. Као што сте се сугерирали баштованским укусом те ошишали круне на дрвећу тамо у парку, тако сте се сугерирали и египћанским папирусима и будистичким легендама и тим књижуринама тамо и потегли да у једноме младоме девојчету убијете природу.

МОНЕЛ

Али, експерименти су увек дозвољени.

ОВЕН

На жабама и на белим мишевима, али не на створењу које има права на живот и на младост... (Дубок утисак). Не заборавите једно само, доктоpe: опасна је то игра хватати се са природом у коштац, природа је добра, блага и издашна, али — уме и тешко да се свети.

МОНЕЛ

Мени?

ОВЕН

Ономе који би хтео да је потчини теоријама.

ОМСКИ

(Устаје)

Ви говорите у име делфијских питија?

ОВЕН

(Одлучно)

Ја говорим у име природе и у име њено објављујем вам рат!

(ЗАВЕСА.)

II ЧИН

Соба за пријем. На камину телефон. Клавир.

I

НАНЕТА, ОВЕН

НАНЕТА

(Седи на столу у врло кокетном положају.

ОВЕН

(Према њој крај ногара на којима је на раму разапето платно. Он је слика)!

Признајте ипак да сте разочарани?

НАНЕТА

Само у неколико, у колико се тиче спољашности. Замишљала сам вас са дугом косом....

ОВЕН

И испивеним лицем и сањалачким очима. Тако све девојке замишљају сликара. Мало јачи профил... још мало... тако!

НАНЕТА

(Пошто је учинила)

А смем ли говорити?

ОВЕН

Разуме се. Где бих ја од вас захтевао да ћутите. А кад би то и успео ја бих такву вашу слику унео у галерију реткости под натписом: „Жена која ћути".

НАНЕТА

Дакле, дозволите ми да наставим своју исповест. Разочарала сам се вашом спољашношћу, али сам се очарала вашом духовитошћу и пакошћу.

ОВЕН

Хм! Хм! Добро, добро. Мени се то необично свиђа кад неко има и своје мишљење и храбрости да га каже. А имате ли храбрости да ми се још о једној ствари исповедите?

НАНЕТА

Ја не бих имала шта више да вам кажем.

ОВЕН

Молим, мало се исправите. Тако! Исповедите ми, шта је са вама и о чему јуче и данас тако дуго разговарао млади асистент доктор Ален?

НАНЕТА

Расправљали смо.

ОВЕН

То сам слутио. А о чему?

НАНЕТА

Доказивао ми је да је љубав, која се јавља

између човека и жене, саставни део живота, да је чак и суштина живота.

ОВЕН

А ви сте му одговорили?

НАНЕТА

Одговорила сам му да је то осећање мени непознато, што уједно доказује да то нити је суштина нити потреба живота.

ОВЕН

Даље, даље...

НАНЕТА

Но, па шта даље. Он је бранио своје гледиште, а ја своје.

ОВЕН

И није вам казао, на пример, кога би требало да волите ако би се код вас јавила љубав?

НАНЕТА

Како кога?

ОВЕН

Није вам, рецимо, он лично нудио своју љубав?

НАНЕТА

Боже сачувај, ми смо само теоријски разговарали.

ОВЕН

Онда је тај асистент један теоријски магарац.

НАНЕТА

Али, господине Овене!

ОВЕН

Не, не, поправићу се. Он је теоријски, тамо на катедри, на универзитету, један добар научник, али практично, у животу, он је само магарац.

НАНЕТА

Забога, господине Овене!

ОВЕН

Зашто, госпођице? Реч магарац у овоме случају значи само један комплименат за тога господина.

НАНЕТА

Мислите?

ОВЕН

Да. Реч магарац у моме речнику значи: добар човек, или још боље: наиван човек, професорски наиван човек.

НАНЕТА

А како се у вашем речнику зове пакосан човек?

ОВЕН

Зове се: човек који уме да види истину. (Спази оне који долазе) Морамо прекинути за данас. Ево их долазе доктори, а уметности није потребан консилијум.

НАНЕТА

(Силазећи са стола).

Сметају вам?

ОВЕН

(Остављајући кичице и дижући се)

Не волим галерију.

II.

МОНЕЛ, ОМСКИ, АЛЕН, ПРЕЂАШЊИ.

МОНЕЛ

Но, да видимо, шта сте данас урадили? (Гледа слику): Одлично! Маестро, ја вам се дивим!

АЛЕН

Одиста, необична сличност.

ОМСКИ

Чујете, маестро, оволика сличност одиста задивљава.

ОВЕН

И то је све што ви видите на овој слици?

ОМСКИ

Но, а шта друго?

ОВЕН

Налазите ли и ви, господине Монеле, да је тако?

МОНЕЛ

Ох, да! Необична сличност!

ОВЕН

И ништа више до само сличност?

МОНЕЛ

(Мало збуњен).

Ја не знам шта би друго?

ОВЕН

На овој слици има нечега вишег, нечега што треба умети видети... (Подвлачи) што треба умети видети.

НАНЕТА

Маестро, јесам ли ја слободна? Тако бих радо протрчала, сва сам се укрутила од дугог седења.

ОВЕН

Разуме се да сте слободни, дете моје. Хвала вам на стрпљењу!

НАНЕТА

И вама! (Поклони се свима и оде.)

III.

ПРЕЂАШЊИ, БЕЗ НАНЕТЕ

МОНЕЛ

(Који је још пред сликом).

Ја одиста не видим, или бар не умем да видим.

ОВЕН

Господо, изгледа ми да опет имате седницу. Дозвољавате ли ми да будем публика на галерији?

МОНЕЛ

Али ви имате права да учествујете у дискусији. Ви сте ратна страна.

ОВЕН

(Одлазећи на веранду)

Не мислите ваљда да ћу ја као ратна страна дискутовати само. Не, господо, ја се спремам и прибирам снагу за офанзиву. Немојте се надати да ће вас она мимоићи. (Одлази на веранду, седа у дубоку столицу и пали лулу).

ОМСКИ

(Алену)

Да чујемо дакле шта сте данас постигли?

АЛЕН

После јучерашњих покушаја да убедим госпођицу о љубави као о једном органском инстикну човековом и после њених упорних реплика, ја нисам, као што сам вам, господо, то јуче рекао, још могао доћи до тачнога закључка: је ли код ње то само једно упорно убеђење, једно уверење или ако хоћете једна фикса, или је код ње одиста угинуо један инстикт, као што тврди поштовани Доктор Монел.

МОНЕЛ

Али сте ипак морали запазити колико њу чак мало интересују ти односи и те појаве. У ње је чак изумрла и радозналост, једна од елементарних женских особина.

АЛЕН

Да, то признајем.

МОНЕЛ

И пакост и злоба и сујета и љубомора и завист и све оне појаве, које су последице осећања љубави и које су иначе тако видне и тако уочљиве код жена.

АЛЕН

Да, то признајем.

ОМСКИ

Нисте ли покушали да делујете путем дедукције, рецимо да најпре пристанете уз њено гледиште, да га примите као своје, стечете тако извесно поверење па затим покушате да је изведете из заблуде?

ОВЕН

(Диже се, не могући више да издржи.)

А нисте ли ви, млади човече, покушали да тој малој изјавите љубав?

АЛЕН

Али...

ОВЕН

(Прилази му).

Да, да, нисте ли покушали да јој изјавите љубав? Зар ви, Бога вам, мислите да је љубав научни проблем који треба решавати дедукцијом и

индукцијом; зар ви мислите да се о љубави дискутује као о квадратури круга у математици, или можда мислите да је човјечје срце ваша лекарска епрувета, испуњена киселином, у коју господин асистент, ради експеримента, има само да замочи лакмусов папир натопљен професорским назорима, па да изазове реакцију.

ОМСКИ

Говорите ли ви то опет у име природе?

ОВЕН

Увек, господине докторе, и зато увек имам право. (Алену) Да би изазвали реакцију љубави код једне младе девојке, млади мој пријатељу, најпре ви лично морате напустити све теорије; морате се одрећи свих принципа и свих назора који вам вероватно добро стоје кад сте на катедри и морате прићи срцу. А да би пришли срцу, морате најпре успавати ваш геометарски мозак и дати пунога маха своме сопственоме срцу. Морате најпре ви бити заљубљени, ако хоћете да изазовете љубав.

АЛЕН

(Бранећи се).

Али...

ОВЕН

Али, ви то не умете, то хоћете да кажете. Па разуме се. Стога сте најпре и требали почети од одмеравања своје сопствене снаге. Није довољно

знати неколико принципа из психо-анализе па правити експерименте са девојачким срцима. Знате ли какве су квалификације потребне ономе ко хоће да експериментише са женским срцем? Једна једина квалификација: да не зна ништа, да не познаје ни један принцип. (Монелу). Господине докторе Монеле, ви сте примили моју објаву рата?

МОНЕЛ

О, да, да!

ОВЕН

Хоћете ли бити лојални према мени као непријатељу?

МОНЕЛ

Несумњиво.

ОВЕН

Е, лепо! Од овога тренутка ја ступам у офанзиву!

ОМСКИ

Хоћете ли **нас** бар упознати са вашом ратном тактиком?

ОВЕН

Зашто да не? Држаћу се опробаних путева и начина. Један мој пријатељ дресирао је мачку и то са необичним успехом. Човек чисто не би могао веровати. Она је била дресирана да руча тачно у по-

дне и вечера тачно у осам увече. Ван тога времена могли сте јој нудити сира, цигерицу, рибу, и све што је једној мачки најмилије, она је све то мирно и равнодушно гледала и ни померила се није с места. Можете мислити како смо се сви дивили тој дресури. Сви, сем мене, јер сам се ја и код тога случаја бунио.

ОМСКИ

Као заступник мачкин?

ОВЕН

Не, господине докторе, већ као заступник природин. Само као такав. Бунило ме је насиље човеково; бунило ме је то што је мој пријатељ, за љубав своје забаве, покушао да убије у мачки један урођени инстинкт. И знате ли шта сам урадио?

ОМСКИ

Наговорили сте мачку да се буни.

ОВЕН

Не. Ја сам био сигуран да у мачки није убијен инстинкт, да он постоји, да је само дресуром паралисан и да се може увек једним сретним покретом пробудити те срушити сав досадашњи труд дресуре мога пријатеља.

МОНЕЛ

Радознао сам.

ОВЕН

Немате зашта, ствар је врло једноставна. Ухватио сам једнога миша, сакрио га у џеп од капута и отишао пријатељу у посету. Мачки су као и увек, нудили сир, млеко, џигерице, паштете и све је то она равнодушно гледала, али у моменту кад је мој пријатељ ликовао и победоносно погледао по редовима гостију, ја сам изненада пустио миша који је као муња пролетио крај мачке...

МОНЕЛ

И?...

ОВЕН

И десило се оно што се једино и могло десити. Мачка је заборавила на дресуру, нагла за њим те настала трка, урнебес и омирски смех гостију и огорчени бес домаћинов. Ето, господо, чули сте. Уосталом то није ни мало нова прича. То је стара, народна прича коју вам ја само препричавам удешену као да се мени десило, да бих вам боље приказао своју тактику.

МОНЕЛ

И то би имала бити ваша тактика?

ОВЕН

Да.

МОНЕЛ

Не разумем.

ОВЕН

Ваља имати у џепу миша. Господин (Показује Алена) то није. Ваља имати правога миша, онога који нагриза женска срца. И ја га имам.

МОНЕЛ

Имате га?

ОВЕН

Да! (Прилази телефону). Ви дозвољавате?

МОНЕЛ

Молим!

ОВЕН

Хтео бих свој атеље. Интерурбан, не?

МОНЕЛ

А не. Сва околина за двадесет километара припада градској мрежи.

ОВЕН

(Омском)

Професоре, реците ми мој број.

МОНЕЛ

(Изненађен)

Како?

ОВЕН

То је дужност мојих пријатеља и поверилаца да памте број мога телефона. Ја га не памтим.

ОМСКИ

(Читајући из нотешчића).

Имам га: 104.472.

ОВЕН

Хвала! (Звони) Ало.... молим, госпођице 104.472! (Држећи слушалицу на уху, Монелу: Ви се нећете љутити, докторе, ако вам доведем још једнога госта.

МОНЕЛ

Ни мало. Сваки ваш пријатељ ми је добро дошао.

ОВЕН

(На телефону).

Ало... ко је тамо?... То сте ви, Данијел? Врло добро, врло добро! То је врло срећна случајност да се ви нађете у мом атељеу, иначе сам мислио да шаљем Тома по вас. Чујте дакле о чему се ради... слушате ли?... Ја сам овде, на имању једнога врло љубазнога домаћина, Доктора Монела, двадесет километара од града. Позивам вас у име домачиново на дан два, а можда и више ако нас буду трпели... Како?... Па разуме се да сам овлашћен од домаћина да вас позовем. Уверавам вас да се нећете покајати, нећете се ни мало покајати. Наш домаћин има тако дражесну, тако лепу кћер...

МОНЕЛ

(Упада)

Усвојеницу.

ОВЕН

(Монелу)

То не мења ствар. (На телефону). Дакле, слушајте: тако лепу, тако дражесну кћер чији један

поглед вреди више од загрљаја свих сликарских модела и целога балетскога хора. Још једна напомена. То није једна од многобројних; замислите један блиндирани танк... Како? А, не челиком, али блиндиран разним теоријама, фиксама и сугестијама... Ах, да, можете, можете; букет цвећа? Дабоме, зашто не, зашто не... све што жене осваја... морамо употребити сва средства? Узећете букет на мој рачун? Бруто! Добро, пристајем, платићу и ауто, али хоћу да сте за двадесет и пет минута овде. Којим путем? Изаћите на северну капију, Шосе С — А, вила број...?

МОНЕЛ

Четири сто седамнаест.

ОВЕН

Број 417. До виђења! (Оставља слушалицу). Ја сам повукао пијон, господо!

МОНЕЛ

А хоћете ли бити тако добри да нам кажете, што ближе о томе вашем пијону?

ОВЕН

Разуме се.

МОНЕЛ

Нисам због чега другог радознао, али би као домаћин желео што ближе да знам о своме новоме госту?

ОВЕН

Разуме се, разуме се! Младић којега сам звао тачно је оно што се тражи. То је мој ученик, иначе сликар без талента. Уосталом он и нема већих амбиција до да се може звати сликарем. Није богзна шта учио, није богзна шта ни читао, и не може се рећи да зна богзна шта, нити се може рећи да је духовит, али је увек исправно обучен; увек у рупици од капута има свеж цвет, а на уснама му лебде старе и увенуле фразе које он освежава својом смелошћу. Иначе дечко из добре породице и пристојно васпитан. Као што видите, господо, мој тореадор има све квалификације да сиђе у арену, и, као што видите, ја играм са отвореним картама.

МОНЕЛ

Али ви врло мало познајете Нанету.

ОВЕН

Можда, али ви, докторе, врло мало познајете жену.

ОМСКИ

Пикторибус еткве квидлибет ауденди семпер фуит екуа потестас!*) (Монелу) Ауто је извесно већ приправан?

МОНЕЛ

О, извесно! (Звони).

---

*) Pictoribus etque guidlibet audendi semper fult aequa potestas.

ОВЕН

А ви би мало да изиђете?

ОМСКИ

Мало до обале, то није тако далеко. Зар нећете и ви с нама?

ОВЕН

Не, ја морам остати да сачекам свога младога пријатеља.

IV

МАРИЈА, ПРЕЂАШЊИ

МАРИЈА

(Долази).

Молим!

МОНЕЛ

Ауто је припрaван?

МАРИЈА

Да, на стази је!

МОНЕЛ

Можете, господо. Господин Овен и ја остаћемо да сачекамо госта. Марија, испратите господу!

МАРИЈА

Молим! (Пропушта др. Омскога и Алена те иде за њима).

ОМСКИ

До виђења, дакле!

МОНЕЛ

До виђења!

ОВЕН

Ол рајт!

V

МОНЕЛ, ОВЕН

МОНЕЛ

Добро је што смо остали сами. Хтео сам да вас замолим нешто.

ОВЕН

Молим! (Чује се напољу ауто труба.)

МОНЕЛ

(Прилази слици).

Рекли сте мало час да у овој слици има нечега што треба умети видети. Хоћете ли ми објаснити шта је то?

ОВЕН

Да, драги докторе. Гледајте, удубите се. Видите ли како је то лепо девојче, заносно лепо? Видите ли ви ове очи које сањалачки гледају, али у којима лежи искра кадра да се очас упали и да разбукће око себе недогледне пожаре. Нека вас не вара овај мали умор који у њима лебди. То је клонулост цвета, иначе пунога сока и мириса, али жедногa влаге. Мало влаге и цвет ће

се поносито исправити и замирисати свежином и дахом; мало живота овоме девојчету и ове ће очи заблистати. Погледајте ту ведрину чела! Погледајте ту нежну, ту провидну боју коже. Погледајте та уста, набубрела, сочна, са оштрим врховима који изазивају; погледајте ове румене ноздрве које нервозно подрхтавају набујалом младошћу; па овај дуги, лабудов врат који, да се послужим старозаветским упоређењем, изгледа као кула од слонове кости. Па онда гледајте те линије тела, складне, меке, благе па ипак изазивачке. Погледајте само...

МОНЕЛ

(Нетремице гледајући слику):

Налазите ли одиста да је толико лепа?

ОВЕН

Оставите најзад све те детаље, узмите само онај општи утисак који човек добија стојећи пред овом сликом. Нешто ведро, лако, етерично, нешто што није никло на земљи, као да се спустило из облака, као да је међу нас залутало из класичних векова, као да се извило из дима који се диже са жртвеника пред митолошким божанствима. Као да је Зевс своје најмилије дете спустио са Осе доле међу људе, или као да се Нептун зарио у најдубље морске тмине, отворио шкољку коју је вековима себично крио у дубокоме дну пучине, извадио из ње најдрагоценији бисер и изнео га на светлост дана.

МОНЕЛ

(Обузет сав и не скидајући поглед са слике).

Како ви са заносом говорите!

ОВЕН

Кад стојим пред овом сликом ја се вратим младости и вратим се поезији од које ме је проза живота отргла и — ето видите: постајем поета.

МОНЕЛ

(Освојен, занесен гледајући и даље са заносом у слику).

Зар је одиста толико лепа?

ОВЕН

Зар ви то још питате?

МОНЕЛ

(Заборављајући се).

Одиста, одиста је лепа! Ја то досад нисам опазио.

ОВЕН

То је лепота, која као сунце подмлађује. Кад стојим пред њом, осећам се млађи, снажнији, крепчи и осећам жељу за животом.

МОНЕЛ

Одиста, одиста, тако је!

ОВЕН

И замислите сад, докторе, како је бездушан злочин који ви вршите, одузимајући овој лепоти драж осећања... и одузимајући свету једну драгоценост.

МОНЕЛ

(Тргне се из заноса, и прибере се.)

Ох, да, сад разумем! То је ваша офанзива. Све то што сте ми говорили...

ОВЕН

Говорио сам вам само истину која стоји пред вама, коју видите голим оком. Ја вам нисам говорио ни о каквим проблемима и ни о каквим теоријама. Гледајте, изволите, гледајте...

МОНЕЛ

(Хтео би да се одбрани од утиска под којим је).

Па ипак, дозволите, и лепота није појава коју наука не би смела да жртвује ако хоће да дође до једне истине.

ОВЕН

Реците, ако хоће да дође до једне заблуде. Али, из вас је опет проговорио научник; ја сам радије мало час разговарао са вама као са човеком. Са научником говорићемо доцније, на седници. Зар не? (Узима шешир) Хоћу и ја мало на ваздух, преморише су ме ваше теорије.

МОНЕЛ

Па што нисте пошли аутом, у друштву?

ОВЕН

Са професорима? Ах, не! Имам од малена навику да бежим од професора. Они не знају да разговарају, за њих је кисела чорба само једна теорија. Оставите их, Бога вам! Идем да лутам оним делом шуме којега се није дотакла рука вашега баштована. До виђења о ручку. (Оде).

VI

МОНЕЛ, НАНЕТА

МОНЕЛ

(Врати се слици и гледа је дубоко и са заносом. Гледа је дуго, дуго, дуго те и не опажа Нанету која долази с поља прилази му и наслања руку на његово раме).

НАНЕТА

Татице!

МОНЕЛ

(Тргне се и осети се збуњен).

НАНЕТА

Шта радите ви овде, тако сами?

МОНЕЛ

Ја... хтео сам неку књигу па... пришао да погледам твоју слику.

НАНЕТА

Допада вам се?

МОНЕЛ

Да... лепа си.

НАНЕТА

Ах, то већ... јесам ли слична?

МОНЕЛ

(Гледајући њу, тихо).

Лепа си! (Пауза, посматра је са истим заносом као и слику) Одиста, одиста, све је онако... (Тргне се и протрља очи). Идем... морам ићи, чека ме Овен, тамо у шуми...

НАНЕТА

Ви тако чудно изгледате данас, татице. Ваш поглед није тако благ као досад. Јесам ли што погрешила?

МОНЕЛ

Не... ништа... ја сам можда погрешио... ах, ништа, ништа. Идем мало на ваздух. (Оде).

VII

НАНЕТА, ДАНИЈЕЛ

НАНЕТА

(Гледа за њим изненађена и са чуђењем, затим одлази и сама елици, погледа је, па одлази гласовиру, седа немарно и свира романсу са листа који је био отворен на наслону за ноте).

ДАНИЈЕЛ

(Појави се на вратима са букетом у руци и остаје тамо чекајући да она заврши романсу. Кад заврши он аплаудира.)

Одлично, одлично! Ја вам се дивим!

НАНЕТА

(Скочи изненађена).

Молим...?

ДАНИЈЕЛ

Дозволите најпре да се извиним што сам овако упао. Никога нисам срео и ништа ми друго није остало до да уђем на прва отворена врата.

НАНЕТА

(Устежући се).

Али...

ДАНИЈЕЛ

(Још увек на вратима.)

Молим, разумем. Најпре сам требао да се представим, али ето збунио сам се. Могу рећи први пут сам се у животу збунио пред вама. Ја сам Данијел Торел, сликар, ученик великога мајстора Хораса Овена којега већ знате. Он ме је, по овлашћењу домаћиновом, позвао пре пола часа да будем гост у овој кући.

НАНЕТА

(Умирујући се.)

Тако! Изволите уђи!

ДАНИЈЕЛ

(Улазећи.)

Имам без сумње част да говорим са госпођицом?...

НАНЕТА

Нанета Монел.

ДАНИЈЕЛ

Да, да. Тачно. Госпођица о којој тако лепих ствари знам и необично сам срећан што сам се уверио да је све тачно што знам.

НАНЕТА

А шта је све то што знате?

ДАНИЈЕЛ

Прво, да сте ванредно лепи.

НАНЕТА

Облигатна фраза, исто тако као што ваља рећи: добар дан. И то је све? Ништа сем тога нисте чули о мени? (Указује му столицу да седне).

ДАНИЈЕЛ

(Седајући).

Боже мој, па шта би више. Чуо сам још да сте дражесни, да сте мили...

НАНЕТА

Љупка, отмена и тако даље. Јесу ли вам оба џепа пуна таквих комплимената којима сервирате даме?

ДАНИЈЕЛ

Али верујте, ни једна реч није измишљена. Све ми је то казао мој велики учитељ, а његовом укусу верујем као и своме рођеноме, у толико пре што нам се укуси слажу.

НАНЕТА

Да нисте случајно мени донели тај букет цвећа?

ДАНИЈЕЛ

Погодили сте, али, видите, немам храбрости да вам га понудим.

НАНЕТА

(Равнодушно).

Ја нисам навикнута да добијам цвеће.

ДАНИЈЕЛ

Али, госпођице, ја цвеће нисам донео да задовољим једну вашу навику; ја сам хтео само да дам израз пажњи коју вам дугујем. (Уносећи букет). Дозвољавате ли?

НАНЕТА

Метните га овде. (Показује сто). Употребићемо га данас да украсимо сто за ручавање, у част гостију.

ДАНИЈЕЛ

Сирото моје цвеће! Ставићете га међу печеним паткама и прженим кромпирима а ја сам идеализао...

НАНЕТА

Шта, на пример?

ДАНИЈЕЛ

Да га видим на вашем сточићу за писање, у каквој белој вази, да вас својим мирисом...

НАНЕТА

(Пресече га).

Мислите ли, господине, остати дан два код нас у гостима?

ДАНИЈЕЛ

Свакојако!...

НАНЕТА

Е, онда је потребно да вам дам извесна об-

јашњења како би избегли могућност да ми будете досадан.

ДАНИЈЕЛ

Досадан? Е, то нисам никад у животу био. Био сам и монархиста и републиканац, био сам и спортсмен и присталица фенеминизма, био сам и играчки шампион, а био сам и позоришни критичар, не од оних што пишу већ од оних што оговарају писца и глумце — све, све сам био али — досадан нисам био.

НАНЕТА

У толико боље, ако вам помогнем да и овом приликом не будете.

ДАНИЈЕЛ

Молим!

НАНЕТА

Ми смо се првиппут срели и природно је да ме не познајете, стога сте ме и обасули ласкањем чим сте на кућни праг стали. То је разумљиво, то је навика, конвенционалност, нешто што редовно бива у свету. Али, ви сте се овом приликом срели са једном девојком сасвим другачих назора, васпитања или — можда сасвим другаче природе. Биће тако: сасвим другаче природе. Мени недостаје нешто што је тако битно код младих људи или девојака; недостаје ми осећање.

ДАНИЈЕЛ

Недостаје вам осећање?

НАНЕТА

Не уопште осећање, већ оно које се јавља између младога човека и жене. То је осећање мени сасвим туђе, ја сам према њему неосетљива, индиферентна. Према томе и сви комплименти о мојој лепоти, о мојој дражесности... сви букети, сва ласкања, све ми је то несносно и све ми је баналнo, чак и непријатно. Вама ваљда није стало до тога да ми за два три дана гостовања код нас чините непријатности?

ДАНИЈЕЛ

(Зачуђено)

Далеко сам од тога, али... извините, госпођице, ја сам изненађен... ја не могу да разумем... не могу да се измирим. Молим вас, објасните ми још једанпут то!

НАНЕТА

Које?

ДАНИЈЕЛ

То што сте рекли да вама недостаје осећање.

НАНЕТА

Ако вам је нејасно тако како сам вам рекла, онда ево да вам речем јасније: ја нисам никад волела, ја не умем да волим, ја нећу никад моћи за-

волети човека у ономе смислу у коме ви то замишљате. Је ли вам то јасно?

ДАНИЈЕЛ

Та... јасно је, врло јасно, али... дозволићете, и врло чудновато. Ја не могу да се помирим. Да сте ми казали да немате једну ногу, да немате прсте на десној руци, да немате кости у телу — свє, све би то некако разумео, али... да ви у овим годинама немате срца... да немате срца...

НАНЕТА

Та имам га, забога, ко вам каже да га немам.

ДАНИЈЕЛ

Па, ви рекосте...

НАНЕТА

Чујте, пијете ли ви радо вина?

ДАНИЈЕЛ

Чашу, две.

НАНЕТА

Е, лепо, реците ми, хоћете ли се ви машити за празну чашу да би из ње пили вино?

ДАНИЈЕЛ

Разуме се да нећу.

НАНЕТА

Е, видите, моје срце то вам је од прилике та

празна чаша; у њему нема ни трунке осећаја, мислим тих осећаја за које би ви хтели да се машите.

ДАНИЈЕЛ

Како... у вашим грудима празна чаша?

НАНЕТА

Ето ти га! Та каква празна чаша, празно срце. Разумете ли, у мојим је грудима празно срце; у њему нема ни капи доброг вина; ни трунке осећаја.

ДАНИЈЕЛ

Празно срце! Господе Боже, девојка са празним срцем. То сад првипут у животу чујем. Ово ми се преипут у животу дешава, овакав сусрет.

НАНЕТА

Па да би нам ипак овај сусрет био пријатан, ја вас молим, дакле, дајте ми реч да ће те поштовати моје назоре и да их нећете више узнемиравати.

ДАНИЈЕЛ

Да вам дам реч?... Најзад лепо, ево вам дајем реч, али вас молим дајте и ви мени реч да немате ништа против тога да вас, онако у себи, обожавам.

НАНЕТА

Опет он! Па код вас је та навика неизлечива.

ДАНИЈЕЛ

Али зашто не? Кад ја примам обавезу да поштујем ваше назоре, молим вас примите и ви обавезу да поштујете моје осећаје.

НАНЕТА

Добро, али под једним условом: да о томе не говоримо ни директно ни индиректно.

ДАНИЈЕЛ

Па како ћу вас онда забављати?

НАНЕТА

Знате ли да причате какву причу?

ДАНИЈЕЛ

Причу? (Мисли) Не, не знам. Морам признати да не знам.

НАНЕТА

Зар ни једну једину?

ДАНИЈЕЛ

(Мисли).

Знам из једне приче само крај. Целе остале садржине не могу да се сетим, али памтим крај.

НАНЕТА

Но па, кажите ми тај крај?

ДАНИЈЕЛ

(Казујући...

...Она му раздрагано полети у наручје и он је снажно притиште на груди!... Ето!

НАНЕТА

И то је крај приче?

ДАНИЈЕЛ

Да! Не могу баш да вам гарантујем је ли крај. Може бити да је и почетак, тек ја сам само то упамтио.

НАНЕТА

И ништа више не знате да причате?

ДАНИЈЕЛ

Ништа више!

НАНЕТА

Добро. Онда, знате шта? (Узме једне новине са стола и пружа му их.) Читајте гласно уводни чланак и ја ћу слушати.

ДАНИЈЕЛ

(Запрепашћен).

Шта ви од мене тражите? Ја никад у животу нисам читао уводне чланке. Будите милостиви, тражите што друго од мене.

НАНЕТА

Па кад ништа друго не знате.

ДАНИЈЕЛ

Ја бих могао... (Мисли.)

НАНЕТА

Радознала сам шта бисте могли?

ДАНИЈЕЛ

Могао бих да вам певам штогод, само, морам вам одмах напоменути да имам врло рђав глас и да сам немузикалан.

НАНЕТА

Тако?!

ДАНИЈЕЛ

Могао бих и да вам свирам што (Показује на гласовир) али су ме моји пријатељи саветовали да избегавам свирање у друштву. Кад сам сам ја одиста осећам да врло лепо свирам, али моји пријатељи кажу: само не пред другим, не свирај за живу главу пред другима.

НАНЕТА

Како су пакосни? (Смеје се слатко). Па чиме сте ви онда кадри да забављате једну даму, кад ништа не знате?

ДАНИЈЕЛ

Ха! Сад сам се сетио. Девојка која још нема осећаја за љубав, то је девојчица, дете у сукњи; младић који обожава женску а не сме то да каже, то је дечко, мали гимназиста са рђавим оценама. То смо ја и ви сад. Дакле, играћемо као деца. Пристајете?

НАНЕТА

Зашто не? Ја сам и онако своје детињство провела без дечијег друштва.

ДАНИЈЕЛ

(Вади мараму из џепа).

Изврсно! Дакле, молим вас, вежите ми очи а ви се сакријте, и ја ћу вас везаних очију наћи. А знате ли како ћу вас наћи? Кад вам се приближим осетићу да ми срце живље удара, осетићу пријатно узбуђење, све веће и веће што вам ближе прилазим и — тако ћу вас наћи.

НАНЕТА

(Смеје се слатко).

А смем се сакрити гдегод хоћу? (Везује му очи)

ДАНИЈЕЛ

Гдегод хоћете само не смете изићи из ове одаје. Је ли готово?

НАНЕТА

Јесте! Не видите?

ДАНИЈЕЛ

Ништа! Пазите сад, док ја избројим десет, ви морате бити сакривени, јер чим кажем реч „десет" почињем вас тражити.

НАНЕТА

Обрните се најпре једанпут и по око себе да би изгубили правац (Док се он окреће око собе, одлази она на прсте до столице, пење се на ову и са ње на клавир).

ДАНИЈЕЛ

(Окрене се тако да остане лицем према спољним вратима)

Дакле: један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет... десет! (Он пође обратним правцем ка излазним вратима пипајући по ваздуху рукама.)

VIII
МОНЕЛ, ПРЕЂАШЊИ

МОНЕЛ

(Наилази у томе тренутку споља и застаје на вратима изненађен овом појавом).

НАНЕТА

(Смеје се слатко, али пригушено да не би гласом одала место где је, а даје Монелу знак да ћути.)

ДАНИЈЕЛ

(Осетив покрет Монелов и мислећи да је то Нанета прилази му пружених руку говорећи):

То сте ви! Осећам вас по даху, осећам близину нечега дражеснога, нечега лепога, нечега надземаљскога. Но, сад ми не смете бранити да вам се исповедам; везаних очију ја имам право на разговор са својом визијом. Госпођице, кад би сте ви знали колико сте лепи, ви би тек могли да оцените злочин који вршите према човечанству ускраћујући му свој осмех и своје осећаје. Девојко, ви сте створени да будете вољени...

МОНЕЛ

(Показујући извесне трагове кретања јер га нервирају Данијелове изјаве, код последњих речи најзад прене).

Ко је ово?

ДАНИЈЕЛ

(Брзо скида с очију мараму и ужасно се збуни нашав се очи у очи са Монелом. Он тупо гледа час у њега, а час се обраћа погледом Нанети као да је моли за помоћ да га извуче из овако несретне ситуације).

МОНЕЛ

Ко је ово, Нанета?

НАНЕТА

(Данијелу).

Та представите се, забога!

ДАНИЈЕЛ

(Једва се прибере)

Ах, да! Извините, молим вас. Ја сам Данијел Торет, сликар, ученик господина Хораса Овена, који ме је позвао у госте у име ваше, ако имам част да говорим са доктором Хиполитом Монелом?

МОНЕЛ

(Мрзовољно му пружи руку)

Да, ја сам то!

НАНЕТА

(Још увек на клавиру)

Али, татице, одите ми помозите, пружите ми руку, не могу сама да сиђем.

ДАНИЈЕЛ

(Потрчи клавиру).

МОНЕЛ

(Пожури пре њега и устављајући га једном руком другу пружа Нанети те она слази).

НАНЕТА

Ви се не љутите, татице? Играли смо дечје игре. Господин је тако занимљив, тако занимљив.

IX

МОНЕЛ

(Са дискретним негодовањем.)

Да, да! Не љутим се!

НАНЕТА

Ми те нећемо узнемиравати. Отићи ћемо у парк да наставимо игру. Можемо?

МОНЕЛ

Разуме се, идите!

НАНЕТА

'Ајде, 'ајде, ви мали гимназиста са рђавим оценама! (Отрчи напоље, а Данијел за њом).

IX

МОНЕЛ

(Одлази до врата и гледа за њима све док се чује њихов смех. Прилази затим столу где налази букет, узима га, гледа и зловољно баца у камин. Одлази ка слици, стаје пред њу прекрстив руке на груди и дубоко се загледа.

ЗАВЕСА.

III ЧИН

Један део парка. Лево вила и пред њом сто и столица. Натраг, на парковој стази, ауто спреман за полазак и шофер који се маје око њега, спремајући га и оправљајући нешто.

За столом, пред вилом, седе Монел, Омски и Ален. Двојица последњих спремни за пут. Иза њих стоји Овен.

I

МОНЕЛ, ОМСКИ, АЛЕН, ОВЕН

МОНЕЛ

Навикао сам се већ на вас ова три дана па ће ми бити тако необично.

ОМСКИ

Да немам сутра предавање остао бих, верујте, још који дан. У вашој је средини тако пријатно.

ОВЕН

А мене остављате као таоца?

МОНЕЛ

Да, ви морате остати да довршите слику. (Нуди пиће које је на столу). **Господо, служите се!**

ОМСКИ

(Испија чашицу).

Уосталом, не би нас имало шта више задржавати сем пријатности вашега друштва. Били сте љубазни да нам детаљно изложите своју тезу. Нисмо се у свему сложили, али, признајем вам, ипак је ствар која заслужује да јој се један научник посвети.

МОНЕЛ

Значи да вас ни експеримент није довољно убедио?

ОМСКИ

Не можемо тврдити да нас је ваш медијум, мала Нанета, довољно убедила у постигнути резултат. Господин асистент доктор Ален, који је много сати пробавио са њом, није стекао једно поуздано убеђење.

АЛЕН

Ја мислим да је њен отпор израз једне сугестије или ако хоћете једнога уверења, принципа, начела које граничи са каприсом. И баш зато, што у том њеном уверењу има и елемената каприса, ја не могу са поуздањем рећи да ће госпођица остати до краја непоколебљива.

МАРИЈА

(Излази из куће и износи две ручне торбице те их ставља у кош аутомобила.)

ОМСКИ

Уосталом, драги колега, ја имам утисак као да сте се донекле и ви сами поколебали у своме уверењу. Од јуче не браните своју тезу са оном упорношћу са којом сте то чинили пре два дана.

МОНЕЛ

(Мало збуњен).

Поколебао?... Не, ја се нисам поколебао. Ја верујем у то да се једним културом здравих односа између човека и жене, једним тако рећи стварањем новога човека и нове жене, може препородити друштво, само...

ОВЕН

(Који му стоји за леђима пушећи лулу)

Но... само... наставите!

МОНЕЛ

Само, поколебао сам се у толико што жалим ово девојче над којим сам тај експеримент вршио. Питам се: да ли сам ја имао право једном таквом створењу да уништим младост.

ОВЕН

Разуме се да нисте имали право и да смо се раније познавали, ја бих вам лиферовао какву наказу која нема права на младост, па експериментишите с њом. (Марији која се враћа од аута). Марија, изнесите мој горњи капут и баците га у ауто. (Марија одлази у кућу) Господо, сешћу с вама да вас испра-

тим и возићете ме само два километра. Вратићу се пешке, осећам потребу да се мало проходам.

ОМСКИ

Дакле ипак с професорима?

ОВЕН

Два километра стрпљења могу жртвовати на професоре. Више ме нису задужили.

МОНЕЛ

Али послужите се, господо!

МАРИЈА

(Излази из куће са Овеновим капутом и односи га у ауто).

ОМСКИ

(Испијајући чашицу)

Што се тиче мале Нанете, искрено ћу вам рећи да је потпуно оправдано што вас гризе савест. Ако ми господин Овен дозвољава да чиним поетско упоређење — она ми изгледа као птичица која не сме да пева.

ОВЕН

Не дирајте у поезију, оскрнавићете је вашим индукцијама и дедукцијама! Ако већ хоћете положај мале Нанете да изразите једним поетским поређењем, онда ћу вам га ја наћи. Мала Нанета личи на љупљу канаринку, коју је, онај исти научник који је дозволио да се ошиша шума, затворио у један врло тесан кавез да не би могла крилима

махати и затиснуо јој грло воском да не би могла гласа пустити.

ОМСКИ

Налазите да је то што сте рекли поетично?

ОВЕН

Ако и није али је врло истинито.

II

НАНЕТА, ДАНИЈЕЛ, ПРЕЋАШЊИ

НАНЕТА

(Долази из парка водећи точак, а за њом Данијел водећи такође точак. Она је гологлава, сламни шешир јој спао на леђа а, косе јој искићене пољским цвећем)

Ох, татице, у пољу је тако лепо, тако свеже...

ДАНИЈЕЛ

Правили смо партију од десет километара.

МОНЕЛ

(Не слушајући њега. Нанети)

Како лепо пристаје то црвено цвеће твојој плавој коси.

НАНЕТА

Господа нас дакле остављају?

МОНЕЛ

Да, остављају.

ОМСКИ

Са највећом жалошћу и са највећом благодарношћу за пријатност коју смо осећали у вашем друштву.

ДАНИЈЕЛ

(Овену).

Учитељу! Ми ваљда нећемо ићи?

ОВЕН

А, не! Ми имамо овде још посла.

НАНЕТА

Господине Данијеле, хоћете ли да испратимо госте?

ДАНИЈЕЛ

Врло радо, само би могли одмах поћи, јер ће нас ауто брзо стићи.

НАНЕТА

Па да, одмах! Дозвољавате, татице?

МОНЕЛ

Разуме се, кад ти само то прија!

НАНЕТА

Ах, тако је свеже, тако пријатно, тако дишем из дубине груди ...Пођимо Данијел! До виђења, господо, сачекаћемо вас на друму.

ОВЕН

Не идите даље од другог километра па ћемо заједно натраг.

НАНЕТА ДАНИЈЕЛ

(Одлазе гурајући свако свој точак.

III.

ПРЕЂАШЊИ БЕЗ НАНЕТЕ И ДАНИЈЕЛА

ОВЕН

Ето, видите, да ово дете хоће живота?

ОМСКИ

(Устајући)

Ја бих вас молио, колега, да ме ипак с времена на време обавештавате телефоном о појавама које би евентуално наступиле, а које би могле бити од интереса по ваш експеримент.

МОНЕЛ

Молим!.

ОМСКИ

(Пружајући му руку).

Још једном вам благодарим на пријатним часовима које сам провео у вашој кући.

МОНЕЛ

Па, кадгод зажелите...

АЛЕН

(Рукујући се)

Господине докторе, дозволите ми да вам уз благодарност изјавим и своје дубоко поштовање и задовољство што сам имао част упознати вас.

МОНЕЛ

Врло сам срећан! (Полазе сви ка ауту, шофер отвара врата). Па, видите, није тако далеко: мој вам ауто увек стоји на расположењу, а број телефона сте већ забележили.

ОВЕН

Да, то је већ професоров обичај да записује бројеве телефона својих пријатеља.

ОМСКИ

(Код аута)

Дакле, до виђења! (Улази као и остали који ће поћи. Шофер заузима место, разговори се још воде, шофер дуне у трубу и ауто креће. Путници скидају капе, то исто и Монел).

IV

МОНЕЛ, МАРИЈА

МОНЕЛ

(Враћа се столу забринут и туробан и спушта се уморно у столицу).

МАРИЈА

(Пошто је и сама испратила ауто, враћа се такође столу те распрема и хоће да понесе пиће којим су се служили гости.)

Господину није добро?

МОНЕЛ

(Прође руком преко чела).

Ах, не... тако...

МАРИЈА

Господин од јутрос тако уморан изгледа као да целе ноћи није спавао.

МОНЕЛ

Да, рђаво сам спавао.

МАРИЈА

Дуго сте синоћ расправљали са гостима. Знала сам ја да ће вас то уморити. (Полази за служавком).

МОНЕЛ

(Снебивајући се).

А ви... овај... Марија, разуме се још увек?

МАРИЈА

Шта то, господине?

МОНЕЛ

Мислим знате о ономе случају...

МАРИЈА

Ах, ја сам на то и заборавила већ.

МОНЕЛ

Како, раскинули сте?

МАРИЈА

Али не, нисам раскинула,

МОНЕЛ

Волите га још увек?

МАРИЈА

Зашто не?

МОНЕЛ

Па да, кад је млад и...

МАРИЈА

Ах, не зато!

МОНЕЛ

(Охрабрен).

Како, не зато? Зар да је он старији, да има рецимо... да је много старији од вас?

МАРИЈА

Мени је моја тетка увек говорила: љубав не пита ни за положај ни за године.

МОНЕЛ

Па ипак, велика разлика у годинама?

МАРИЈА

Што се мене лично тиче, ја мислим да старији господин увек даје више јемства да ће бити само мој.

МОНЕЛ

Да... одиста... Не замерите, Марија, ја данас разговарам необично с вама, као што никад досад нисам разговарао. Брбљам тако детињасто, колико да заборавим мало на главобољу.

МАРИЈА

(Посматрајући га са чуђењем полази у кућу носећи службник али, пре но уђе у кућу, погледа иза куће путем којим је отишао ауто).

Господине, ево нам опет гостију.

МОНЕЛ

(Изненади се).
Гостију?

МАРИЈА

Да. Госпођа и Господин Гулдн.

МОНЕЛ

(Очајно).
Опет! (Устаје).

МАРИЈА

(Онима који долазе):
Да, да! Изволите! (Одлази у кућу).

V.

ГУЛДНОВИ, ПРЕЂАШЊИ

ГУЛДН

Добар дан, докторе. Извесно нам се нисте надали?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Нисмо вас, ваљда, узнемирили?

МОНЕЛ

Ни мало. Добро сте ми дошли као и увек. Изволите! (Нуди их да уђу у кућу.)

ГУЛДН

Али не, забога, овде је напољу тако пријатно. Ево, сешћемо овде?

МОНЕЛ

Зашто не, само ако је по вољи.

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Седајући).

Мислили смо, драги докторе још јуче да вам дођемо, али смо чули да сте имали госте.

МОНЕЛ

Да, тек пре неколико часака су отишли.

ГУЛДН

Било их је више?

МОНЕЛ

Два професора — представника науке и два сликара — представника поезије. Наука је отишла, а поезија је остала.

ГОСПОЂА ГУЛДН

А, дакле их је један део и остао?

МОНЕЛ

Да, сликари.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Да смо знали стрпили би се још.

МОНЕЛ

Али зашто, моји вам гости неће ни мало сметати.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Право да вам кажем, докторе, нестрпљење није наша особина, ни моја ни господин Гулднова али, наш син се већ не би могао похвалити стрпљењем. Он је тај који нас стално гони да вам дођемо.

ГУЛДН

Он верује да ћемо данас бити срећније руке но прошли пут кад смо били.

МОНЕЛ

Како то мислите?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Наш син верује да је мала Нанета досад променила мишљење.

МОНЕЛ

Али, забога, то би било и сувише очекивати. Ни женска се мода не мења за три дана а камо ли једно уверење.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Или једна болест, реците.

МОНЕЛ

(Погледа је са чуђењем.)

ГОСПОЂА ГУЛДН

Да, болест, господине докторе. Опростите што се мешам у ваш посао, али ја и г. Гулдн ова два дана распитивали смо се о Нанетином случају. Док-

тор Семон, наш лекар, рекао нам је да је таква болест могућа и да се зове одвратност према мушкоме. Тада сам се ја сетила да имам једну тетку Госпођу Цецилију Холе, за коју знам да су говорили у породици да је у младости патила од те болести — одвратности према мушкоме. И отишла сам одмах к њој да је питам чиме се излечила.

МОНЕЛ

И шта вам је госпођа Цецилија рекла, чиме се излечила?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Удајом. Од онога тренутка кад се удала она је сасвим изгубила одвратност према мушкоме.

ГУЛДН

И то је у тој мери изгубила да се три пута од тада удавала.

МОНЕЛ

Тако!... И ви мислите да би и Нанета...

ГУЛДН

Да и она би извесно променила мишљење када би се удала.

МОНЕЛ

Ал' ако неће да се уда.

ГУЛДН

Нашто сте ви ту? Зар јој нисте ви старалац,

зар немате права да је саветујете, да је убедите, да је натерате, најзад, да јој кажете праву истину.

МОНЕЛ

(Изненађен).

Истину? Коју истину?

ГУЛДН

Но, па да јој представите стварност. Она је, је л' те, једно сироче, без родитеља, сироче које сте ви однеговали и отхранили. И кад се таквом једном сирочету нуди овако ретка прилика, један богати наследник као што је мој син, онда...

МОНЕЛ

Ах, то је та истина коју би јој требао рећи?

ГУЛДН

И треба јој још рећи да се таква срећа, каква се њој нуди, не испушта тако олако.

МОНЕЛ

(Мало уврећено).

Мислите?

ГУЛДН

А зар ви сумњате?

ГОСПОЂА ГУЛДН

Или сте можда ви противни вези између ваше усвојенице и нашега сина?

МОНЕЛ

То не, у колико се тиче вашега сина. Ја необично ценим квалитете тога младића. Он је лепо васпитан, образован, син је тако угледне обитељи као што је ваша...

ГОСПОЂА ГУЛДН

Но па?

МОНЕЛ

Налазим ипак да сви ти квалитети нису довољни да створе срећан брак између њега и Нанете. Претпостављајући да се Нанета предомислила и да се изјасни за брак, ја налазим да би њу могао усрећити само човек знатно, врло знатно старији од ње. Она ни у најранијем детињству није друговала с децом, она је навикла да се креће и да размењује мисли само са старијим, она није навикнута на сентименталне фразе, на оптимизам и лакоћу суђења својствену младости. Све би то њу збунило, отуђило, а можда и унесрећило.

ГОСПОЂА ГУЛДН

Тако ви мислите?

МОНЕЛ

Да!

ГОСПОЂА ГУЛДН

А она?

МОНЕЛ

Овом приликом мислим могу рећи да сам тумач њених мисли.

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Пакосно).

Како њених мисли? Зар се она бави мишљу о удаји?

МОНЕЛ

Не бави се, али, кад се буде бавила, овако ће мислити.

ГУЛДН

После ове и овакве изјаве ја мислим излишан је даљи разговор.

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Устајући).

Господин доктор ће извинити што смо га толико узнемиравали.

МОНЕЛ

Али не, забога, мени је ваше присуство тако пријатно.

ГУЛДН

Господине докторе, дозволите да вас још једном уверим о своме поштовању. (Клања се).

ГОСПОЂА ГУЛДН

(Клања се без речи и одлази).

МОНЕЛ

(Прати их и остаје на стази гледајући за њима).

VI

ОВЕН, МОНЕЛ

ОВЕН

(Долази с друге стране, носећи горњи капут на штапу преко рамена и спушта замишљеноме доктору руку на раме).

Докторе, донео сам вам професорске поздраве.

МОНЕЛ

(Тргне се).

Ви сте стигли?

ОВЕН

О, да, сишли смо раније с аута. Ви ипак нисте били сами, видим тек сте испратили госте. (Седа).

МОНЕЛ

Да, били су ми госпођа и господин Гулдн. (Седа) Би ли могли погодити чега ради су били?

ОВЕН

Дајте ми два три њихова биографска података.

МОНЕЛ

Богати суседи, имају вилу недалеко одавде, имају сина јединца...

ОВЕН

Доста. Дошли су да учине понуде њиховог сина за вашу Нанету.

МОНЕЛ

Тачно.

ОВЕН

То није тако тешко погодити. Богат, размажен дера̀н, видео лепу девојку и... Слушајте, докторе, од часа кад Нанета буде мало више запажена, ви ћете имати да издржите читаву борбу са просиоцима.

МОНЕЛ

Мислите?

ОВЕН

Да сам млађи не гарантујем да не би и сам стао пред вас, и ако сам своје уверење да се но треба женити пронео неповређено кроз толике опасности у животу.

МОНЕЛ

(После мале паузе неодлучно)

Зар ви мислите да је старост каква сметња?

ОВЕН

Не увек, али свакојако.

МОНЕЛ

И кад би старији човек, као што сте ви на пример, пружао више гаранције, давао више јемства

да ће усрећити Нанету пре но какав млад човек, ни онда зар...?

ОВЕН

Зависи од тога шта би Нанета сматрала за срећу?

МОНЕЛ

Срећа је срећа!

ОВЕН

Али је људи разно схватају.

МОНЕЛ

(Са резигнацијом)
То је истина!

VII.

НАНЕТА, ДАНИЈЕЛ, ПРЕЂАШЊИ

НАНЕТА

(Долази гурајући точак.)
Ето, погледајте га шта је урадио! (Показује на Данијела који иде, везане руке, за њом гур јући свој точак).

ОВЕН

Ви сте се ранили, младићу?

ДАНИЈЕЛ

Огребао мало, пао сам са точка.

НАНЕТА

И не би ми криво било да га нисам опоменула,

али је тај господин тако гимназијски лакомислен да то већ прелази сваку меру. (Прислања свој точак).

ДАНИЈЕЛ

Али, Нанета, не можете пожалити да вас не слушам.

НАНЕТА

Да сте ме слушали, не би пали. С вама мора човек поступати као с дериштем: кад не слуша, за уши па у последњу скамију. Оставите тај точак па хајте у кућу да вас превијем.

ДАНИЈЕЛ

(Ослања точак).

НАНЕТА

Татице, да ставим мало тинктуре јода?

МОНЕЛ

Да, али најблажи раствор. Наћи ћеш у горњем делу беле касете.

НАНЕТА

Знам, знам! (Данијелу) Ајде овамо ви... ви, гимназијалац!... (Оде у кућу и Данијел за њом).

VIII.

ОВЕН, МОНЕЛ

ОВЕН

Не изгледа ли вама да су односи између ово двоје младих нешто мало интимни?

МОНЕЛ

Мислите?

ОВЕН

Ако не интимни, а оно бар срдачни, пријатељски.

МОНЕЛ

Ја мислим да они играју само као деца.

ОВЕН

Пре свега ја деци данас уопште не верујем много, а затим: дечја је игра невина само до свршетка основне школе.

МОНЕЛ

Нанета ми је казала да је томе дечку чак забранила да јој говори о љубави.

ОВЕН

Има, драги докторе, два начина на које се изјављује љубав женској. Један је краћи а други нешто дужи, много дужи. Ја сам се увек у животу служио оним првим, али ми није непознат и онај други. Први је начин директна изјава, то је игра ва банк при којој се карте одмах отварају. Други је начин, рекао сам вам, нешто дужи. Не изјављује се љубав, али се указује свака пажња; он се не одваја од ње, чини јој сваку услугу, свако задовољство и на тај начин постаје једна њена навика, једна њена потреба и, кад дође тренутак те осети

да не може без њега онда се, без икакве изјаве, без икаквих фраза, пруже руке једна другој и пријатељски се стегну.

МОНЕЛ

И ви мислите да је овај младић изабрао овај други начин?

ОВЕН

Он је раније увек оперисао оним првим, могло би се рећи по примеру свога великога учитеља. Тим се начином служе сви љубавни хохштаплери, пролећни лептири, сладострасни врапци и уопште сви они чије се љубавне емоције рађају на језику а изумиру на уснама. Да се у љубавни осећај унесе и нешто стрпљења, зато се тражи и нешто душе. Ако је то случај код Данијела, онда се тај дечко пребразио, у доброме смислу преобразио и то, благодарећи малој Нанети.

МОНЕЛ

(Забринуто).

И ви мислите да је тај младић на путу да освоји Нанету?

ОВЕН

Ја мислим да је он прешао већ половину тога пута.

МОНЕЛ

То би требало спречити!

ОВЕН

Како? Па зар ви нисте сами пристали да се врши експеримент?

МОНЕЛ

(Колебљиво).

...Да... али.:: видите, драги Овене! Ја се налазим у једноме тако тешкоме, тако мучноме положају. С вама могу говорити, ви сте појета, ви можете пре разумети све покрете, све пертурбације душе; сву несталност и непоуздање човеково у самога себе. Они... они што су отишли, не би ме умели разумети.

ОВЕН

Њихов је позив то да не разумеју човека. Ја ћу вас разумети, али... реците ми искрено шта је то што се десило код вас? Примећујем неко чудно расположење, неку непоузданост и нешто мало смућености али... но, но, но... исповедите ми се!

МОНЕЛ

(Који је хтео да негира тврдње, клоне признајући истичу. Најзад диже поглед и загледа се дубоко у очи Овену.)

...Хоћу... исповедићу вам се... верујем вашем погледу. Водите ме, [illegible] ме, Овене, на какво заклоните место. 'Ајдемо одавде, тамо ...у шуму... казаћу вам... (Одлазе).

IX.

НАНЕТА, ДАНИЈЕЛ

(Излазећи из куће)

Тако! А сад можемо сести овде и попити један чај. Заслужили смо то после оваквих напора.(Седне за сто).

ДАНИЈЕЛ

(Дошао је за њом повезане шаке и седа с друге стране стола.)

НАНЕТА

Дакле, ако вам се пије чај, а ви зовите Марију и поручите. Толико сте већ своји у овој кући да вас не морам ја служити.

ДАНИЈЕЛ

(Ћути).

НАНЕТА

Што ћутите?

ДАНИЈЕЛ

Па кад не смем да говорим.

НАНЕТА

А ко вам брани?

ДАНИЈЕЛ

Па ви.

НАНЕТА

Ја? Е, јесте чули, ви сте баш неко безобразно дериште. Ја вам никад нисам забранила да говорите о чају.

ДАНИЈЕЛ

(Бунећи се).

Па да, нисте ми забранили о чају, дабоме да нисте. Нисте ми бранили ни да говорим о цепним марамама, о месецу, о путеру, о локомотиви. Дабоме, о свему ми томе нисте бранили да говорим

само зато што сте знали да о свему томе ја немам ни појма. Нити ја знам где расте чај, нит знам пошто је туце џепних марама; нити знам колико је месец удаљен од земље, нити ја знам како се прави путер, нити знам зашто уопште постоји локомотива. И само зато што ја о тим стварима не знам ништа, ви ми дозвољавате да о њима говорим, а оно што знам...

НАНЕТА

Не знате ви ништа!

ДАНИЈЕЛ

Знам..

НАНЕТА

(Детињасто изазивајући).

Не знате!

ДАНИЈЕЛ

(Детињасто пркосно);

Е, знам!

НАНЕТА

Шта знате, знате свега крај једне приче, само крај.

ДАНИЈЕЛ

(Скочи).

Није истина. Сетио сам се целе те приче.

НАНЕТА

Сетили сте се?

ДАНИЈЕЛ

Целе, од почетка до краја, Хоћете ли да је саслушате?

НАНЕТА

Хоћу, врло радо. Седите и причајте.

ДАНИЈЕЛ

Не, не, ја ћу овако стојећи. Нама сликарима долазе инспирације кад смо овако на ногама, музичарима кад седе, а књижевницима кад леже. Дозволите ми дакле да останем на ногама.

НАНЕТА

Та почните већ једанпут ту причу.

ДАНИЈЕЛ

(Приповедачки).

Био један младић и једна девојка... Та девојка није никога волела, а тај младић изјављивао је љубав свакој женској коју је срео.

НАНЕТА

У тој причи има доста искрености. Наставите.

ДАНИЈЕЛ

Једнога дана — био је то леп пролетњи дан, сунце је високо изгрејало...

НАНЕТА

Прескочите то.

ДАНИЈЕЛ

Које?

НАНЕТА

Тај опис природе.

ДАНИЈЕЛ

Па јест, право кажете; ти описи природе само продужавају ствар. Дакле, једнога дана тај младић сретне се с том девојком, и, видећи да она није као све остале, осети уједно да и оно све што је он до сад мислио да је љубав није била права љубав, и да се сад тек у његовој души родило једно право, истинско осећање које...

НАНЕТА

Доста! Јесте ли чули, то већ прелази сваку меру.

ДАНИЈЕЛ

(Револтирајући се)

Па шта хоћете ,да говорим ваљда о чају! Пресекли сте причу на најлепшем месту. Ја сам је ноћас целе ноћи смишљао и удесио реч по реч, а ви...

НАНЕТА

(Слатко се смеје.)

ДАНИЈЕЛ

Па што се сад смејете?

НАНЕТА

Седите, молим вас, да вам нешто врло озбиљно кажем.

ДАНИЈЕЛ

Е, ако је озбиљно, онда ћу радије стојећи саслушати.

НАНЕТА

Слушајте, Данијеле. Ви би хтели пошто пото да ја вас озбиљно схватим. Мени је то међутим немогуће. Хоћете ли да вам кажем искрено како ја вас схватам?...

ДАНИЈЕЛ

Молим!

НАНЕТА

Ја, видите, нисам имала детињство нисам знала шта је то дечја игра и шта дечја радост. Од малена сам друговала са татицом и са оним његовим дебелим књигама. Када би ме узео на колена милоште ради, када би ме извео у шетњу промене ради, он би ми увек говорио о моћи природе, о снази душе човекове, о суровости живота. Ја нисам никад с децом заиграла, ја нисам никад с лутком заиграла. Никад, никад је у животу нисам ни имала. Ви сте, Данијеле, моја прва лутка.

ДАНИЈЕЛ

(Бунећи се)
Како?

НАНЕТА

Да, да, ви сте моја прва лутка са којом тако радо играм, која ме враћа у детињство и буди

у мени један леп сан који ја нисам никад до сад сањала.

ДАНИЈЕЕ

(Бранећи се).
Али...

НАНЕТА

Ћутите и будите задовољни. Враћајући ме у детињство, ви ми будите душу и уносите ми у душу оне слатке детиње радости које ја нисам никад проживела. Ја сам вам врло благодарна.

ДАНИЈЕЛ

Благодарна! Ако је тако, добро. Нека будем и прва лутка, али само нешто. Моја најмилија лутка, кад сам био мали, био је један оволики, ево оволики, бајацо. Волео сам га необично и по цео дан сам пробављао са њиме играјући. Како сам био рђав ђак у школи — то није потребно да вас уверавам је л' те?..

НАНЕТА

Ах, не, не, то вам потпуно верујем.

ДАНИЈЕЛ

Како сам био дакле рђав ђак, мама је мислила да је томе крив бајацо, јер му и сувише времена посвећујем. И одузела ми га је те поклонила неком дечку. Ја сам тада горко, горко плакао и осећао сам велику тугу.

НАНЕТА

(Убеђено.)

Па дабоме!

ДАНИЈЕЛ

Је л' те да је то сасвим природно! И кад би вама сада вашу прву лутку одузео когод, када би се ја морао удаљити одавде, када би се морали растати од мене, би ли ви осетили тај бол и тугу за вашом првом лутком?

НАНЕТА

Па... вероватно... врло вероватно. (Другим ведрим тоном) Је л' те, а како се звао тај ваш бајацо?

ДАНИЈЕЛ

Звао се Буфало!

НАНЕТА

(Изговара подвлачећи).

Буфало! Бррр... ала је то страшно! А зашто се тако звао?

ДАНИЈЕЛ

Не знам.

НАНЕТА

(Понавља)

Бу-фа-ло! Не допада ми се то име! А је л те, а како је изгледао?

ДАНИЈЕЕ

Имао је штрикану белу капу са црвеном ква-

сном, црвен нос, дуге црне бркове све до ушију и једну црвену машну са дугачким, врло дугачким реповима.

НАНЕТА

(Домишља се.)

Имам такву машну. Ах, сад сам се сетилса: имам и капу; купила сам је баштовановом сину па му је била велика. Чекајте, молим вас. (Слатко смејући се својој намери, отрчи у кућу).

ДАНИЈЕЛ

(Гледа за њом чудећи се).

НАНЕТА

(После врло кратког времена истрчи носећи један црвен шал, штрикану капу са црвеном квасном и Овенову кутију са бојама).

Све сам нашла. Држите, помозите ми! (Даје му кутију). Тако, а сад, стојте мирно! (Превија на колену онај црвени шал да га сузи, па кад је готова она му га везује око врата и спушта дугачке репове.)

ДАНИЈЕЛ

Али шта радите ви то?

НАНЕТА

Ћутите и немојте протестовати. Хоћу да имам своју лутку, свога Буфала... Ах, не, не Буфала, то је ружно... Не волим то име... Знате како ће моја лутка да се зове?

ДАНИЈЕЛ

Како?

НАНЕТА

Знате како?... (Мисли) Да!... Рентентен!... Рентентен, то је дивно! Ви сте Рентенте.

ДАНИЈЕЛ

А ви сте Нанета!

НАНЕТА

Гле, истина, ја сам и иначе Нанет.

ДАНИЈЕЛ

А то су оне две луткице везане на заједничком концу?

НАНЕТА

Јесте.

ДАНИЈЕЛ

И то су оне две нераздвојне луткице које у заједници доносе срећу.

НАНЕТА

Јесте.

ДАНИЈЕЛ

Пристајем. Правите од мене што хоћете, само ако представљам лутку која је везана с вама. Тај конац који нас везује, не дам по цену живота да се прекине.

НАНЕТА

Бу! Ала сте ви ратоборни. Али ратоборност није одлика лутака. Дакле, ћутите! (За све време гор-

њега разговора она му је везивала машну и натицала капу на главу. Кад је то свршила, она отвара кутију с бојама, натиче полету на палац, а у другу руку узима четку.) Је л' те, је л' ово црвена боја?

ДАНИЈЕЛ

Која црвена боја?

НАНЕТА

Она за нос.

ДАНИЈЕЛ

Па ваљда нећете?

НАНЕТА

Рентентен нека ћути! (Слатко се смејући маже му нос црвеном бојом).

ДАНИЈЕЛ

Господе Боже, шта сам ја осуђен да трпим!

НАНЕТА

Чекајте, није то још све. Је л' ово црна боја?

ДАНИЈЕЛ

Не мислите ваљда и бркове?

НАНЕТА

Разуме се да мислим! Овако... (Размаже му један брк све до увета и удари у кикот). Дивно, просто дивно! Сад други! (Размаже му и други брк). Прави Рентентен!

ДАНИЈЕЛ

Но, јесте ли чули, шта би на ово казао доктор Монел?

НАНЕТА

Смејао би се као и ја.

ДАНИЈЕЛ

А мој велики учитељ господин Овен?

НАНЕТА

Смејао би се и он.

ДАНИЈЕЛ

Мислите? А да знате колико би се он љутио кад би видео **нашта ви употребљавате** његове боје?

НАНЕТА

(Преплашено)

Је л' истина? Јаој, чекајте, онда брзо да сакријем траг. Однећу одмах ово на своје место. (Отрчи у кућу са кутијом но на вратима се још једном окрене.) Рентентен! (Оде).

X

МОНЕЛ, ДАНИЈЕЛ

МОНЕЛ

(Наилази забринут и кад спази Данијела тргне се).

Но!

ДАНИЈЕЛ

(Постиђен).

Извините, молим вас, што ме овако затичете.

МОНЕЛ

(Мрзовољно.)

Чудновато, господине, кадгод се ја и ви сретнемо, ја вас затечем у неком неозбиљном, да не речем комичном положају.

ДАНИЈЕЛ

То је истина, господине докторе, али видите, ја радо жртвујем све само да учиним задовољство госпођици Нанети.

МОНЕЛ

Задовољство? Мислите да то њој чини задовољство?

ДАНИЈЕЛ

О, да! Још како! Сва је срећна што ме је овако унаказила.

МОНЕЛ

А да не мислите ви, можда, чинећи јој тако неозбиљно задовољство да сте нашли пут који води њеном срцу?

ДАНИЈЕЛ

То не, али мислим да сам нашао пут који води њеној души.

МОНЕЛ

(Изненађено)

Души?

ДАНИЈЕЛ

Да, господине докторе. У ге је девојке било успавано детињство; њена душа није никад сањала

сан детињства. Тај сан и ту радост требало јој је пружити; требало јој је дати ону срећу и ону радост коју је само детињство кадро пружити, а коју затим живот руши и одузима. Тек кроз душу у којој је будна срећа и радост живота, прилази се срцу.

МОНЕЛ

Тако! Значи и ви имате своју теорију! Ваше су речи, младићу, можда и мудре, али не пристају вам кад их говорите тако комично маскирани. Звоне врло полишинелски и арлекински. Идите се сперите, па онда, ако налазите за умесно, објасните ту теорију Нанети а не мени. Сит сам теорија и својих и туђих.

ДАНИЈЕЛ

(Збуњен и снебивајући се).

Нисам слутио да сте ви противни овако невиним, дечјим забавама.

МОНЕЛ

Забавама не, али сам противан вашим дечјим мислима и буним се против тога што ви мислите можда да је то пут којим ћете у Нанете изазвати осећање наклоности. Зар ви не видите да она са вама игра?

ДАНИЈЕЛ

Да... признајем... као са лутком... она чак и каже да сам јој ја прва лутка у животу.

МОНЕЛ

Но, па зар вам тиме не каже све! Ви сте њена прва лутка и ништа више. А ви знате шта бива са првом лутком када дете пређе из детињства у зрелост. Потражи се друга врста забаве, а прва се лутка ставља у орман. Нанети је требало вратити се мало у детињство и она је ту потребу задовољила, она се сад мора вратити животу, а ви — ви можете ићи у орман.

ДАНИЈЕЛ

(Буни се.)

МОНЕЛ

Да, у орман, јер не мислите ваљда да прва лутка може друговати са девојком када ова напусти детињство.

ДАНИЈЕЛ

(Бунећи се још увек).
У орман?

МОНЕЛ

Да у орман и немојте се подавати никаквим илузијама већ се измирите с тим да сте ви своју улогу прве лутке свршили.

ДАНИЈЕЛ

Свршио?

МОНЕЛ

Да, свршио и сад можете ићи да се демаскујете.

ДАНИЈЕЛ

(Гунђајући у себи).

Могу ићи у орман... (Одлази у кућу).

XI.

МОНЕЛ, НАНЕТА

МОНЕЛ

(Клонуо бригом која га је обујмила и борбом која се у његовој души развија између знаног и незнаног, он пада у баштенску широку столицу и спушта уморно главу на руке.)

НАНЕТА

(Излази из куће и, кад га види, прилази му мазно и наслања му главу на раме.)

Татице, ви сте ми нешто замишљени?

МОНЕЛ

(Диже главу, погледа је, узима за руку и загледа јој се дубоко у очи).

НАНЕТА

(Мало изненађ на и збуњена).

Ви би хтели можда да ми кажете нешто, татице?

МОНЕЛ

Да... хтео бих... седи, седи овде крај мене, близу мене!

НАНЕТА

(Узме малу ниску столицу и седне крај његових колена).

МОНЕЛ

Дај ми твоју руку и, слушај ме... (Пауза) Нанета,

ти не можеш порећи да сам према теби био увек добар, благ, пажљив...

НАНЕТА

Али, забога, татице, како би то порекла?

МОНЕЛ

Расла си крај мене и ја сам ти све своје време посветио. Ти мораш веровати да би мени било тешко растати се од тебе... веома тешко.

НАНЕТА

Ал' нашто разговор о растајању, ко на то помишља?

МОНЕЛ

Не помишљамо ни ја ни ти, то је истина, али има једна сила која је јача од нас.

НАНЕТА

Не, не говорите ми о смрти, ја тако не волим тај разговор.

МОНЕЛ

Не говорим ја о смрти, о животу говорим ја... нас ће живот раставити.

НАНЕТА

Никада, татице! Верујте никада!

МОНЕЛ

Има, дете моје, појава у животу које су јаче од наше воље. Ја знам твоје погледе на живот.

твоје назоре о свету и о људима... знам све, па ипак... хоћеш ли да ми будеш искрена?

НАНЕТА

А кад то нисам била према вама, татице?

МОНЕЛ

Е, ако ћеш бити искрена, а ти ми реци право: је ли било тренутака када си се поколебала у твоме уверењу?

НАНЕТА

(Устежући се).

Не могу рећи да сам се колебала... не, то нисам, али, признаћу, било је тренутака када сам размишљала.

МОНЕЛ

Дакле, било их је ипак. Тада, видиш, и ја ћу према теби бити искрен: и ја сам се колебао и ја сам размишљао.

НАНЕТА

(Изненађена.)

Ви?

МОНЕЛ

Да, ја! Ја видиш мислим, да ми људи од крви и меса, ми мајушни створови од једног метра и седамдесет висине, нисмо дорасли да се боримо са једним таквим џином као што је природа. А џина је, кажу, боље пустити да се пробуди

но изненада тргнути га из сна, јер тада је бесан, безуман, неодољив. А ми то видиш чинимо, и ја и ти, ја, јер сам у заблуди; ти, јер се потчињаваш мојим заблудама...

НАНЕТА

(Изненађена).

Али, татице...

МОНЕЛ

Да, дете моје, ми смо у заблуди. Може се отсећи прст, може рука, може и нога, па да цео организам остане здрав, али се не могу извадити плућа која значе живот. А ми смо то хтели, хтели смо да угушимо један осећај који је извор радости, среће, живота. Ми нисмо остали само при томе да томе осећају дамо мањи значај, што увек још пристајем да браним као своју теорију, већ смо пошли корак даље, даље но што смо смели ићи: ми смо чинили покушај да негирамо оно што природа захтева од нас.

НАНЕТА

(Изненађена и посматрајући га са чуђењем).

Па ви то, татице?...

МОНЕЛ

Ја ништа друго не чиним до само признање да осећај љубави постоји и да се не да угушити. Када би се и даље борио против тога, та би борба личила на упорство војника који је свесан да ће пасти, а ипак се бори. Ја се радије предајем...

НАНЕТА

(Диже се).

Али, татице, ја почињем да вас не разумем.

МОНЕЛ

(Устаје и сам)

Хоћеш ли да разумеш? Добро, онда чуј: љубав постоји, осећај љубави постоји и мора постојати, јер он је извор животне радости, и све теорије научара су слабе да тај осећај потисну. Тај осећај је снажан, плах, неодољив; он је покретач великих и племенитих амбиција, он испиратор великих и узвишених творевина, он подстрекач великих људских замаха. Уништење тога осећаја не значи узвишење човека на виши степен развитка већ на против: свлачење на један нижи степен; јер уништење љубави значи уништење баш оне битне духовне половине човечјега живота и свођење циљева живота на физичке функције. Имам ли ја право, имаш ли ти право да такво духовно самоубиство вршиш? Имаш ли права да својој младости одузмеш једну узвишену радост, једну племениту емоцију, једно осећање које те узноси?

НАНЕТА

Значи... ви бисте хтели?...

МОНЕЛ

Значи, ја бих хтео да ти волиш и да будеш вољена!

НАНЕТА

Али ако ја то осећање немам?

МОНЕЛ

(Живо)

Имаш га... тамо, у дубини душе. Немој га пригушивати заблудама којима сам те ја завео. Ја их се, ево, одричем: признајем природи и њеним законима да су јачи од човека и његових заблуда.

НАНЕТА

Ја сам страшно збуњена... не знам шта треба да радим... не знам...

МОНЕЛ

Отвори очи и срце и погледај око себе. Зар међу онима које видиш нема никога за којега осећаш да ти је близак, зар нема никога према коме ти ипак осећаш нешто више... нешто...?

НАНЕТА

(Потпуно збуњена.)

...Ја не знам!...

МОНЕЛ

Када би неко који је достојан тебе, неко који те разуме и кога ти разумеш; неко који је кадар озбиљно да схвати живот; неко који је довољно зрео и срећен, те кадар и да понесе животне тегобе и кадар да те усрећи, неко од којега би ти било тешко одвојити се, када би такав чо-

век стао преда те, овако као што сад ја стојим, када би стао и рекао ти: (Са жаром) Нанета, ја те волим; Нанета, ја те неизмерно волим; Нанета, ја те волим свом дубином душе своје, свом величином осећаја својих; Нанета, ја те волим... (Дуга пауза).

НАНЕТА

(Оборила главу, гледа у земљу).

МОНЕЛ

(Узима је за руку.)

Шта би му ти, Нанета, на то одговорила?

НАНЕТА

Ја не знам... Не знам! (Бризне у плач).

МОНЕЛ

(Милујући је по коси)

Но, но, но, без суза, без суза. Ја знам; ја те разумем, у теби се овога тренутка ломи, у твојој се души бори младост која се буди и заблуде које је успављују. Дај маха младости, отвори врата на тамници у којој ти је срце тамновало и воли, воли, јер љубав ће ти донети праве радости живота. Ходи, седи, седи овде! (Одводи је до столице у којој је он мало час седео и посађује је) Оставићу те саму, боље је да си сама док се тај прелом у теби изврши. Ја ћу бити стрпељив, отићи ћу да прошетам и вратићу се да ми одговориш кад усану те сузице са очију и кад ти се јави осмех на уснама. То неће дуго трајати, само док савладаш

сама себе, овако у миру... сама... (Одлази задовољан у парк осврћући се два и три пута и посматрајући је).

XII

НАНЕТА, ДАНИЈЕЛ

НАНЕТА

(Плаче и даље оборене главе на руци).

ДАНИЈЕЛ

(Промоли главу кроз врата.)

Је л' отишао?

НАНЕТА

(Не диже главу и не одговара).

ДАНИЈЕЛ

Нанета! Нанета! Је л' отишао?

НАНЕТА

(Не дижући главу једва одговара).

Ко?

ДАНИЈЕЛ

(Опран и демаскован)

Господин Монел?

НАНЕТА

Отишао је! (Наставља плакање).

ДАНИЈЕЛ

(Излази опрезно, осврћући се спази Нанету да плаче.)

Ви плачете? Зашто плачете, Нанета?

НАНЕТА

(Не одговара.)

ДАНИЈЕЛ

У осталом имате право, плачите... ево и ја ћу (Седне на другу столицу) јер ја имам много више разлога да плачем.

НАНЕТА

(После извесне паузе диже главу)
Па ви не плачете?

ДАНИЈЕЛ

Плачем, али у себи. Ја никад нисам умео да плачем онако као други са сузама. Као мали извукао бих најтеже батине и увек би плакао тако, тако у себи, без суза.

НАНЕТА

А зашто ви плачете?

ДАНИЈЕЛ

Тако. Казао ми је нешто господин Монел.

НАНЕТА

И вама? Па и мени је казао нешто.

ДАНИЈЕЛ

И због тога плачете?

НАНЕТА

Јесте!

ДАНИЈЕЛ

Ала је то груб човек!

НАНЕТА

Казао ми је како би ја требала да волим,

ако желим да осетим задовољство и радости живота.

ДАНИЈЕЛ

Ала је то паметан човек!

НАНЕТА

Мислите?

ДАНИЈЕЛ

Па разуме се да је паметан човек, кад вам је казао да треба да волите. Ја сам мислио да вам је казао да треба да идете у орман, али кад вам је казао да треба да волите, онда је то сасвим друга ствар. А шта сте му ви на то одговорили?

НАНЕТА

Ништа... рекла сам да ја то не осећам, да не знам...

ДАНИЈЕЛ

А шта вам је он на то казао?

НАНЕТА

Рекао ми је да промислим и, ето, оставио ме да промислим, а он ће доћи по одговор.

ДАНИЈЕЛ

Знате ли шта? Хајте да вам помогнем!

НАНЕТА

Како?

ДАНИЈЕЛ

Да заједно промислимо.

НАНЕТА

Откуд ви можете за мене да мислите?

ДАНИЈЕЛ

Могу, видећете да могу. (Наслони главу и замисли се)

НАНЕТА

(Чини то исто).

ДАНИЈЕЛ

(После кратког размишљања лупне шаком по столу).
Сетио сам се. Смислио сам.

НАНЕТА

(Која се тргла.)
Ала ви брзо мислите?

ДАНИЈЕЛ

Јесте, ја тако од малена врло брзо мислим. Ја бих рекао да сам зато управо и био рђав ђак у школи што брзо мислим.

НАНЕТА

Па шта сте смислили?

ДАНИЈЕЛ

Играћемо се љубав да би се уверили да ли вам то може правити радост и задовољство.

НАНЕТА

Играти љубави?

ДАНИЈЕЛ

Па да, као што смо мало пре играли детињство. Вама је закраћивана радост детињства, нисте га проживели и кад сте се мало час вратили у детињство, кад сте мене начинили својом лутком — зар нисте, реците искрено, зар нисте осетили извесно задовољство?

НАНЕТА

Јесам још како задовољство.

ДАНИЈЕЛ

Е, па видите, вама је тако исто закраћивано осећање љубави...

НАНЕТА

Али не...

ДАНИЈЕЛ

Закраћивано или сте га ви сами себи закраћивали, то не мења ствар, али кад бисте тако исто, као што сте мало час играли лутака, пристали да играмо љубав, ви би такође осетили извесно задовољство.

НАНЕТА

(Изненађено.)

Да играмо љубав?

ДАНИЈЕЛ

Ево, да вам објасним. Ви нисте више дете, је л' те?

НАНЕТА

Нисам.

ДАНИЈЕЛ

А ја нисам у ствари лутка, је л' те?

НАНЕТА

Нисте!

ДАНИЈЕЛ

Ето видите, а мало пре ми смо играли детињство, ви сте били дете а ја лутка, и то вам је правило задовољство и радост. Е, сад, претпоставите да сте мало одрасли, рецимо доспели сте у доба кад девојчице стављају лутке у орман. (Тргне се, другим тоном.) Само знајте, дајем вам часну реч да ћу пре извршити самоубиство, но што ћу дозволити да ме господин Монел стрпа у орман!

НАНЕТА

Ама какав то орман непрестано помињете?

ДАНИЈЕЛ

Ништа, то само онако узгред кажем! Дакле, претпоставите да сте дорасли и напустили лутку и сад прелазите на другу игру, на игру љубави.

НАНЕТА

Зар се и то може играти?

ДАНИЈЕЛ

Разуме се да може. Зар нисте никад видели малу децу, оволико малу, како играју мужа и жену?

Е, па кад мала деца могу играти мужа и жену, шта је много озбиљнија ствар, зашто ми не би играли заљубљене, што је много неозбиљнија ствар.

НАНЕТА

И мислите да би ми то донело какво задовољство?

ДАНИЈЕЛ

Па ето то вам и сам господин Монел каже, а њему се мора признати да је паметан човек. Осталом покушајте, ако вам не буде чинило никакво задовољство, а ми ћемо променити игру и играћемо старца и бабу.

НАНЕТА

А како се игра та игра?.

ДАНИЈЕЛ

Која?

НАНЕТА

Па игра љубави.

ДАНИЈЕЛ

Врло једноставно; као што сам ја мало час стрпљиво подносио и да ми начините капу и да ми фарбате нос и бркове, тако сад ви морате бити мирни и све подносити. Устаните, дакле (Дигне је) и станите ту. Пазите... ви сте, рецимо, девојка у коју сам ја заљубљен, али с еви још нисте одлучили, ви ћете то тек сад учинити... ово ће за вас бити пресудан моменат, зато у вама већ у-

напред дршће срце... Осећате ли да вам дршће срце?

НАНЕТА

Не осећам баш ништа.

ДАНИЈЕЛ

Није ни потребно сад одмах, али кад ја дођем, кад вам искажем шта ми на души лежи, кад вас узмем у своје наручје, молим вас постарајте се да вам задршће срце.

НАНЕТА

Молим, биће на услузи.

ДАНИЈЕЛ

(Измакне натраг и спрема се као да ће да се затрчи).

Е, пазите сад, ево ме, ја долазим!... (Хоће да пође).

НАНЕТА

Је л' треба да се уплашим?

ДАНИЈЕЛ

Та не, забога. Ви ме очекујете, вама је драго што ја долазим.

НАНЕТА

Добро, извол'те доћи!

ДАНИЈЕЛ

Ево ме! (Дође нагло, стане пред њу и говори патетично). Госпођице, ми обоје смо безверници, ни ја ни ви нисмо веровали у љубав. Ви, јер је нисте осећали никад, ја, јер сам је лажно осећао. Никада до сада у животу ја нисам мислио да је љубав та-

ко озбиљан, тако тежак осећај; још мање сам веровао да је то моћ која препорађа. Пред вама ја се јављам препорођен, кадар да схватим сву озбиљност тога осећања, кадар да понесем сву тежину тога осећања. (Узме је за руку). Пођите за мном, Нанета у тај нови, у тај лепи свет осећаја који ни ја ни ви нисмо досад познавали, пођите у ту обећану земљу задовољства и радости животне... (Другим тоном) Куца ли вам срце?

НАНЕТА

Па... нешто мало!

ДАНИЈЕЛ

Доста је и толико! Нанета, доста је и толико, јер то значи да вам се срце буди, буди се из дубокога сна и спрема се да сазна срећу и радости живота. Нанета, (Обвије је око паса) не опирите му се, пустите срцу нека вас поведе новим путем, путем светлости и задовољства. Нанета (Она му се несвесно подала) пробудите се, Нанета, будите моја! (Пауза ћутања. Другим тоном). Куца ли вам сад јаче срце?

НАНЕТА

(Узбуђено, пристрављено, шапћући):

Куца!

ДАНИЈЕЛ

(Сав срећан)

Нанета, дозволите ми да том срцу које се пробудило, које је сад првипут закуцало кажем једну реч, једну једину реч! (Притисне јој дуг пољубац на уста коме се она не опире).

НАНЕТА

(Пошто се лагано, клонуло, побеђено, извила из загрљаја шапћући).

Је л' то та реч?

ДАНИЈЕЛ

Да, то је та реч.

НАНЕТА

(Исто као горе).

А је л' то била само игра?

ДАНИЈЕЛ

Питајте ваше срце оно ће вам одговорити.

НАНЕТА

(Неопуздано, више себи):

Не, то није била игра!

ДАНИЈЕЛ

Јесте. Ево, ако хоћете, поновићемо је па ћете се уверити.

НАНЕТА

То је тако ружно што смо учинили... овде... као Марија и шофер.

ДАНИЈЕЛ

Није ружно. Питајте срце своје, оно ће вам рећи да није ружно.

НАНЕТА

(Детињасто срдито)

Ружно је, ружно је, ух...! (Оде срдито у кућу.

ДАНИЈЕЛ

Али Нанета!... (Оде за њом.)

XIII

МОНЕЛ, ОВЕН

МОНЕЛ

(Долази са Овеном из парка. Исправљен је, подмлађен, озарен срећом и охолошћу):

Знате ли шта сам учинио, драги Овене? Наредио сам баштовану да не сме више ни такнути маказама шумске круне. Нек пусти шуму да расте како хоће, како јој је одређено. Шта значи то спутавати природу кад је она јача од нас.

ОВЕН

Дакле, најзад, увидели сте то.

МОНЕЛ

И то и још нешто. Ви сте ми још једну истину казали у коју сам се такође уверио.

ОВЕН

Не сећам се...

МОНЕЛ

Рекли сте ми да срећа постоји, да само треба имати снаге и храбрости да јој се пруже руке. Ја ту тако просту мудрост нисам досад знао.

ОВЕН

Јер просте мудрости, на којима свет почива, нису у књигама записане.

МОНЕЛ

Ох, књиге! Оставите се књига, оне само буне човека и заводе га те скреће са животне стазе.

ОВЕН

Ви сте, докторе, нешто необично расположени. Чему се то може приписати?

МОНЕЛ

Чему?... Сазнаћете и то... (Оде на кућна врата) Нанета! Нанета!... (Враћа се). Ја мислим да ћу вам на то питање моћи одмах да одговорим.

XIV

НАНЕТА, ДАНИЈЕЛ, ПРЕЂАШЊИ

НАНЕТА

(Водећи за руку Данијела)

Татице, татице... ја сам вас послушала... (Љуби му руку). Хвала што сте у мени пробудили осећање среће. (Грли Данијела.)

МОНЕЛ

(Задршће. Натушти му се страховито чело и замрачи поглед. На лицу му се испише тежак бол који би хтео да угуши а не може. Он једва и пригушено покушава да говори).

Зар... зар... зар то срећа?

МОНЕЛ

Ох, татице, он је тако добар, овај мали Рентентен... он је... (Преправљено). Вама, татице, као да није добро?

МОНЕЛ

(Покушава да се савлада.)

Не... не... ништа... добро ми је!

НАНЕТА

И не љутите се на мој избор?

МОНЕЛ

(Тешко савлађујући се):

Добро... добро... не љутим се!

ОВЕН

(Који је са саучешћем пратио ропац Монелов, прилази деци):

Добро је, добро, све је добро, само идите сад... идите само у парк. Ја ћу вас доцније звати.

НАНЕТА

(Забринуто)

Али татици није добро.

ОВЕН

(Поверљиво њима)

Идите, но, кад вам кажем! (Он их скоро гура).

НАНЕТА И ДАНИЈЕЛ

(Одлазе зачуђено осврћући се и погледајући Монела.)

XV

МОНЕЛ, ОВЕН

МОНЕЛ

(Пошто оду, пада тешко сломљен у столицу.)

ОВЕН

(Кад је испратио Нанету и Данијела, враћа се Монелу и спушта му пријатељски руку на раме.)

Вама треба пријатељске утехе, докторе!

МОНЕЛ

(Диже се и пада му у наручја):

Водите ме, Овене, мојим књигама. Живот је тако свиреп; вратите ме мојим заблудама!

ЗАВЕСА.